

**T.C.
MALTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI**

**YENİ TOPLUMSAL HAREKETLER:
VALİDEBAĞ DİRENİŞİ ÜZERİNDEN ÇEVRE
HAREKETLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Sibel AKYILDIZ

131127102

İstanbul, Ağustos 2015

**T.C.
MALTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI**

**YENİ TOPLUMSAL HAREKETLER:
VALİDEBAĞ DİRENİŞİ ÜZERİNDEN ÇEVRE
HAREKETLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Sibel AKYILDIZ

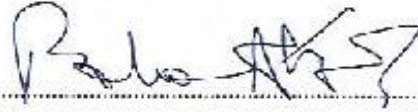
131127102

**DANIŞMAN ÖĞRETİM ÜYESİ
Prof. Dr. Bahattin AKŞİT**

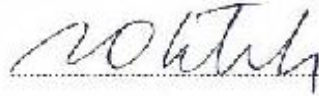
İstanbul, Ağustos 2015

T.C. Maltepe Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

01.09.2015 tarihinde tezini savunmasını yapan Sibel AKYILDIZ'a ait "Yeni Toplumsal Hareketler : Validebağ Örneği Üzerinden Çevre Hareketleri" başlıklı çalışma, Jürimiz Tarafından Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, Sosyoloji Tezli Yüksek Lisans Programında Yüksek Lisans Tezi Olarak Oy Birliği/Oy Çoğunluğuyla Kabul Edilmiştir.

Prof. Dr. Bahattin AKŞİT
(Jüri Başkanı)

Prof. Dr. Nurgün OKTİK
(Üye)

Yrd. Doç. Dr. Nihan BOZOK
(Üye)

ÖNSÖZ

Toplumsal hareketler, doğduğu coğrafyayı ve içerisinde barındırdığı toplumu anlamamızı sağlayan yegane hareketlerdir. Tarihin makro mücadelelerinden mikro mücadelelere geçilen bu alanında çevre hareketleri, adını son zamanlarda daha sık duyduğumuz ve muhtemeldir ki daha sık duyacağımız yeni toplumsal hareketlerin en önemli aktörlerindendir. Validebağ'da gerçekleşen olaylar çevre duyarlılığı ile başlamış ve sonucunda bir direncin doğmasına sebebiyet vermiştir. Peki bu direniş siyasal erkin güçlü söylemine rağmen nasıl filizlenmiş, hangi araçları kullanmış ve gücünü nereden almıştır? Kuşkusuz tüm ekoloji mücadelelerinde olduğu gibi Validebağ Direnişi, meşru ve haklı olma güdüsünden güç alarak, ekolojinin neo-liberal politikaların etkilerinden korunması gerekliliği düşüncesi ile ilerlemiştir.

Bu çalışma, direniş sürecinde ve akabinde yerinde gözlemler yapılarak ortaya çıkmıştır. Ben de bu direnişin bir parçası olarak, “sosyolojinin güçsüzün gücü olduğu söylenir” diyen Bauman'dan hareketle, gücün hedef aldığı “güçsüz”ün yanından direnişe bakmanın salt sosyolojik bir ödev olmayıp, aynı zamanda güç-direniş diyalektiğine de ters köşeden bakmanın elzem olduğu düşüncesi ile yola çıktım.

Sosyolojik düşünce yoluna çıkmamda beni cesaretlendiren ve şevk veren tez danışmanım ve değerli Hocam Prof. Dr. Bahattin Akşit'e; her daim desteğini gösteren değerli Hocam Prof. Dr. İbrahim Kaboğlu'na; tez savunmamda fikirlerini ve bilgisini esirgemeyen değerli Hocam Prof. Dr. Nurgün Oktik'e ve Sayın Yrd. Doç. Dr. Nihan Bozok'a müteşekkirim. Tesadüfen kapılarını çaldığım, tüm bu bağlantıları kurmamda vesile olan ve sosyolojiyi seçmemde beni teşvik eden değerli hocalarım Prof. Dr. Aykut Toros'a, Yrd. Doç. Verda İrtiş'e ve Zehra Gürsoy'a teşekkür etmek isterim. Lakin en büyük teşekkürüm, daha iyi bir dünya özlemi ile gece gündüz kafa yoran, canla başla mücadele veren tüm yaşam savunucularınadır.

Bu çalışma, “sosyolojik düşünmek özgürlük davasına hizmet eder” diyen Bauman'ı selamlayarak; çalışmada isimleri saklı tutulan tüm gizli kahramanlara ve özgürlük davasına hizmet eden tüm dostlara ithaf olunur.

ÖZET

Yeni toplumsal hareketlerden çevre hareketlerinin Validebağ Direnişi örneği üzerinden incelenmeye çalışıldığı bu çalışmayı, Validebağ Korusu'nun Acıbadem sınırdaki cami inşaatı yapımı sürecine taraf ve karşı olanlar ile yapılan görüşmeler oluşturur. Validebağ Direnişi'nin fiilen başladığı gün kabul edilen 15 Ekim 2014 tarihinden itibaren, fiili bitiş günü olan 10 Kasım 2014 gününe kadar yaşanan olaylar yerinde izlenmiş, direniş sürecine aktif katılanlar ile görüşmeler yapılmıştır. Cami inşaatına taraf olan 7 kadın 6 erkek ve inşaat yapımına karşı olan 4 kadın 5 erkek katılımcı ile görüşülerek toplamda 22 kişi ile görüşmeler yapılmıştır. Görüşülen sayılarının eşit olmamasının sebebi, cami inşaatına karşı olan katılımcıların inşaat yapımının medyaya görünür olmasının ardından görüşmeye olumsuz geri dönüş vermeleridir. Bu katılımcılara ek olarak, bilirkişi mahiyetinde Mimarlar Odası, Çevre Mühendisleri Odası, Şehir Plancıları Odası ve bir Anayasa Hukukçusu ile de 5 görüşme yapılmıştır. Üsküdar Belediyesi ile de görüşme yapılmak istenmiş ancak görüşme talebine herhangi bir geri dönüş alınamamıştır.

Araştırmada, eylemin niteliğine uygun olarak derinlemesine görüşme tekniği kullanılmıştır. Görüşme akışında belediyenin Validebağ Korusu'nu "Hyde Park" ve daha sonra "kent ormanı" olarak lanse ettiği projeleri hakkındaki görüşleri, Validebağ Direnişi'ne geliş sebepleri, cami inşaatı yerine başka bir yapının yapılması durumunda aynı tepkiyi verip vermeyecekleri, anayasanın çevreyi koruma ile ilgili maddeleri, çevre hareketlerinin artış sebepleri ve Gezi Parkı Direnişi ve çevre hareketleri ilişkisi üzerine çeşitli sorular yöneltilmiştir. Üsküdar Belediye Başkanı'nın cami inşaat süreci ile ilgili söylemleri, görsel ve yazılı medyada verdiği beyanlar üzerinden analiz edilmeye çalışılmıştır. Verilen yanıtların ışığında analiz edilen cevaplar derlenerek din ve dini pratikler, din ve çevre ve çevre bilinci faktörlerinin her iki grup için değişen yönleri ve etkileri araştırmanın bulgularında verilmiştir.

Çevre, çevre hareketleri ve yeni toplumsal hareketlerin tanım ve kavramlarının irdelenmesinin ardından ele alınan Validebağ Direnişi, Validebağ Korusu'nun tarihçesi ile başlamıştır. Direnişin hukuki ve siyasi boyutu, direnme ve eylem biçimleri, internetin direnişlere ve toplum kontrolüne çift yönlü etkisi ile "çokluk" ve "yeni orta sınıf" kavramları tartışılıp açıklanmaya çalışılmış; katılımcılardan alınan bilgiler neticesinde sonuç ve tartışma bölümü geliştirilmiştir. Araştırmada cami inşaatına taraf olanlara yöneltilen sorular, caminin kendisine karşı bir duruş şeklinde algılanarak inşaat yapımı desteklenmiştir. Cami inşaatına destek verenler cami dışındaki başka herhangi bir yapının yeşil alana yapılmasına ise karşı çıkmışlardır. Cami inşaatına karşı olanlar ise, bu inşaatın salt bir siyasi manevra olduğu fikrinde birleşmişlerdir. Katılımcı sayısının sınırlılığına ek olarak cami gibi dini bir sembol üzerinden yapılan tartışmanın kısıtlılıkları araştırmaya kesin bir bulgu için genelleme imkânı vermemekle birlikte belirli konular üzerinde varılan fikir birlikleri ve bu fikir birliklerinin belli koşullara sahip belirli kişileri kapsıyor olması göz önüne alındığında araştırma tatminkâr bir veri elde etme imkânı sunmaktadır. Ancak toplumsal hareketlerin toplumsal koşulların gölgesinde yükseldiği ve değişken yapısı gözden kaçırılmaması gereken mühim bir husustur.

Anahtar Kelimeler: Validebağ, Validebağ Direnişi, Çevre Hareketleri, Yeni Toplumsal Hareketler

ABSTRACT

This study, in which the environmental movements as one of the new social movements were tried to be evaluated through the case of the Validebağ Resistance, consists of interviews conducted with those who were in favor of and against the process of the construction of a mosque at the Acıbadem border of the Validebağ Grove. All the events that took place from 15 October 2014, the date when the Validebağ Resistance is considered to have started officially, to the official ending day of 10 November 2014 were observed at the scene, and, interviews were held with those who had participated in the resistance movement actively. Having been carried out conversations with 7 women and 6 men who were for the construction of the mosque and 4 women and 5 men who were against it, a total of 22 interviews were conducted. The reason for the number of people talked to not being equal is due to the negative feedback of those who are against the construction of the mosque towards the interviews after the visibility of the construction in the media. In addition to these contacts, five interviews with members of Chamber of Architects of Turkey, Chamber of Environmental Engineers, Chamber of Urban Planners and with a legal expert on constitutional law were held. Üsküdar Municipality was contacted for an interview, as well; however, no response was received regarding this request.

In this study, the technique of in-depth interview was used with due regard to the nature of the demonstration. During the flow of the interviews, various questions were posed regarding the interviewees' views on projects through which the Municipality had introduced the Validebağ Grove initially as 'Hyde Park', then, as 'city forest'; their reasons for coming to the Validebağ Resistance; whether they would give the same reaction if there were to be another building constructed instead of the mosque; the articles in the constitution related to the protection of the environment; the reasons for the increase of environmental movements; and, the Gezi Park and its relation to environmental movements in general. The statements of the Üsküdar City Manager about the mosque construction process were tried to be analyzed in accordance with his remarks made on visual and written media. In light of the responses received, the answers were compiled and the differing aspects and impacts, on the two groups, of the factors of religion and religious practices; religion and environment; and, religion and environmental consciousness were included in the findings of the study.

The Validebağ Resistance, which was carried out after the probing of definitions and notions of environment, environmental movements and new social movements, had actually started out with the history of the Validebağ Grove. The legal and political scope of the movement, the ways of resistance and demonstrations, the two-way impact of the internet on the movements and social control, along with the concepts of "multitude" and "new middle class" were discussed and tried to be explained; and, a conclusion and a discussion section were presented with the findings compiled from the interviewees. The questions which were posed to those in favor of the construction of the mosque were perceived as a stand against the mosque itself, and, the construction was supported. These supporters of the construction of the mosque, however, opposed the construction of any other building aside from the mosque in this green area. On the other hand, those against the construction of the mosque had a consensus on the status of this construction as being a solely political manoeuvre. In spite of the limitation of the number of the interviewees, along with the lack of room for generalizing precise findings about the study due to the constraints brought by a discussion over a religious symbol, such as the mosque, when we take into account the consensus reached over certain points and the fact that they involve certain groups with certain conditions, the study does indeed provide a possibility for obtaining satisfactory data. Another significant matter is not to overlook the rise of the social movements that is taking place in the face of unmet social demands and their consequential variable nature.

Key words: Validebağ, Validebağ Resistance, Environmental Movements, New Social Movements

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	2
ÖZET	3
İÇİNDEKİLER	5
KISALTMALAR	10
TABLolar	11
BÖLÜM 1:	
GİRİŞ	12
1.1 Araştırmanın Amacı	20
1.2 Araştırmanın Önemi	21
1.3 Araştırma Evreni	22
1.3.1 Araştırmanın Yapıldığı Yer ve Yöntem.....	22
1.3.2 Araştırmanın Kısıtları, Uygulamada Karşılaşılan Güçlükler ve Etik Kurallar	24
BÖLÜM 2:	
ÇEVRE, ÇEVRECİLİK VE ÇEVRECİ TOPLUMSAL HAREKETLER	27
2.1 Yeni Toplumsal Hareketler	29
2.2 Türkiye’de Çevre Hareketleri	31
BÖLÜM 3:	
VALİDEBAĞ DİRENİŞİ ve GELİŞİMİ	35
3.1 Validebağ Korusu Tarihçesi	41
3.2 Hukuksal ve Siyasi Boyutu: “Hukuk İptal, Direniş Devam”	45
3.2.1 Anayasal Zorunluluk olarak Çevre Hakkı.....	50
3.3 Direniş Biçimleri	52
3.3.1 Üsküdar Belediyesi Önünde Verilen Hukuk Dersi	55
3.3.2 Kadınların Biber Gazı Eylemi.....	56
3.4 İnternet ve Değişen Kontrol Toplumu	57
3.5 Çokluk mu? Yeni Orta Sınıf mı?	61
BÖLÜM 4:	
İNŞAAT YAPIMINA KARŞI (ET) OLAN GRUPTAN EDİNİLEN BULGULAR	70
4.1 Daha önceden Validebağ Korusu’nu kullanıyor muydunuz?	71
4.1.1 35 yaş altı kadınların Validebağ Korusu ile ilgili bilgileri.....	71
4.1.2 35 yaş altı erkeklerin Validebağ Korusu ile ilgili bilgileri.....	71
4.1.3 35 yaş üstü kadınların Validebağ Korusu ile ilgili bilgileri	72

4.1.4	35 yaş üstü erkeklerin Validebağ Korusu ile ilgili bilgileri	72
4.2	Belediye'nin 2012 yılındaki seçim vaatlerinden haberdar mıydınız? Belediye size göre koruda ne yapmak istiyor?	72
4.2.1	35 yaş altı kadınların Validebağ Korusu'nun dönüştürülmesi ile ilgili düşünceleri	72
4.2.2	35 yaş altı erkeklerin Validebağ Korusu'nun dönüştürülmesi ile ilgili düşünceleri	73
4.2.3	35 yaş üstü kadınların Validebağ Korusu'nun dönüştürülmesi ile ilgili düşünceleri	74
4.2.4	35 yaş üstü erkeklerin Validebağ Korusu'nun dönüştürülmesi ile ilgili düşünceleri	75
4.3	Sizi eylemlere dahil eden sebepler nelerdir?	76
4.3.1	35 yaş altı kadınların Validebağ Direnişi'ne katılma sebepleri ile ilgili düşünceleri	76
4.3.2	35 yaş altı erkeklerin Validebağ Direnişi'ne katılma sebepleri ile ilgili düşünceleri	77
4.3.3	35 yaş üstü kadınların Validebağ Direnişi'ne katılma sebepleri ile ilgili düşünceleri	78
4.3.4	35 yaş üstü erkeklerin Validebağ Direnişi'ne katılma sebepleri ile ilgili düşünceleri	78
4.4	Eylemlerden nasıl ve hangi araçlarla haberdar oldunuz?	79
4.4.1	35 yaş altı kadınların cami inşaatı ile ilgili eylemlerden haberdar olma yolları .	79
4.4.2	35 yaş altı erkeklerin cami inşaatı ile ilgili eylemlerden haberdar olma yolları .	79
4.4.3	35 yaş üstü kadınların cami inşaatı ile ilgili eylemlerden haberdar olma yolları	80
4.4.4	35 yaş üstü erkeklerin cami inşaatı ile ilgili eylemlerden haberdar olma yolları	80
4.5	Bölgede ibadethaneye ihtiyaç var mı?	80
4.5.1	35 yaş altı kadınların bölgede ibadethane ihtiyacı ile ilgili görüşleri.....	80
4.5.2	35 yaş altı erkeklerin bölgede ibadethane ihtiyacı ile ilgili görüşleri.....	81
4.5.3	35 yaş üstü kadınların bölgede ibadethane ihtiyacı ile ilgili görüşleri	81
4.5.4	35 yaş üstü erkeklerin bölgede ibadethane ihtiyacı ile ilgili görüşleri	82
4.6	Cami yerine kreş, kütüphane, hastane gibi farklı bir yapı yapılırsa tepkiniz ne olurdu?	83
4.6.1	35 yaş altı kadınların cami yerine başka bir yapı yapılması ile ilgili görüşleri...	83
4.6.2	35 yaş altı erkeklerin cami yerine başka bir yapı yapılması ile ilgili görüşleri...	84
4.6.3	35 yaş üstü kadınların cami yerine başka bir yapı yapılması ile ilgili görüşleri .	85
4.6.4	35 yaş üstü erkeklerin cami yerine başka bir yapı yapılması ile ilgili görüşleri .	85
4.7	Anayasanın çevrenin korunması ile alakalı 56'ncı maddesini biliyor musunuz?	85

4.7.1	35 yaş altı kadınların ilgili anayasa maddesi ile ilgili düşünceleri.....	85	
4.7.2	35 yaş altı erkeklerin ilgili anayasa maddesi ile ilgili düşünceleri.....	86	
4.7.3	35 yaş üstü kadınların ilgili anayasa maddesi ile ilgili düşünceleri	86	
4.7.4	35 yaş üstü erkeklerin ilgili anayasa maddesi ile ilgili düşünceleri	87	
4.8	Yeşil alanların tahrip edilmesinin sizde hissettirdikleri nelerdir?	88	
4.8.1	35 yaş altı kadınların yeşil alan tahribatının kendilerinde yarattığı hissiyat	88	
4.8.2	35 yaş altı erkeklerin yeşil alan tahribatının kendilerinde yarattığı hissiyat	88	
4.8.3	35 yaş üstü kadınların yeşil alan tahribatının kendilerinde yarattığı hissiyat.....	89	
4.8.4	35 yaş üstü erkeklerin yeşil alan tahribatının kendilerinde yarattığı hissiyat.....	89	
4.9	Çevre mücadeleleri son 5 yıla oranla artmış mıdır? Artmış ise, Gezi Parkı Direnişi'nin bunda bir etkisi var mıdır?	90	
4.9.1	35 yaş altı kadınların çevre mücadelelerinin artması ve Gezi Parkı Direnişi ile ilgili düşünceleri.....	90	
4.9.2	35 yaş altı erkeklerin çevre mücadelelerinin artması ve Gezi Parkı Direnişi ile ilgili düşünceleri.....	90	
4.9.3	35 yaş üstü kadınların çevre mücadelelerinin artması ve Gezi Parkı Direnişi ile ilgili düşünceleri.....	91	
4.9.4	35 yaş üstü erkeklerin çevre mücadelelerinin artması ve Gezi Parkı Direnişi ile ilgili düşünceleri.....	93	
4.10	Cami İnşaatına Karşı Olan Kişilerin Genel Görüş, Farklılık ve Benzerlikleri	95	
BÖLÜM 5:			
İNŞAAT YAPIMINA TARAF OLAN (EK) GRUPTAN EDİNİLEN BULGULAR.....			97
5.1	Daha önceden Validebağ Korusu'nu kullanıyor muydunuz?	97	
5.1.1	35 yaş altı ve 35 yaş üstü kadınların Validebağ Korusu ile ilgili bilgileri	97	
5.1.2	35 yaş altı erkeklerin Validebağ Korusu ile ilgili bilgileri.....	98	
5.1.3	35 yaş üstü erkeklerin Validebağ Korusu ile ilgili bilgileri	98	
5.2	Belediye'nin 2012 yılındaki seçim vaatlerinden haberdar mıydınız? Belediye size göre koruda ne yapmak istiyor?	99	
5.2.1	35 yaş altı ve 35 yaş üstü kadınların Validebağ Korusu'nun dönüştürülmesi ile ilgili düşünceleri.....	99	
5.2.2	35 yaş altı erkeklerin Validebağ Korusu'nun dönüştürülmesi ile ilgili düşünceleri	100	
5.2.3	35 yaş üstü erkeklerin Validebağ Korusu'nun dönüştürülmesi ile ilgili düşünceleri	101	
5.3	Eylemlerden nasıl ve hangi araçlarla haberdar oldunuz?	102	
5.3.1	35 yaş altı ve 35 yaş üstü kadınların cami inşaatı ile ilgili eylemlerden haberdar olma yolları	102	

5.3.2	35 yaş altı erkeklerin cami inşaatı ile ilgili eylemlerden haberdar olma yolları	102
5.3.3	35 yaş üstü erkeklerin cami inşaatı ile ilgili eylemlerden haberdar olma yolları	103
5.4	Cami inşaatına karşı gerçekleşen eylemler ile ilgili düşünceniz?	103
5.4.1	35 yaş altı ve 35 yaş üstü kadınların cami inşaatına karşı gerçekleşen eylemlerle ilgili düşünceleri	103
5.4.2	35 yaş altı erkeklerin cami inşaatına karşı gerçekleşen eylemlerle ilgili düşünceleri	104
5.4.3	35 yaş üstü erkeklerin cami inşaatına karşı gerçekleşen eylemlerle ilgili düşünceleri	104
5.5	Cami yerine kreş, kütüphane, hastane gibi farklı bir yapı yapılırsa tepkiniz ne olurdu?	104
5.5.1	35 yaş altı ve 35 yaş üstü kadınların cami yerine başka bir yapı yapılması ile ilgili görüşleri	104
5.5.2	35 yaş altı erkeklerin cami yerine başka bir yapı yapılması ile ilgili görüşleri	105
5.5.3	35 yaş üstü erkeklerin cami yerine başka bir yapı yapılması ile ilgili görüşleri	105
5.6	Cami inşaatının “koruya girmek ve bir rant vesilesi olarak kullanılmak” düşüncesi dile getiriliyor, yorumunuz?	106
5.6.1	35 yaş altı ve 35 yaş üstü kadınların cami ve rant ilişkisi üzerine düşünceleri	106
5.6.2	35 yaş altı erkeklerin cami ve rant ilişkisi üzerine düşünceleri	107
5.6.3	35 yaş üstü erkeklerin cami ve rant ilişkisi üzerine düşünceleri	107
5.7	Diyanet İşleri Başkanı Mehmet Görmez’in Validebağ Direnişi ile ilgili “ibadethane sevgisi ile yeşil sevgisi karşı karşıya gelmemeli” sözleri ile ilgili düşünceniz?	108
5.7.1	35 yaş altı ve 35 yaş üstü kadınların ibadethane ve yeşil sevgisinin karşılaştırılması ile ilgili düşünceleri	108
5.7.2	35 yaş altı erkeklerin ibadethane ve yeşil sevgisinin karşılaştırılması ile ilgili düşünceleri	109
5.7.3	35 yaş üstü erkeklerin ibadethane ve yeşil sevgisinin karşılaştırılması ile ilgili düşünceleri	110
5.8	Anayasanın çevrenin korunması ile alakalı 56’ncı maddesini biliyor musunuz?	111
5.8.1	35 yaş altı ve 35 yaş üstü kadınların anayasanın ilgili maddesi ile alakalı düşünceleri	111
5.8.2	35 yaş altı erkeklerin anayasanın ilgili maddesi ile alakalı düşünceleri	111
5.8.3	35 yaş üstü erkeklerin anayasanın ilgili maddesi ile alakalı düşünceleri	112
5.9	Çevre mücadeleleri son 5 yıla oranla artmış mıdır? Artmış ise, Gezi Parkı Direnişi’nin bunda bir etkisi var mıdır?	113
5.9.1	35 yaş altı ve 35 yaş üstü kadınların çevre mücadelelerinin artması ve Gezi Parkı Direnişi ile ilgili düşünceleri	113

5.9.2 35 yaş altı erkeklerin çevre mücadelelerinin artması ve Gezi Parkı Direnişi ile ilgili düşünceleri.....	114
5.9.3 35 yaş üstü erkeklerin çevre mücadelelerinin artması ve Gezi Parkı Direnişi ile ilgili düşünceleri.....	116
5.10 Cami İnşaatına Taraf Olan Kişilerin Genel Görüş, Farklılık ve Benzerlikleri	117
BÖLÜM 6:	
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	120
KAYNAKLAR	127
EKLER	139
ÖZGEÇMİŞ.....	145

KISALTMALAR

Age	: Adı Geçen Eser
ÇMO	: Çevre Mühendisleri Odası
DG	: Derinlemesine Görüşme
E	: Erkek
EK	: Eyleme Karşı
ET	: Eyleme Taraf
IP	: Internet Protocol
İBB	: İstanbul Büyükşehir Belediyesi
K	: Kadın
KANİP	: Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı
MOBESE	: Mobil Elektronik Sistem Entegrasyonu
S	: Alıntının sayfası
Ss	: Alıntının Sayfa Aralığı
STFA	: Sezai Türkeş Fevzi Akkaya
ŞPO	: Şehir Plancıları Odası
TBMMOB	: Türkiye Mimar ve Mühendisler Odası
TOMA	: Toplumsal Olaylara Müdahale Aracı
VG	: Validebağ Gönüllüleri
VGD	: Validebağ Gönüllüleri Derneği
VPN	: Virtual Private Network
VS	: Validebağ Savunması

TABLÖLAR

Tablo 1: Eski ve Yeni Paradigmaların Temel Nitelikleri (s: 30)

Tablo 2: Katılımcıların Listesi (s: 139)

EKLER

EK 3: Derinlemesine Görüşme Formu (s: 140)

EK 4: Validebağ Korusu ve Validebağ Direniş Alanı Görseli (s: 143)

EK 5: Validebağ Direniş Görselleri..... (s: 144)

BÖLÜM 1

GİRİŞ

“Baskıcı politik bir ortamdaki demokrasi yanlısı güçlü bir toplumsal hareket inşası, sivil toplumun her zamanki işidir” (Harare Daily News, 2002).

Alman Sosyolog Lorenz Von Stein’in “History of the French Movement from 1789 to the present (1850)” adlı eserinde, siyasal mücadele bağlamında kavramsallaştırdığı toplumsal hareketler terimi, günümüz hareketlerini açıklamakta artık kısır kalmaktadır (aktaran Tilly, 2008, s: 20). Yeni toplumsal hareketler olarak adlandırılan ve 1970 ile sonrası dönemin toplumsal mücadelelerini anlatan bakış açısı, sınıf ve iktidar mücadelesinin öncülüğünü temel almaz. Yeni toplumsal hareketler geçmişin sancılı toplumsal hak mücadelelerinin yerini bireysel hak taleplerine bırakması ile makro mücadelelerden mikro mücadele alanlarına ve gündelik hayat pratiklerine daha çok önem atfeder. Yeni toplumsal hareketler açısından mücadele, yaşamsal alanı kuşatan iktidarı ve üretim araçlarını ele geçirmek yerine hayatın tüm alanlarına yayılan tahakküm mekanizmasının sınırlarını sorgulamakla ilgilidir. Günümüzde iktidar hem her yerde hem de hiçbir yerdedir artık (Foucault 1991, 1993, 2005; Bauman 2005, 2013). Bu iktidarın en temel işlevi hayatı tüm zincirleriyle kuşatırken, temel görevi bu zincirleri yönetmektir. Oysa her iktidar aynı hızla karşı iktidarını da doğurmakta ve bu da sosyal hareketlerin sayısız ve sınırsız çeşitlilik sunmasına zemin hazırlamaktadır. Bu yeni ve tahakküm biçimlerine göre şekil alıp form değiştiren hareketler, tarih boyunca süregelenlerin aksine eşit yurttaşlık, eşit yönetim, çevre duyarlılığı, kimlik, inanç özgürlüğü gibi konular ekseninde ve daha çok bireysel hak mücadeleleri ile ilgilidir. Kapitalist toplumdaki bu mücadeleler, sermayenin birikimi ile orantılı ve hızla ivme kazanan bir kentleşme süreci içerisinde gerçekleşir (Harvey, 2002, ss:159-160). Sermayenin tahakkümü ve yönlendirmesi ile oluşan kentleşmenin ve kentsel dönüşümün karşısında duran direnç mekanizmasını yerel ve ulusal çevre hareketleri oluşturur. Türkiye’de 1980- 90 arası dönem çevreci hareketlerin başladığı dönem olarak kabul görür.

2014 yılında yaşanan Validebağ Direnişi de çevre hareketleri arasında yerini almış önemli mücadeleler arasındadır. Validebağ Direnişi İstanbul Anadolu yakasında bulunan ve bu yakanın en büyük ikinci; lakin kamuya açık tek büyük yeşil alanıdır. Anadolu Yakası'nın en büyük yeşil alanının Karacaahmet Mezarlığı olduğu düşünüldüğünde, Validebağ Korusu'nun önemi ortaya çıkmaktadır. Validebağ Direnişi, Validebağ Korusu'nun Acıbadem sınırında, halkın rıza göstermemesine ve mahkemenin yürütmeyi durdurma kararına rağmen inşaatına başlanılan cami yapımı sürecidir.¹ Bu çalışmada, inşaat hali hazırda devam ederken yürütülen karşı çalışmalar ve eylemler yerinde ve gün be gün gözlemlenmiştir. Birinci derece doğal sit alanı olan Validebağ Korusu, Sultan Selim'in annesi için yaptırdığı bağ köşkünü içinde barındırdığı için tarihsel bir öneme ve aynı zamanda Rifat Ilgaz'ın en önemli eseri Hababam Sınıfı'nın çekildiği yer olması bakımından da kültürel bir mirasa sahiptir.² Bu değerli ve doğal sit alanının Acıbadem girişindeki sınırında, mahkemenin aksi haldeki kararına ve bir kısım mahalleli ve çevreci grupların iradesine rağmen Üsküdar Belediyesi'nin yapımına başladığı cami inşaatı ve süreci, savunma ve karşı savunmalar ile direnişlerin yarattığı farklı çıkış yolları, örgütlenmesi ve ortaya koyduğu mücadelenin ampirik açıdan incelenmesi bu çalışmanın ana konusunu oluşturur. Varlık nedeni ormanı korumak olan Orman ve Su İşleri Bakanlığı'nın, kamu için kamu yararına işler icra etmek olan belediyelerin özellikle son yıllarda daha da şiddetlenen çevre düzenleme ve kenti dönüştürme adı altında yeşil alanların imara açılmasının nedenleri, ortaya çıkışı ve buna yönelik oluşan karşı muhalefetin örgütlenmesi ve direnme biçimleri Validebağ örneği üzerinden derinlemesine görüşmeler yapılarak yerinde incelenmeye çalışılmıştır.

Sosyal hareketlerle toplumsal değişim arasındaki ilişkiyi vurgulayan Castells, kent ve çevre sorunları karşısında ortaya çıkan toplumsal hareketlerin yeni kültürel modeller sunarak, gelişmiş kapitalist ülkelerde toplumsal değişimin temel unsurlarından biri haline geleceğini belirtmektedir (1997, s: 14, 53). Diğer bir ifade ile, Castells kent ve çevre sorunları karşısında ortaya çıkan çevreci oluşumları, kapitalist toplumda

¹ Cumhuriyet Gazetesi (2014). *Validebağ İçin Kitlesele Eylem Çağrısı: Hukuk İptal Direniş Devam* Erişim Tarihi: 20.03.2015

http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/136093/Validebag_icin_kitlesele_eylem_cagrisi_Hukuk_iptal_direnise_devam.html

² Evrensel Gazetesi (2014). *Validebağ Korusu'nun Kısaltılmış Tarihi* Erişim Tarihi: 20.03.2015 <http://www.evrensel.net/haber/95511/validebag-korusunun-kisaltilmis-tarihi>

değişimin ilk basamağı olarak değerlendirmektedir. Bu nedenle çevre çalışmaları günümüz toplumsal hareketleri açısından oldukça önemlidir. Kapitalizmin bitmek bilmez açlığını doyumak için, artık yaşam alanları ve özellikle de yeşil alanlar tahrip edilmeye ya da kentsel dönüşüm adıyla rant alanlarına dönüştürülmeye başlanmıştır. Yaşam alanlarına yapılan bu müdahale, bireyleri topluma daha da yabancılaştırmakta, protesto ve direnişlerin sayısını, şiddetini ve derinliğini arttırmaktadır. Yerel toplumsal hareketler, bulunduğu coğrafyanın küllerinden ortaya çıkan ve o topluluğun yaşayışının, örgütlenişinin derinlemesine resmini çekmemizi sağlayan yegane sivil itaatsizlik biçimleri olduğundan toplumsal refleksleri anlamamız açısından araştırmanın bir diğer önemli yanını oluşturur. Alanı belirli ve sınırları belli bir hareketi resmetmek, eylemi daha derin analiz etme şansı vermektedir. Bu bağlamda, Üsküdar Belediyesi'nin Validebağ Korusu'na yönelik yapılaşma çalışmalarına karşı yapılan mücadelenin içerisinde gözlem ve görüşmeler yapmanın, çevre hareketlerine bir ışık tutması anlamında küçük resmin görülmesini sağlaması umulmaktadır.

Toplumsal hareketlerin köklü tarihine karşın 1999 yılında Seattle Dünya Ticaret Örgütü'ne karşı gerçekleşen, küreselleşme karşıtı hareketler olarak da adlandırılan hareketin yeni toplumsal hareketlerin ilham ve motivasyon kaynağı olduğu görüşü hakimdir. Castells (2013b) Dünya Ticaret Örgütü'nün Seattle'daki toplantısının sona erdirilmesini toplumsal hareketlerin doğuşunu müjdeleyen bir karşı duruş olarak nitelendirir (s: 189). Bir toplumsal hareket öncelikle içinde bulunduğu toplum yapısını anlamayı gerektirdiğinden, yeni toplumsal hareketlerin çıkışını, yayılışını ve örgütlenişini mikro-sosyolojik bir bakış açısı ile inceleme yapmak için ulusal halk hareketleri yerine yerel hareketler üzerinde durulması inceleme alanımızı daraltarak bakış açımızı derinleştirir. Çalışmada ayrıca, çevrenin korunmasının yurttaşların anayasal hak ve ödevleri olduğu göz önüne alınarak, çevre hareketlerinin hukuki yönü kısmen ele alınmaya çalışılmıştır.

Bu çalışmada sosyal hareket kavramlarını açıklarken, yeni toplumsal hareketlerin ana teorisyenlerinden Alain Touraine (1992, 1978, 1999, 2014) başta olmak üzere Manuel Castells (1997, 2000, 2008, 2013a, 2013b, 2013c) ve Hardt ve Negri' nin

(2011, 2012) yapıtları öncelikle incelenmiş; çevre hareketleri ve kentleşme kapsamında Ruşen Keleş (1998, 2013), David Harvey'nin (2002, 2013) ve Hayriye Özen (2007, 2011, 2013) ve çalışmalarına ağırlıklı olarak başvurulmuştur.

Validebağ Korusu örneğinden çevre hareketlerini tanımlamak için öncelikle yeni toplumsal hareketler teorilerine odaklanılmıştır. Günümüz toplumsal hareketleri iki ana teori üzerinde kurulmaktadır. Bunlar; daha çok Kuzey Amerika'da etkin olan Kaynak Mobilizasyon Teorisi ve Avrupa kökenli Yeni Sosyal Hareketler Teorisi'dir (Önder, 2003, s: 50).

Melucci, eski ve yeni tip hareketleri karşılaştırırken, yeni sosyal hareketlerin eşitlik, farklılık ve kimliğin inşası gibi konularda ortaya çıktığını vurgular (aktaran Çayır, 1999, ss: 81-107). Yeni toplumsal(sosyal) hareketler 70'lerden sonra post-endüstriyel toplumlarda görülen hareketler olarak kabul edilmektedir. Kenan Çayır'a göre Türkiye'de baş gösteren hareketler, 1980 sonrasının hareketleridir. Çayır (1999), "Türkiye'de 1980'lerden sonra yeni kimlik ve hareketlerin kamusal alana taşınması laiklik, modernleşme ve kamusal/özel alan ayırımı gibi kavramların tartışılmaya başlamasıyla ortaya çıktı" der (s: 7). Özellikle kimlik, kadın hakları ve çevre mücadelesi gibi haklara yönelmiş hareketlerdir. Sosyal hareketlerin en önemli teorisyenlerinden olan Alain Touraine'e göre bu hareketler yenidir çünkü mücadelesi post-endüstriyel toplum tarafından açılan alanda gerçekleşmektedir; bu alan da devlet değil, sivil toplum alanıdır ve amaçlanan devlet gücünü kontrol etmek değil, sivil ilişkileri dönüştürmek olduğu için yenidir (1992, ss: 142-143). Touraine ayrıca, bir sosyal hareketin hiçbir şekilde toplumsal bir tepki olmadığını, aksine toplumsal durum, kültürel modeller ve tarihsellik üzerinde kontrol için savaşıyor sosyal hareketler arasındaki çatışmanın sonucu olduğunu belirtir (aktaran Çayır, 1999, s: 49). Habermas, yeni çatışmaların bölüşüm probleminden kaynaklanmadığını, aksine hayatın grameri konusunda yoğunlaştığını dile getirir (aktaran Çayır, 1999, s: 18). Günümüzde kadın hareketinin yükselmesi kadınların geçmişe nazaran daha çok sömürülmesi değil, çağdaş toplumun kimlik ve katılım arayışıdır (Çayır, 1999, s: 17).

Keleş ve Hamamcı' ya (1998) göre; “kamuoyunun çevre sorunları karşısındaki duyarlılığı, batıda da çevreciliğin bir toplumsal hareket ya da bireysel olarak gelişmesine yol açmıştır” (s: 198). Ökmen, çevre hareketlerinin görünürlüğünün yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren artmasının; öncelikle bilimsel çalışmalarla çevreyi korumaya yönelik amaçların öne çıkarılması ve çevre sorunlarına bakış açısının değişmesi olarak aktarmıştır (2004, s: 341). “Toplumsal Ekoloji” hareketinin kurucusu olan Bookchin'e (1996) göre; “kamu sağlığına en az zararın verilmesi gerektiği için ve hammaddelerin gelecek kuşaklara güvenli bir şekilde ulaşması için kaynakların verimli ve temkinli kullanılması gerekir” (ss: 105-106). Bookchin doğanın daha etkili olarak teknik yönetiminin savunulması gerektiğini belirtmektedir (1996).

Castells'e (1997) göre çevre hareketleri, “günlük yaşamın sermaye ve devlet tarafından maddi örgütlenmesini sorgulamaktadır” (s: 220). Castells (1997) “gelişmiş kapitalizmde kent sorunu, bir yandan tüketimin artan toplumsallaşması, diğer yandan da tüketim araçlarının üretimi ve dağıtımında oluşan temel çelişkiyi ifade eder” (s: 14, 53). Kentsel sorunların gelişmiş kapitalist ülkelerde daha fazla görünür olmasının sebebi bu çelişkidir. Yine aynı eserinde Castells, çevre hareketinin, doğanın ve doğanın dengesinin korunmasına yönelik olduğunu belirtir. Çevre hareketleri için, eski sosyal hareketlerdeki sınıf ve siyasi rejim farkı olmaksızın herkesin, doğayı teknoloji karşısında korumaya hazır olduğunu ifade eder (1997, s: 195, 197).

Smelser (1962) kolektif davranışı, “modernleşme sürecinin doğurduğu yapısal değişimlere tepki olarak ortaya çıkan irrasyonel ve geçici hareketler” olarak değerlendirmiştir (aktaran Çayır, 1999, s: 14). Ancak böylesi bir yorum, sosyal hareketlerin geçici bir olgu olduğu düşüncesi uyandırır. Sztompka (1994) ise, bu hareketlerin “sosyal ve ekonomik kriz zamanlarında ortaya çıkan birer ateş” olduğunu belirterek sosyal hareketlerin tarihsel bir zorunluluk olduğunu öne sürer (aktaran Çayır, 1999, s:14). Günümüzde bu hareketlerin sosyal ve ekonomik çöküşün ve tarihin birer tekerrürünün aksine kimlik eksenli, eşit katılım talepli, sivil ve çevre hakları gibi öznellik talep eden istekler odağında hareket ettiği görülür. İster eski

ister yeni olsun tüm sosyal hareketler ortaya çıktıkları toplumdan bağımsız değildir.

Ernesto Laclau, bir toplumsal hareketi analiz etmek için toplumsal grupların özelliklerinden ziyade, toplumsal taleplerin ön plana çıkmasından bahseder (2005). Hayriye Özen'in ve Özgür Avcı'nın Gezi Parkı Direnişi'nin kentsel bir hareketten nasıl ulusal bir harekete dönüştüğünü analiz etmesi, Gezi Direnişi'nin Türkiye'deki toplumsal hareketler ve çevre hareketleri açısından önemini Laclau perspektifinden görmek önemlidir (2013). Türkdoğan (2013), tüm bu hareketler için "başkaldırmalar, kitle ayaklanmaları ve protestolar toplumdaki gerçekler ile ferdin istekleri arasındaki uyumsuzların neticesidir" der (s: 27). Atauz'a (2000) göre 1980 ile 1990 arası dönem Türkiye'de çevre hareketleri ve örgütlenmelerin ilerlediği bir dönem olmuştur ve bu sürede sadece büyük kentlerde değil, diğer yerlerde de çevreci hareketler yayılmaya başlamıştır (s: 203).

Le Bon, kitlelerin gücünü anlattığı eserinde, salt bir kalabalığın bir kitle oluşturmadığını, bireylerin kalabalıklar içerisinde büründüğü farklı yapıdan bahseder (2005). Bir başka teorisyen olan Herbert Blumer (1955) da, harekete "güç, akıl ve yaşam enerjisi veren kolektif duygu" olduğunu belirtir (Aktaran Özen, 2007, s: 20). Rancière (1998) ise öteki ile buluşmanın öneminden bahseder. Bir ortak kimlikte buluşmanın ancak kimliksiz yani imkânsız olan bir kimlik oluşturmak ile mümkün olduğunu belirtir. Fransa'da ki 68 öğrenci olaylarında atılan "hepimiz birer Alman Yahudisiyiz" sloganı olanaksız bir özdeşleşme olmasına rağmen, öteki ile birleşmeden sürdürülen hareketin başarıya ulaşmasının zorluğu üzerinde durur (s: 75).

Ökçesiz'e (2011) göre sivil itaatsizlik, "her şeyi, hukuk ve devlet düzenini, toplum gerçekliğini sorgulayan direnme hakkının – bir bakıma bu süreç içerisinde hukuk devleti idealini de yaratarak – bu yeni hukuk ve devlet düzeni tipinde büründüğü çağdaş bir biçimdir" (s: 18). David Henry Thoreau'nun sivil itaatsizlik üzerine yazıları, kavramın çıkış noktasını oluşturur. Gandhi'nin 1906 yılında başlattığı "satyagraha"sına (aktaran Ökçesiz, 2011, s: 45) ek olarak tarih, 1989'da Çin'in

Tiananmen Meydanı'nda onlarca tankı karşısına alıp milyonlarca insanı peşine takan “tank adam” gibi nice şiddetsiz, örnek cesaret hikâyeleri ile doludur.³ Sivil itaatsizlik ya da pasif direniş, Rawls'un deyimiyle “yönetim siyasetinin ya da yasaların değişmesini isteyen, aleni, şiddetsiz, vicdani, fakat aynı zamanda siyasi nitelikli, yasaya aykırı bir edimdir” (aktaran Ökçesiz, 2011, s: 129). Bu durumda, genel olarak çevre mücadeleleri şiddetsiz, barışçıl ve yasaların uygulanmasını talep eden şekli ile birer sivil itaatsizlik hareketleri olabilmektedir.

Sivil itaatsizlik günümüzde salt fiili eylemler ile gerçekleşmemektedir. Gelişen teknoloji ve internetin yaygınlaşması yeni ve farklı araçların hayatımıza girmesine ve bunun da direniş mekanizmalarına yansımaya sebep olmuştur. Gelişen dijital dünya yeni sosyal hareketlerin farklı bir boyuta taşınmasına ve yeni bir literatür oluşmasına da zemin hazırlamıştır. Castells (2013a) “kültürel ifadelerin bir çoğunun, dijitalleşmiş elektronik üretime, dağıtımına ve sinyal alışverişine dayalı bütünleşmiş bir iletişim sistemine dahil edilmesinin toplumsal oluşumlar, süreçler üzerinde ciddi etkileri vardır” diyerek yeni bir sistemin habercisi olmuştur (s: 500). Bu yeni sistem insan hayatını, iletişim sistemini ve sonucunda uzamı ve zamanı değiştirir, dönüştürür ve sonucunda mekan uzamının yerine bir akış uzamı halini alır (Castells, 2013a, s: 501). Castells (2013a) uzamın ve zamanın maddi temellerini dönüştüren, akışlar uzamı ve zamansız zaman etrafında örgütlenen bu topluma “ağ toplumu” adını verir (ss: 630-631). Bu toplum, “iş, iletişim, yönetime yönelik amaçlarla küresel ağları düzenli olarak kullanan toplumdur” (Anderson 2006, s: 156). Ağlar, bilgi toplumunda giderek artan, baskın sosyal örgütlenme biçimi haline gelerek “zaman dışı zaman ve akışlar uzamı” oluşturur (2000, s: 13). Ağ toplumu kavramı yeni sosyal hareketler içerisinde sıklıkla kullanılan kavramlardandır.

Sosyal hareketlerin iklim ve şekil değiştiren yapısını göz önüne alarak Hardt ve Negri'nin (2012) “imparatorluk” adını verdiği yeni dünya düzeninin hâkim olacağı fikrinin aksine Foucault'nun (1991, 2005) sıklıkla üzerinde durduğu gücü elinde bulunduranların iktidarı şekillendirdiği fakat bu iktidarın karşısında duracak her

³ Frontline (2006). *Tankman* Erişim Tarihi:10.08.2015
<http://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/tankman/>

zaman bir karşı iktidar olduğudur. Ayrıca Foucault'nun iktidarın tahakküm biçimlerinden biri olduğunu vurguladığı disiplin toplumu ve biyo-iktidar kavramı tanımlarına ek olarak, Gilles Deleuze'ün (1992) kontrol toplumu ve Zygmunt Bauman'ın (2000) akışkan gözetim analizinin tahakküm ve direniş hareketleri içerisinde nasıl şekillendiği ve kullanıldığı bir diğer önemli noktadır. Çimrin (2009) Yeni Toplumsal Hareketler adlı kitapta “imparatorluk” ve “çokluk” kavramlarını harmanlayarak karşı-küreselleşme hareketlerini yorumlamıştır (s: 147-173). Rüzgârın, denizin ve toprağın boyunduruk altına alınamayacağını belirten Hardt ve Negri, ne halk, ne de kitle olarak nitelendirilebilecek, Rancière'nin savunduğunun aksine özdeşlik kurmaktan uzak, tekillik oluşturan çokluk kavramını, yeni sosyal hareketleri gerçekleştirmeye muktedir yegâne kavram olarak açıklamaktadır (2011).

Çalışmada, çevrenin korunmasının yurttaşların anayasal görevi olduğu ancak iktidarın kendisinin yeşil alanları imara ve yapılaşmaya açması arasında ki çelişki İbrahim Kaboğlu'nun “Çevre Hakkı” (1996) eserinden yola çıkılarak incelenmeye çalışılmıştır. Yukarıda belirtilen kaynaklara ek olarak YÖK tez tarama merkezinden sosyal hareketler üzerine yapılan tez çalışmaları incelenmiştir. Çalışmada, toplumsal hareketlerin yeni ve gelişen yüzünü irdelemek adına 1990-2014 arasında ki toplumsal hareketler ve çevre hareketleri üzerine yapılan çalışmalarda toplamda ondokuz tez ile karşılaşılmıştır. Ağırlıklı olarak incelenen iki tez çalışmasından yararlanılmıştır. Osman Tıkansak'ın (2012) yüksek lisans tez çalışması: “Hidroelektrik Santralleri Karşıtı Hareketler: Çevrecilik algısı üzerine bir çalışma: Fındıklı ve Şavşat Örneği” Melucci ve Touraine' in çalışmaları ile kavramsallaşan ve direniş hareketlerinin algısı üzerine yapılmış bir çalışmadır. Hidrolik santrallere karşı yapılan ve yirmibirinci yüzyılın hareketlerinin bir şiarı niteliğinde, “küresel düşün, küresel hareket ol” sloganı bu hareketlere damgasını vurmaktadır. Hasan Hüseyin Çalı'nın (2006) doktora tezi “Çevreci Toplumsal Hareketler: Greenpeace Türkiye Hareketi” uluslararası bir hareketin yerel çalışma metotlarını göstermesi açısından özgün bir çalışmadır.

1.1 Araştırmanın Amacı

Bu çalışma, kapitalizmin ve neo-liberal politikaların toplumun her köşesini sarmış çelik ağlarının artık daha bireysel ve özel olana karşı tahakküme geçişini inceleme merakıyla ortaya çıkmıştır. Bireyin yaşam alanına bilhassa da doğaya yönelik bu tehdit mekanizmaları kapitalizmin vahşi yanını göz önüne sererken, direnişlerinde bir ağacı sahiplenmeye varan bireyselciliğini açığa çıkartır. İktidarın ördüğü, bulduğu her boşluktan dışarı sıçrayan direniş mekanizmasının işleyişini mercek altına alarak, tahakküm ve karşı-mücadele süreçlerinin oluşum, yapı ve örgütlenişini derinlemesine incelemek, ortaya çıkan “bir” liğin içine büründüğü yapıyı Validebağ Direnişi örneği üzerinden anlamlandırmaya çalışmaktadır.

Çevre hareketleri alanında yapılan birçok çalışma mevcuttur; özellikle de yeni toplumsal hareketler bağlamında Gül Devrimi ve Arap Baharı olarak adlandırılan devrimler ve direnişler ile çevre hareketleri bağlamında özellikle hidroelektrik santralleri araştırmaları karşımıza çıkmaktadır. İncelenilen toplumsal hareketler tez çalışmaları, çoğunlukla salt siyasi yapıya odaklanmış siyaset bilimi çalışmalarıdır. Siyaset mekanizmasından bağımsız bir toplum düşünülemez gibi aynı zamanda, toplumun bünyesinde aktif ve çok kimlikli özneleri barındırdığı unutulmamalıdır. Dolayısıyla siyasetten ayrılmaz yapısını göz ardı etmeyerek, salt sosyolojik bir gözle araştırma yapılması ihtiyacının bu noktada önemli olduğu düşünülmektedir. Çevre ya da daha kapsamlı ifadesi ile ekoloji hareketleri çalışmalarında ise, hidroelektrik santrallerine karşı yürütülen mücadeleler ile Greenpeace hareketi gibi kurumsal yapıların incelenmesine odaklanılmıştır. Karşımıza çıkan tüm bu araştırmalar tamamlanmış hareketlerdir. Bu çalışma, sonuçlanmış eylemlerin bir portresini değil, hali hazırda direnişlerin devam ettiği eylem üzerinde ve eylemin tam da içinden bakma fırsatı vermeye çalışmaktadır.

1.2 Araştırmanın Önemi

Bourdieu ve Wacquant (2012) “araştırmanın sıradan nesnelere, bir şekilde araştırmacının gözüne çarpan gerçekliklerdir” diyerek araştırmanın öncelikle araştırmacının merakıyla oluştuğunu ifade etmişlerdir (s: 133). Validebağ Korusu'nun güneyindeki 178'inci parseli terk edilmiş yeşil alan statüsünden çıkartıp dini tesis alanı statüsüne çeviren Üsküdar Belediyesi'nin bölgeye cami yapmak üzere iş makinelerini getirmesiyle başlayan Validebağ Direnişi, 2013 yılında yaşanan ve Gezi Parkı Direnişi olarak adlandırılan hareketlerden sonraki en uzun soluklu direniştir. Validebağ Direnişi'ni kendine has kılan salt mücadele süresi değildir. Türkiye'de ilk kez bir ibadethane çevik kuvvet ve Toma gözetiminde yapılmış mücadele ve direniş şekilleri açısından da oldukça renkli bir süreç yaşanmıştır. 2 Aralık tarihinde Üsküdar Belediyesi önünde Anayasa Hukukçusu Prof. Dr. İbrahim Kaboğlu tarafından kendisi de bir hukukçu olan Üsküdar Belediye Başkanı Hilmi Türkmen'e ithafen verilen “hukuk dersi” eylemi ve kadınlara darp edilip biber gazı sıkılması ile ilgili olarak kadınların fırça ve faraşlarla trafiği kapatarak “çevik! validen görse ne der!” eylemi oldukça dikkat çekicidir. Direniş süresinden ve eylem çeşitliliğinden ziyade Validebağ Direnişi'ni farklı ve ayırıcı nokta ise cami inşaatının kendisidir. Künyesinde dini İslam olarak tanımlanan ve nüfusunun ezici bir çoğunluğunu Müslüman halkın oluşturduğu bir ülkede cami inşaatı çevik kuvvet ve TOMA (Toplumsal Olaylara Müdahale Aracı) gözetiminde yapılmıştır. İnşaat yapımına karşı gerçekleşen ve fiili olarak yirmiyedi gün süren uzun soluklu bu direnişin siyasal İslam'ın kısmen sorgulandığı önemli bir hareket olduğu düşünülmektedir. Diyanet İşleri Başkanı Mehmet Görmez 25 Ekim 2014 tarihinde Validebağ'daki cami inşaat süreci ile ilgili röportajında,

“Bir tarafta mescit inşa etmek üzere insanlar görüyorsunuz, bir taraftan da ağaç sevgisi, ağaçlar kesilmesin diye gösteri yapan insanlar görüyoruz. Her şeyden önce bu bize yakışmıyor. İbadet sevgisi ile tabiat sevgisi karşı karşıya gelecek sevgiler değildir”

diyerek, doğanın da en az ibadethane kadar önemli olduğunu belirtmiştir.⁴ Araştırmanın en önemli noktalarından biri de; Diyanet İşleri Başkanı'nın açıklamasına ve katılımcıların beyanlarında değindikleri İslam Peygamberi Hz Muhammed'in çevrenin korunmasına yönelik söylemine karşı cami kelimesinin, olası tüm diğer farklı görüşleri çürüterek aklamasıdır. Bazı medya kuruluşlarınca, İslam'ın sembolü camiye karşı olduğu şeklinde lanse edilen haberlere rağmen, Validebağ Direnişi sayıları azımsanmayacak sivil toplum kuruluşlarının gün be gün desteğini de arkasına alarak mücadelesine devam etmiştir.

Validebağ Korusu'nda cami yapımına başlanması ve 2015 Ramazan Bayramı'nın ilk günü olan 17 Temmuz 2015 tarihinde caminin açılmış olmasına rağmen, bu sürecin başarısız olduğu anlamını çıkarmak güçtür. Çevre hareketlerinin ya da kentsel dönüşüm gibi şehir alanlarının dönüştürülmesi iktidarın uzun vadede yaptığı planların bir tezahürüdür. Dolayısıyla bir eylemi ya da direnişi başarılı ya da başarısız atfetmek salt o ana bakmaktır. Gezi direnişini siyasi bir dönüşüm gerçekleştirmemesi bakımından başarısız addetmek, Türkiye tarihi açısından önemini göz ardı etmektir. Validebağ Direnişi de cami inşaatının çevik kuvvet ekipleri ve TOMA'nın, yedi gün yirmidört saat boyunca kırk günden fazla bir süredir inşaat alanında hazır bulundurulması ile inşa edilebilmiş; Türkiye'de doğayı ön plana koyarak "cami inşaatına karşı" gerçekleştirilen ilk direniş olması bakımından son derece kıymetli bir birikime sahiptir.

1.3 Araştırma Evreni

1.3.1 Araştırmanın Yapıldığı Yer ve Yöntem

Çalışma alanı olarak belirlediğim Validebağ Korusu Kadıköy ve Üsküdar Belediyeleri'nin kesiştiği Koşuyolu-Acıbadem ve Üsküdar bölgesi ortasında bulunmaktadır. Validebağ Korusu, Anadolu Yakası'nın kamuya açık ikinci büyük

⁴ Hürriyet Gazetesi (2014). *Diyanet İşleri Başkanı Mehmet Görmez'den Validebağ Açıklaması* Erişim Tarihi: 10.07.2015 <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/27456095.asp>

yeşil alanı ve birinci derece doğal sit alanıdır. Yaklaşık ikiyüzyıl önce Sultan III Selim (1798–1807) tarafından yapılan köşk, Adile Sultan Kasrı olarak anılan son halini almıştır. Adile Sultan Kasrı, Rifat Ilgaz'ın en önemli eseri "Hababam Sınıfı"nın çekildiği ve günümüzde öğretmenevi ve kültür merkezi olarak kullanılmaktadır. İçerisinde ayrıca yine aynı dönemde Abdülaziz tarafından yaptırılan tarihî bir av köşkü bulunmaktadır. Üsküdar Belediyesi 2012 yılı yerel seçimler öncesinde duyurduğu seçim propagandasında Validebağ Korusu'nu "Türkiye'nin Hyde Parkı" olarak düzenleyeceğini duyurmuş, ardından gelişen cami inşaat süreci ve Validebağ Direnişi olarak adlandırılan eylemlerin ardından, Hyde Park'ın yerine "kent ormanı" projesini lanse etmiştir (Türkmen, 2014). Validebağ Korusu'nun medyanın gündemine oturması Validebağ Direnişi ile başlamıştır. Korunun güney kısmında, Acıbadem girişi sınırında bulunan 1200 metrekarelik terk edilmiş yeşil alan statüsünde olan alanın Üsküdar Belediyesi'nce dini tesis alanına çevrilmesi ve bölgede başlayan cami inşaatı ile patlak veren süreç Validebağ Direnişi olarak adlandırılmıştır. Birinci derece doğal sit alanı olan Validebağ Korusu'na sınır komşusu olan bu alanda bir yapının yükselmesi, gerekse de inşaat sırasında ağaçların sökülüp zarar verildiği gerekçesi ile çevre sakinleri ve çevrecilerin tepkisini çekmiş ve bir direncin başlamasına sebep olmuştur.

Bu çalışmada niteliksel araştırma yöntemi kullanılarak ampirik bir çalışma hedeflenmiştir. Çalışmada derinlemesine görüşme tekniği kullanılmış; Validebağ korusu sınırına cami inşaatı yapılmasını isteyen ve istemeyenlerden oluşan bu 2 grupta, kendi içerisinde yaşlarına göre ayrıştırılan kişilerle görüşmeler yapılmıştır. İnşaata karşı olan kişilerin oluşturduğu 35 yaş altı 3 kadın, 3 erkek ve 35 yaş üstü 4 kadın, 3 erkek ve inşaata taraf olan kişilerin oluşturduğu 35 yaş altı 3 kadın, 35 yaş üstü 1 kadın, 35 yaş altı 2 erkek ve 35 yaş üstü 3 erkek katılımcı ile yapılan görüşmelerde belirlenen 35 yaş kriteri, Validebağ Direnişi özelinde ve toplumsal hareketler genelinde 70 yaş ve üzeri kişilerin direnişlerde aktif rol almaması sonucu belirlenmiştir. Gruplar, 70 yaş baz alınarak ve dengeli bir gruplama yapmak düşüncesi 35 yaş altı ve 35 yaş üstü olarak ayrılmıştır. Katılımcıların meslek kategorileri, öğrenci, ev hanımı, öğretmen, sosyolog gibi değişken ve 2 ayrı grup için de heterojen (ayrı cinsten) olarak dağılmıştır. Dolayısıyla sosyo-ekonomik farklılığa bağlı kültürel farklılıklar da gözlemlenmiştir.

Çalışmada inşaata taraf ve karşıt olan toplamda 24 kişi ile görüşülmesi planlanmış ancak inşaata taraf olan 2 kadın ve 1 erkek katılımcının görüşme taleplerini sonrasında geri çekmesi ve inşaata karşı olan 1 kişinin sonradan görüşmeye dahil olması nedeni ile eyleme karşı ve eyleme taraf olarak kodladığım katılımcılardan toplamda 22 kişi ile görüşülmüştür. İnşaata taraf olan katılımcıların, inşaat öncesindeki olumlu dönüşlerini aktif direnişin bitimi ve cami inşaatının devam ettiği süreçte olumsuz çevirmesinin de ayrı bir veri olarak not edilmesi gerektiği düşünülmektedir. Bu görüşülenlere ek olarak bilirkişi mahiyetinde Şehir Plancılar ve Çevre Mühendisleri Odası'ndan birer, Mimarlar Odası'ndan iki yetkili ile bir de bir Anayasa Hukuku Profesörü ile görüşmeler yapılmıştır. Mimarlar Odası'ndan görüşülen bir kişinin yazılı beyanına başvurulurken; diğer katılımcıların derinlemesine görüşmeler aracılığıyla görüşlerine başvurulmuştur. Üsküdar Belediyesi ile de e-mail yolu ile iletişime geçilmiş ancak görüşme talebi yanıtız bırakılmıştır. Çevre hareketlerine direnişçilerin müdahil olması, sivil toplum kuruluşlarının katılımı, siyasi ve yargı ağının karşısında inşaatı destekleyen belediye taraftarları, inşaat alanının hemen yanında bulunan site sakinlerinin bu hareketlere bakışı ayrı görüşme formları ve sorularla analiz edilmeye çalışılmıştır. Derinlemesine görüşme formları görüşülecek kişiye göre farklılık gösterse de soruların içeriği ve yoğunluğu bakımından aynı amaca hizmet eden ve çalışmanın sorunsalına yönelik sorulardır. Derinlemesine görüşmeler, Arslanoğlu'na (2014) göre "sınırlı görüşmeler yoluyla sağlanacak bilgileri tamamlamak, onlara, kan ve can vermek ve sosyal gerçeğe yaklaşmakta çok yararlı olmaktadır" (s:14). Kümbetoğlu (2008) da derinlemesine görüşmelerin araştırmanın detaylı olarak ele alınmasını sağlayan soru ve görüşmelere yer vermesine olanak tanıdığı için önemli olduğu görüşünü savunmaktadır (ss: 71-73). Bu tanımlardan hareketle derinlemesine bir durum tespiti yapabilmek açısından derinlemesine görüşmeler önem kazanmaktadır.

1.3.2 Araştırmanın Kısıtları, Uygulamada Karşılaşılan Güçlükler ve Etik Kurallar

Çalışmanın en meşakkatli kısmını Validebağ Korusu sınırına yapılan inşaattan ziyade yapılan inşaatın cami inşaatı olması oluşturur. Cami inşaatı ile alakalı soruların inşaat

eyleminin önüne geçip cami ve din ekseninde algılanması bu çalışmanın en kısıt yanını oluşturmaktadır. Foucault'ya (1970, s: 48) göre dil, “şeylerin tam anlamıyla belirli ve saydam bir göstergesidir çünkü onlara benzemektedir” diyerek aktardığı dilbilimsel açıklama sözcük ile imge arasındaki güçlü bağı açığa çıkartır (aktaran Harkness 2013, s: 12). Dil, şeyleri ve insanları etiketleyerek, isimler yardımıyla onları tiplendirmemizi sağlar (Schutz'dan aktaran Layder, 2010, ss: 104-106).

“Cami inşaatı” kelimesinin geçtiği tüm sorulara verilen yanıtlarda gözlemlenen dine karşı veya dine taraf olmak algısının ve bir tipe sokmanın arkasında yatan, dilbilimin işte bu algısal yapısıdır. Burada kelimelerin zihnimizde oluşturduğu imgeler devreye girer. Cami sözcüğü ve din imgesi tarihsel ve rasyoneldir. Şentürk'e (2001, ss: 71-73) göre bir dini incelemek için “o dinin sembollerine yüklenmiş manaların anlaşılması ile mümkün” olabildiğinden bahseder (aktaran Akşit, Şentürk, Küçükural & Cengiz, 2012, s: 30).

Baker (2012) “dini ve dinsel hayatı irdelenmek artık hakikate yönelmeyen, tersine kanaatleri dikkate alan bir şekilde icra edilebilir” der (s: 32). Cami ile ilgili sorular tüm sorular, irdelenmesi gereken sorunsalın gölgesinde kalarak, veriye ulaşmadan sönecek ve anlamını yitirecektir. İmajları nüfuz etmeden, algının arkasında yatan kanaati ve inşaatın yapımı ile ilgili görüşü açığa çıkartmak amacıyla tez içerisinde kullanılan “cami inşaatı yapımı” kelimesi görüşmeler sırasında ve de grupları kodlarken “eyleme taraf” ve “eyleme karşı” şeklinde düzenlenmiştir. “Cami” kelimesi görüşmelerde bir defaya mahsus kullanıldıktan sonra, bu kelimenin yerine inşaat, eylem gibi bir dini sembolü birebir çağrıştırmayacak kelimeler kullanılmıştır. Bu kelime değişikliğinin ardından gözlemlenen, katılımcıların dini söylemleri terk ederek çevre ve yapılaşma üzerinde görüş bildirdikleridir.

Toplumsal mücadeleler doğası gereği tartışmalı ve sürtüşmeli ortamlarda var olurlar. Validebağ Direnişi başladığı günden itibaren hareketli, temposu yüksek ve hızlı bir gelişim süreci geçirmesi nedeni ile çalışma planlanan bitiş süresinden daha uzun sürmüştür. Toplumsal mücadelelerin öngörülemez etap ve ilerleyişi bu çalışmanın bir diğer kısıt tarafını oluşturur. Direnişin medyada giderek daha çok yer bulmasıyla, özellikle cami inşaatını destekleyen katılımcıların görüşme taleplerini olumsuzla çevirdikleri gözlemlenmiştir. Cami inşaatına taraf olan 2 kadın, 1 erkek katılımcı,

görüşmeyi reddetmiş; 1 kadın katılımcı ise görüşmeye ancak eşi ile katılabileceğini beyan etmiştir. Cami inşaatına karşı olanlarda ise böyle bir tutum gözlemlenmemiştir. Her halükarda etik kurallar çerçevesinde tüm katılımcıların isimleri değiştirilerek gizli tutulmuştur. Bilirkişi mahiyetinde görüşülen ya da yazılı görüşü alınan kişilerin isimleri kendi beyanları da göz önüne alınarak saklanmasında bir sakınca görülmesi de bir kurum temsiliyeti olması sebebi ve yine etik kurallar gözetilerek saklı tutulmuştur. Gerek katılımcı gerekse de bilirkişi olarak Üsküdar Belediyesi ile de e-mail yolu ile görüşme talebinde bulunulmuş ancak olumlu ya da olumsuz herhangi bir dönüş alınamamıştır.

BÖLÜM 2

ÇEVRE, ÇEVRECİLİK VE ÇEVRECİ TOPLUMSAL

HAREKETLER

Çevre sözcüğü oldukça geniş anlamlı bir kavramdır. Dar anlamıyla ile çevre kelimesinden canlıların yaşamlarını idam ettikleri ortam anlaşılabilir. Çevre, kaba bir tanımlamayla, insan yaşamını koşullandıran doğal ve yapay öğelerin tümü olarak tanımlanır (Keleş ve Hamamcı 1998, s: 26). Çevre kavramının en geniş şekilde tanımlandığı kaynaklardan biri 2872 sayılı Çevre Kanunu'dur. Bu kanuna göre çevre; “canlıların yaşamları boyunca ilişkilerini sürdürdükleri ve karşılıklı olarak etkileşim içinde buldukları biyolojik, fiziksel, sosyal, ekonomik ve kültürel ortam” olarak tanımlanmıştır (Çevre Kanunu, 1983). Tüm bu tanımlamalar çevrenin canlı ve cansız varlıkları çevreleyen ve etkileyen tüm öğeleri ile birlikte olduğu tanımını ortaya çıkartır. Çevre, günümüzde doğal, ekonomik ve kültürel değerlerin bir bütünü olarak ele alınmaktadır (Ansiklopedik Çevre Sözlüğü 2011, s: 100).

Çevrenin bir sorun olarak ele alınması ve korunması gerekliliği çevre sorunlarının gün yüzüne çıkması ile doğrudan bağlantılıdır. Salgın hastalıkların yol açtığı ölümler, su ve hava kirliliğinden etkilenen canlılar ve 1986'da yaşanan Çernobil nükleer felaketi gibi kazalar çevrenin önemi ve korunması adına kolektif bir bilincin oluşması yönündeki zemini hazırlamıştır. Keleş ve Hamamcı (1998) “çevreye duyulan ilgiden kaynaklanan ve bu ilgiyi açıklayan ideolojiler ve uygulamaları” çevrecilik olarak adlandırır (ss: 197-198). Bookchin'e (2013) göre çevreciliğin amacı, “kamu sağlığına en az zararı vermek ve hammaddelerin gelecek kuşaklar için korunmasına gereken önemi vermek suretiyle bu kaynakların verimli ve temkinli kullanılması hedefini ileri sürer” (s: 142). Çevreyi ön plana alan çevre duyarlı görüş, kapitalizmin yaygınlaşmasıyla beraber artan yoğun kentleşme, hızlı nüfus artışları ile gelişen bir süreç içerisinde gelişmiştir. Keleş'e (2013) göre, “sanayileşmiş ülkelerin çevre sorunları, üretim ve tüketim artışının doğal bir sonucudur” (s: 161). Klasik iktisatçı görüş, kaynakların dağılımı ile nüfus artışı arasında bir bağlantı kurar. Örneğin Malthusçu görüşe göre, artan nüfus ve kaynakların bu artışa yetersiz kalışı

büyük bir tehlikenin de habercisi olacaktır. Kapitalist sistemin en önemli sorununu oluşturan Bookchin'in deyimini ile "kaynakların verimli ve temkinli kullanılması" çevreci düşüncenin de en çıkmaz sorununu ortaya çıkarmıştır. Batı'nın gelişmiş ve sanayileşmiş ülkelerinde kamuoyunun çevre sorunları karşısındaki duyarlılığı çevrecilik adı verilen akımın toplumsal bir hareket olarak gelişmesine de yol açmıştır (Keleş, 2013, s: 161).

Çevreci Hareket ya da Çevreci Toplumsal Hareket olarak adlandırılan ve çevrenin endüstrileşme karşısında korunması gerektiğine inanan bu görüş, 60'lı yılların öğrenci hareketlerinden ivme kazanarak ilerleyen ve endüstrileşmenin çevreye verdiği zarara karşı onu korumaya yönelik bu hareketler Batı toplumunda çevre değeri ve bilincinin yerleşmesi ve yükselmesinde önemli bir katkı sağlamıştır. Castells'e (1997) göre, kent ve çevre sorunları karşısında ortaya çıkan toplumsal hareketler, yeni kültürel modeller sunarak, gelişmiş kapitalist ülkelerde toplumsal değişimin temel unsurlarından biri haline gelmiştir. Bu yaklaşıma göre, çevreci oluşumlar kapitalist toplumlardaki değişimin ilk basamağını oluşturur. Sanayileşme ile artan üretim-tüketim zincirinin insan gücü ile karşılanamayacak boyutlara gelmesi petrol, doğal gaz, kömür gibi fosil kaynakların hammadde olarak kullanımını arttırmıştır. Buna ek olarak küreselleşme neticesinde güneş, rüzgâr ve jeotermal gibi doğal enerjilerin yerini alan Hidroelektrik Santralleri ve Nükleer Santraller yoğun olarak kullanılmaya başlanmıştır. Petrol ve kömür gibi fosil kökenli yakıt kullanımının hava kirliliği, doğal bitki örtüsü tahribatı, yerüstü ve yer altı sularının kirlenmesi ve sonucunda insan sağlığı üzerinde olumsuz etkileri olduğunu belirten birçok çalışma mevcuttur (Uğurlu, 2009, s: 157, 162-163). Örneğin, 1950'lerde İngiltere'de hava kirliliğinin dört bin insanın ölümüne yol açması; 1980'de Hindistan'da Bhopal'de bir Amerikan şirketinden sızan gazın 18 bin kişinin ölümüne ve bu kimyasallarla beslenen toprağın ve suyun ileride doğacak çocukların hayatına etki etmesine sebep olmuştur. Hiroşima ve Nagazaki'ye atılan atom bombası ve 1986 tarihinde yirminci yüzyılın ilk büyük nükleer kazası olan Çernobil gibi nükleer santral kazaları sanayileşme ve küreselleşmenin yalnız doğal yaşam üzerindeki yıkıcı etkisini değil, insan yaşamını ve gelecek nesilleri nasıl tehdit ettiğinin apaçık göstergesidir (Keleş, 2013, ss: 24-27). Çevrenin bu yıkıcı güç karşısında korunması

düşüncesi çevreci sosyal hareketlerin doğuşuna ve Batı'da geniş bir taban oluşturmasına sebep olmuştur.

2.1 Yeni Toplumsal Hareketler

Çevreci hareketleri açıklamak için öncelikle toplumsal hareketleri ve toplumsal hareketlerin değişen yüzünü açıklamak gerekmektedir. Yeni toplumsal hareketleri, klasik toplumsal hareketlerden ayıran görüş ve yaklaşımlar bu noktada önem arz eder. Klasik teorisyenlerin öncülerinden Smelser'a göre, toplumsal hareketler modernleşme sürecinin doğurduğu yapısal değişimlere tepki olarak ortaya çıkan irrasyonel ve geçici hareketler olarak nitelendirilir (aktaran Işık, 2011, s: 4). Bu yorumdan hareketle, modernleşme süreci tamamlanınca bu hareketlerde son bulacaktır yorumu çıkartılabilir. Sztompka, (1994) sosyal hareketler sosyal ve ekonomik kriz zamanlarında ortaya çıkan birer ateş gibidir tanımlamasıyla toplumsal hareketin bir nevi tarihsel bir süreç olduğu vurgulanmıştır (aktaran Çayır, 1999, s: 14). Bu ve benzeri birçok tanımlama 1848 yılında Marx ve Engels tarafından yazılan Komünist Manifesto'da da şu sözlerle görülmektedir; “daha önceki tüm tarihsel hareketler azınlıkların hareketiydi ya da onların çıkarları için yapılan hareketlerdi. Proleter hareket, büyük çoğunluğun, büyük çoğunluğun çıkarına olan bilinçli, bağımsız hareketidir” (2012, s: 54).

Muhalefetin varlığı iktidarın varlığı ile eş zamanlıdır. Tüm bu klasik görüşler 60'lı yıllardan başlayarak ivme kazanan kadın, kimlik, anti-nükleer hareketler ve çevre hareketleri ile sorgulanmış ve muhalefetin farklı bir eksene kaymasına sebep olmuştur. Bu yeni hareketler klasik hareketlerin irrasyonel, geçici, ekonomik ve salt tek sınıfın taleplerinin aksine çoğulcu, kalıcı, katılımcı ve sivil hak taleplerinin peşinden koşar. Bu yeni hak talepleri yeni toplumsal hareketler olarak adlandırılır. Marx ve Weber'in mirasçısı görülen Touraine (2014), sanayi toplumundaki demir çeliğin yerini bilgi, eğitim, sağlık ve medyanın aldığı “programlanmış toplum” adını verdiği; kişilik, kültür ve değerler dünyasının öznesi olan sanayi sonrası toplumdan bahseder; “Artık söz konusu olan üretim araçlarının yönetimi için çatışmak değil,

tıbbi hizmetler ve kitle bilişimi gibi yeni kültürel üretimlerin gereklilikleri konusunda karşı karşıya gelmektedir” (s: 313). Yeni toplumsal hareketler mücadelesini post-endüstriyel toplum arenasında sürdüren sivil toplum talepleridir. Yeni toplumsal hareketler kavramına en geniş teorik çerçeveyi sunan Touraine’e (1985) göre, sosyal hareketler, toplumsal aktörlerin sivil toplumun yapısı üzerindeki mücadelelerinden doğmaktadır (aktaran Çayır, 1999, ss: 16-17). Bu yeni hareketler kolektif kimliğin çeşitliliğini baz alır. Bir diğer farkı ise, bu hareketler bir liderin çevresinde şekillenmek yerine âdem-i merkeziyetçi bir çizgiye sahip hareketler olduğudur.

Tablo 1: Eski ve Yeni Paradigmaların Temel Nitelikleri

	Eski Paradigma	Yeni Paradigma
Aktörler	Grup olarak hareket eden, gelir dağılımı çatışmasına müdahil sosyo-ekonomik gruplar	Grup gibi davranmayan fakat belli temalar etrafında bir araya gelmiş topluluklar lehine hareket eden sosyo-ekonomik gruplar
Temalar	Ekonomik büyüme ve dağılım; askeri ve toplumsal güvenlik, toplumsal kontrol	Barışın, çevrenin ve insan haklarının korunması
Değerler	Özgürlük, tüketim güvenliği ve maddi ilerleme	Merkezi kontrolün karşısında kişisel özerklik ve kimlik
Hareket Biçimleri	a) İçsel: resmi örgütlenmeler, büyük ölçekli temsil birlikleri b) Dışsal: çoğulcu ya da korporatist çıkar aracılığı, siyasal parti rekabeti ve çoğunluk oyu.	a) İçsel: enformalite, düşük düzeyde dikey ve yatay farklılaşma b) Dışsal: negatif terimlerle formüle edilmiş taleplere dayanan protesto politikaları

Kaynak: Offe, C, (1999) *Yeni Sosyal Hareketler: Kurumsal Politikanın Sınırlarının Zorlanması, Yeni Sosyal Hareketler*, s: 67 (Ed: Kenan Çayır)

Yeni toplumsal hareketlerin “yeni” olarak adlandırılması klasik işçi sınıfı hareketlerinden ayrılan kısmını oluşturur. Yeni oluşları aynı zamanda sosyal ve siyasi ilişkiler bağlamında farklı özelliklere sahip olması ile de farklılık gösterir. Bu hareketler belli bir sosyal grubun çıkarını gözetmeden uzak, çevrenin korunması, kadına yönelik şiddet, eşit yurttaşlık gibi toplumsal eşitlik üzerine yükselen taleplerdir. Kültürel, simgesel ve kimliksel mübadeleleri odağına alarak sosyo-ekonomik taleplerden uzaklaşmıştır. İnterneti ve medyayı ana merkezine koyarak mümkün olabildiğince bu ağlar aracılığıyla örgütlenen hareketlerdir. Devlet yönetimini değiştirmek galesinden ziyade, ona muhalif bir cephe oluşturarak tekilliklere müdahaleye hazır bulunmak ve savunmak bu hareketlerin eski hareketlerden ayrıştığı noktalardır. Touraine’e (1978) göre sosyal hareket, “bir toplumun tarihselliğinin sosyal kontrolü için rakiplerine karşı mücadele veren bir sosyal aktörün oluşturduğu ortak tutumdur” (s: 120).

Yeni sosyal hareketler teorisi işçi sınıfı hareketinin 20’inci yüzyılda sahip olduğu gücünü kaybetmesinden hareketle ortaya çıkarak Avrupa toplumları üzerine yoğunlaşır. Bu teoriye göre, yeni toplumsal hareketlerde işçi sınıfı eski imtiyazlı konumuna sahip değildir. İşçi sınıfının eski gücünün yerini post-endüstriyel toplumda hangi aktörlerin dolduracağı, hangi harekete karşı duracağı sorusu üzerine yoğunlaşır. Kaynakların Seferberliği Teorisi olarak adlandırılan Amerikan ekolü ise, sosyal hareketin nedeni ya da aktöründen ziyade bir hareketin nasıl geliştiği, evrildiği ve sonlandığı ile ilgilenir (Lelandais, 2009, s: 71).

2.2 Türkiye’de Çevre Hareketleri

1972 yılında Birleşmiş Milletler’in ilk Çevre Konferansı olan Stockholm İnsan ve Çevre Konferansı’nda alınan 28 maddelik karar Dünya’da olduğu kadar Türkiye’de de çevreciliğin ve çevresel toplumsal hareketlerin gidişatı açısından oldukça önemlidir (Aksu, 2011). Keleş, Cumhuriyet’in kuruluşundan bugüne çevreci örgütlerin üç ayrı gelişme evresi olduğundan hareketle bu evreleri 3 döneme ayırmıştır;

İlk dönem; 1960'lı yılların ortalarına kadar geçen süre zarfında yeşil alanların çoğalması, ormanların korunması ve parkların yapılması gibi uygulamalar batılılaşmanın bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. 1960'lı yılların ortalarından 1980'lere kadar süregelen 2'inci dönemde çevre kirliliğini önleme ve çevrenin korunması amaçlanarak bu alana hizmet edecek vakıf, dernek ve kuruluşların sayısında artış yaşanmıştır. 1980'li yıllarla başlayıp günümüze uzanan 3'üncü dönemde çevre olgusunun siyasal platforma taşındığı görülür. Dernek ve vakıf gibi örgütlenmiş kuruluşlara ek olarak örgütlü olmayan topluluklar da katılmıştır (2013, ss: 190-193).

Türkiye'de çevre ile alakalı ilk örgüt 1924 yılında kurulan Türkiye Ormancılar Derneği olsa da, çevreci hareketlerinin 1980 ile 1990 yılları arasında örgütlenerek çoğaldığı görülür (Atauz, 2000, s: 203). Bu sıçrayışın bir sebebi de, uluslararası bir sivil toplum örgütü olan ve dünya çapında ses getirerek şiddetsiz eylemler yapan Greenpeace'in 1971 yılında kurulmasıdır. Türkiye'nin Batı'ya nazaran geç sanayileşmesi ve 1980'li yıllardan itibaren neo-liberal eksenli bir ekonomi politikası izlemesi neticesinde, hızlı sanayileşme ve aynı oranda hızlı artan çevresel tehditler gün yüzüne çıkmaya başlamış; bu da çevre hareketlerinin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. 1984 yılında Gökova'da yapılması planlanan termik santrale karşı başlatılan direniş bir yıl sürmüş ve çevrenin korunması için oluşturulan direncin ilk örneklerinden olmuştur. Türkiye'de 1970'lerde başlayan ve 1980'lerde ivme kazanan çevreci akımın 1986'dan sonra siyasallaşma eğilimine girdiği görülmektedir (Ertürk, 2012, s: 239). 1988 yılında kurulan Yeşiller Partisi bu eğilime bir örnek teşkil eder.

1992 yılında İzmir'in Bergama ilçesinde özel bir maden şirketinin ilçede altın madenciliği işletme ruhsatı alması ile başlayan ve Bergama direnişi olarak adlandırılan eylemler, Türkiye'nin altın madenine karşı yürütülen ilk uzun soluklu direnişi olması bakımından önemlidir. Madene karşı yapılan eylemler 1992 yılının başında başlamış ve maden arama şirketinin 1996 yılında binlerce ağacı kesmesi sonucu yöre halkı sesini daha da yükseltmiştir. Zeytin ve çam ağaçlarının kesilmesi üzerine köylüler İzmir-Çanakkale yolunu altı saat trafiğe kapatmış; Chopin'in cenaze marşı eşliğinde ellerinde tabutlarla yürüyüş yapmıştır. 1997 yılında üç otobüs dolusu

köylü kendilerini Boğaz Köprüsü'nün parmaklıklarına bağlayarak trafiği 2 saatliğine durdurmuş ve yargı kararlarının uygulanmamasına tepki olarak 30 Kasım 1997 yılında yapılan nüfus sayımında sekiz köyden yaklaşık on bin kişi kendilerini saydırmayarak, “hükümet bizi saymıyorsa biz de sayılmayız” demişlerdir.⁵ Bergama Altın Madeni direnişi sadece ilk olmasıyla değil, eylem çeşitliliği açısından yaratıcı direnç yöntemleriyle de Türkiye’de çevre hareketlerinin öncülerindedir. Bugün halen Mersin Akkuyu ve Sinop Nükleer Santral karşıtı eylemlerde erkeklerin yarı-çıplak protesto yürüyüşleri Bergamalı köylülerden miras kalan bir protesto şeklidir. Bu ilklere ek olarak Bergama direnişi, yerel bir halk protestosunun uluslararası boyuta taşınması bakımından da önem arz eder.

Power (2003) “Madencilik ve Ekonomik Kalkınmaya Tarihsel Bir Bakış” adlı raporunda; “toplumsal, politik ve ekonomik kurumların az gelişmiş olduğu toplumlarda madenciliğin hem çevre tahribatına, hem de toplumsal yıkıma neden olan bir kaynak talanından başka bir şey olmayacağı” açıklamasını yapmıştır (aktaran Reinart, 2003, s: 23). Çevreci mücadeleler bu talanın karşısında durmaya çalışan hareketlerdir. 1990’ların kitlesel çevreci mücadeleleri, Aliğa Termik Santrali ve Akkuyu Nükleer Santrali’ne karşı verilen uzun vadeli eylem ve protestolar seslerini medyada duyurmayı başarmışlarsa da siyasal bir dönüşüm gerçekleştirme noktasında kısır kalmaktadırlar. 1900’lerden itibaren yürütülen ve bugün halen aynı şiddette verilen mücadeleler bunun bir göstergesidir. En son örneklerinden birini Soma Yırca Köyü’nde Termik Santral yapımında verilen bu mücadele ile görmekteyiz. Ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayalı Yırca Köyü’nde köylülerin direnişine karşı acele kamulaştırma kararı ile bölgede altı binden fazla ağaç kesilmiş; ardından Danıştay yürütmeyi durdurma kararı vermiştir. Santral yapımını üstlenici firmanın aynı bölgede farklı yer arayışında olduğu haberleri medyada sıklıkla yer almaktadır. Dolayısıyla Yırca köylülerinin ve çevreci örgütlerin verdiği mücadele son derece önemli olmakla birlikte siyasi arenada sempati toplamaktan uzak olduklarını görmekteyiz. Bunun nedeni yeni toplumsal hareketlerin önemli itirazlarından olan çevreci protesto hareketlerinin neo-liberal politikaların karşısında kitlesel bir bütünlükle durabilen yegâne itici güçlerden biri olmasıdır. Siyasi iktidarın

⁵ Bianet, *Bergama Altın Madeni Direnişi: Toprağın Bekçileri* Erişim Tarihi: 20.03.2015
<http://www.bianet.org/bianet/siyaset/160766-bergama-altin-madeni-direnisi-topragin-bekcileri>.

neo-liberal ilkelerinden taviz vermez tutumu bu uzak duruşta önemli bir rol oynar; çünkü “çevrecilerin yerelliğe, insanların kendi yaşam alanları üzerinde kontrol sahibi olmasına yaptığı vurgu, yeni iktidar sisteminin temeline karşı bir meydan okumadır” (Castells, 2013b, s: 236). Dolayısıyla siyasi erk, çevreci protestoları kendi politikasına yönelik bir tehdit olarak görmekte ve protestocuları yaftalayarak ve de damgalayarak kendine meşru bir zemin hazırlamaya devam etmektedir. Özen’e (2011) göre, “ancak, karşılanmayan fakat bastırılan toplumsal talepler kaybolup yok olmaz, tam tersine karşılanmayan birtakım başka toplumsal taleplerle bir araya gelerek daha güçlü bir itiraz yükseltme ve muhalefet etme potansiyelini her zaman barındırırlar” (s: 3). Validebağ Korusu örneğinde olduğu gibi, koru içerisinde bir süredir devam eden otoparkın genişletilme çalışması ve toprak zemine beton döşenmesine karşı yükselen mahalle sakinleri ve çevrecilerin itirazı, koru sınırına cami inşaatı başlaması neticesinde doruk noktasına ulaşmış ve palazlanarak yirmiyedi gün bil fiil süren bir direnişe dönüşmüştür.

BÖLÜM 3

VALİDEBAĞ DİRENİŞİ ve GELİŞİMİ

Validebağ Korusu, içerisinde öğretmenevi olarak hizmet veren Adile Sultan Kasrı, Abdülaziz Av Köşkü, Çamlı Köşk gibi tarihi eserlerin bulunduğu tarihi bir değere; Rıfat Ilgaz'ın en önemli eserlerinden ve Türk Sineması'nın unutulmaz yapıtlarından Hababam Sınıfı'nın çekildiği yer olması bakımından da kültürel bir mirasa sahiptir. 1980'li yıllara kadar döner sermaye ile korunan koru, İstanbul'un hızlı ve çarpık yapılaşmasından payını alarak çevre inşaatların ses ve gürültü kirliliğinden etkilenecek koru içerisinde akan deresi kurumuş ve göçmen leylekler gelmemeye başlamıştır.⁶

2009 yılından itibaren Adile Sultan Kasrı'nda başlayan restorasyon çalışmaları, kasrın önündeki toprak alanın mermer döşenmesi, korunun Tophanelioğlu Caddesi üzerindeki taş duvarları yıkılarak yerine üzeri kaplanmış beton duvar yapılması, ağaçların altındaki toprağın suni çim ile kaplanması, sit alanı olan korunun içerisinde Üsküdar Belediyesi'nin organize ettiği 23 Nisan ve 19 Mayıs gibi kalabalık etkinlikleri izleyen süreçte 30 Mart 2012 yerel seçimlerinde Üsküdar Belediye Başkanı Hilmi Türkmen'in "Validebağ'ı Hyde Park yapacağım" dediği seçim vaadi ile daha da görünür olmuştur.⁷ Öğretmenevi olarak kullanılan Adile Sultan Kasrı, günümüzde düğün salonu olarak kullanılmaya başlanmıştır.

Milli Emlak Genel Müdürlüğü'ne ait olan Validebağ Korusu'nun 8 Ağustos 2014 tarihinde İstanbul Büyükşehir Belediyesi'ne (İBB) devredilmesini protesto etmek ve 19 Ağustos 2014 yılında Validebağ Korusu'nun öğretmenevi girişine yapılması planlanan otopark genişletme inşaatına tepki göstermek amacıyla Validebağ Gönüllüleri Derneği'nin çağrısı ile toplanan gönüllüler ve çevre halkı, Melda Onur ve Mahmut Tanal gibi ana muhalefet partisi milletvekillerinden oluşan geniş katılımlı bir forum düzenlemiş, forumun sonunda belediyenin otopark yapmak

⁶ Validebag Gönüllüleri *Validebağ Gönüllüleri* Erişim Tarihi: 01.02.2015
<http://www.validebag.org/p/validebag-korusu.html>

⁷ BGN News (2014). *Üsküdar Mayor uproots Validebağ Grove to build a Hyde Park* Erişim Tarihi: 10.04.2015 <http://national.bgnnews.com/uskudar-mayor-uproots-validebag-grove-to-build-a-hyde-park-haberi/1063>

istediği bölgeye beton altına serilen ızgara demirler tüm forum katılımcıları tarafından toplanmıştır. Bu tarihten itibaren alanda nöbet tutmaya başlayan ve 31 Ağustos günü genişletilmek istenen otopark alanına fidan dikme çalışması yapmak isteyen Validebağ Gönüllüleri ve duyarlı çevreciler çevik kuvvet ekipleri ile karşılaşmışlardır. Ağustos ayında yaşanan otopark protestosundan sonra Validebağ Korusu'nun yapılaşmaya açılmaması için toplanılmaya başlanan 80.000 imza 11 Ekim günü yapılan basın açıklaması ile Milli Emlak Genel Müdürlüğü'ne ve İBB'ye teslim edilmiştir.⁸

Validebağ Direniş i 2014 yılında yaşansa da, cami alanı ile ilgili gelişmeler 2012 yılına dayanmaktadır. Şuanda cami inşaatı yapılan fakat evveliyatında terk edilmiş yeşil alan statüsündeki bu alan için 2012 yılında mahalleli tarafından 1/5000 lik plan tadili ile yeşil alanın dini tesis alanına çevrilmesine itiraz edilerek beş dava açılmıştır.⁹ Cami inşaatının yapıldığı yer ve Validebağ Direniş i'nin gerçekleştiği alan medyanın gündemine asıl olarak 15 Ekim 2014 yılında korunun Acıbadem bölgesine açılan kısmında bulunan Çamlıca Konakları ve Ata konakları arasında kalan üçgen bölgede yapılması planlanan cami inşaatı ile gündeme gelmiştir. Yirmiyedi gün süren direniş ve protestolar Validebağ Direniş i olarak adlandırılır.

Cami yapılmak istenen alan 11.12.2012 tarihine kadar imar planlarında, Üsküdar İlçesi, Altunizade Mahallesi, Validebağ Korusu güneyi, 165 pafta, 1313 ada, 178 parsel sayılı taşınmazın güneyindeki tescil dışı yeşil alan olarak tanımlanan alandır. Belediye organlarınca yeşil alan olarak düzenlenmesi gerekirken, Üsküdar Belediyesi'nin de bilgisi dahilinde, cami inşaatına kadar bölgedeki yoğun yapılaşmaların otopark ihtiyacını karşılamak üzere kullanılmıştır. Söz konusu arazi İstanbul Büyükşehir Belediyesi meclisinde Üsküdar İlçesi, Altunizade Mahallesi, 165 pafta, 1313 ada, 178 parsele ilişkin 1/5000 ölçekli Nazım İmar Plan tadili ile yeşil alan dini tesis adı altında imara açılmış ve bu plan İBB tarafından 21.01.2013

⁸ Mimarist-org (2014). Mimarlar Odası Büyükkent Şubesi, *Validebağ için 80.000 İmza Yarın Basın Açıklamasıyla Teslim Edilecek* <http://www.mimarist.org/gundem/4033-validebag-icin-80-000-imza-yarin-basin-aciklamasiyla-teslim-edilecek.html>

⁹ Bianet (2014) *Validebağ'daki Cami İnşaatına Yürütmeyi Durdurma* <http://bianet.org/bianet/kent/159355-validebag-daki-cami-insaatina-yurutmeyi-durdurma>

tarihinde onaylanmış, 08.03.2013-08.04.2013 tarihlerinde askıya çıkarılmıştır.¹⁰ Semt sakinleri yüzlerce imza toplayarak aynı zamanda afet toplanma alanı olarak da kullandıkları yeşil alanlarını geri istediklerini belirten itirazlarını yaptıkları gibi bireysel itiraz dilekçelerini de 05.04.2013 tarihinde İBB'ye sunmuş; İBB itirazları 09.07.2013 tarihinde 1/5000 ölçekli imar planının tadiline yapılan itirazları reddetmesi üzerine semt sakinleri yargı yoluna gitmişlerdir. Dava süreci henüz tamamlanmadan cami inşaat alanına iş makineleri gelmiş ve çalışmalar başlamıştır. Cami inşaat alanının birinci derece doğal sit alanı olan Validebağ Korusu bitişiğindeki bir alanda bulunması sebebi ile Validebağ Korusu'nun doğal yapısı ve eko sistemi için de önemli bir etken olacağı kuşkusuzdur.

Bir diğer önemli nokta ise, dini tesis yapılacak olan alanların Diyanet İşleri Yönetmeliği'nce belirlenmiş metrekare ölçümleridir. Buna göre, cami inşaatı devam ettiği süreçte geçerli olan yönetmeliğe göre bir mescit yapılabilmesi için en az 2500 m², cami yapılabilmesi için en az 5000 m² araziye ihtiyaç varken, söz konusu arazi 1200 m² dir.¹¹ Üsküdar Belediye Başkanı Hilmi Türkmen, 22 Ekim 2014 tarihinde yaptığı basın toplantısında caminin 300 m²'lik butik bir cami olacağını beyan etmiştir.¹² Caminin bölge için bir ihtiyaç olduğunu belirten Türkmen'e ek olarak Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi Yönetim Kurulu Başkanı Sami Yılmaztürk; "çevrede büyüklü, küçüklü 10 adet cami bulunmakta, beş adedi sırası ile bu parsel 341, 378, 422, 590 ve 636 m. mesafededir" açıklamasında bulunmuştur.¹³

Kafa karışıklığına sebep olan bir diğer unsur ise, bedelsiz yeşil alan olarak terk edilen cami arazisinin İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin hazırladığı 1/5000 ölçekli planda 178 parsel numarasına sahip iken; Üsküdar Belediyesi'nin hazırladığı 1/1000 ölçekli planda 197 parsel numarası ile gözükmesidir. 178 güney parseli ile ilgili

¹⁰ Mimarist-org (2014). Mimarlar Odası Büyükkent Şubesi, *Üsküdar'da kalan son yeşil alanımız Validebağ Korusu'na dokunmayın* Erişim Tarihi: 20.03.2015 <http://www.mimarist.org/odadan/4067-uskudar-da-kalan-son-yesil-alanimiz-validebag-korusu-na-dokunmayin.html>

¹¹ Mimarist-org (2014). Mimarlar Odası Büyükkent Şubesi, *Üsküdar'da kalan son yeşil alanımız Validebağ Korusu'na dokunmayın* Erişim Tarihi: 20.03.2015 <http://www.mimarist.org/odadan/4067-uskudar-da-kalan-son-yesil-alanimiz-validebag-korusu-na-dokunmayin.html>

¹² Zaman Gazetesi (2014). *Bu Memlekette Fazla Tolerans Karşındakini Azdırıyor* Erişim Tarihi: 10.07.2015 <http://www.zaman.com.tr/gundem/uskudar-belediye-baskani-hilmi-turkmen-bu-memlekette-fazla-tolerans-karsindakini-azdiriyor-2252443.html>

¹³ Mimarist-org (2014). Mimarlar Odası Büyükkent Şubesi, *Üsküdar'da kalan son yeşil alanımız Validebağ Korusu'na dokunmayın* Erişim Tarihi: 20.03.2015 <http://www.mimarist.org/odadan/4067-uskudar-da-kalan-son-yesil-alanimiz-validebag-korusu-na-dokunmayin.html>

alınan bir yürütmeyi durdurma kararı olmasına rağmen 197 parsel numarası ile ilgili herhangi bir hukuki karar alınmamıştır. Parsel numaraları farklı olsa dahi belirtilen alanlar mevcut inşaat faaliyetinin yürütüldüğü alanlardır. Maddi hatadan kaynaklanan bu yanlış, sorunun bir diğer boyutudur. Söz konusu yeşil alan ile ilgili yasal süreçler cami inşaatından önce başlamıştır.

15 Ekim 2014 sabahı şuan da cami yapılmış olan alana keşif amaçlı kepçenin ve diğer iş makinelerinin sabah erken saatlerde gelmesi üzerine, alanda nöbet defteri tutularak, her gün alanda birilerinin kalması ve haberleşme sağlanmıştır. Bu tarihten öncede alan süregelen bir nöbet sistemi olmasına rağmen direniş alanına kepçe operatörünün girmesi bu çalışmada, direnişin başlangıç günü olarak kabul edilmiştir. Gündüz vakitleri sakinliğini koruyan alan sabahın erken saatlerinde yeni gürültü ve protestolara ev sahipliği yapmaya başlamış; nöbet sistemine geçilmesi ve havaların serin olması sebebi ile çevre sakinleri çay-kahve-yiyecek getirmeye ve zamanla artan katılımcı sayısı masaların kurulmasına zemin hazırlamıştır. 15 Ekim'i takip eden günlerde çevre halkı tarafından her gün düzenli olarak protestolar düzenlenmiştir. Havaların soğuk ve yağışlı olması sebebiyle kaldırımların üzerine naylon brandalar çekilerek gece kalan nöbetçilerin korunması sağlanmıştır. 20 Ekim günü sabahın erken saatlerinde dozer içeriye girerek çevik kuvvet ekipleri eşliğinde inşaat çalışmalarına başlanmıştır. 21 Ekim günü bil fiil inşaat çalışmalarına devam edilmiş ve aynı gün İstanbul 7. İdare Mahkemesi söz konusu alanda cami inşaatı için yürütmeyi durdurma kararı vermiştir.

Bölge halkı ve çeşitli semtlerden gelen duyarlı yurttaşlar inşaatın önünde nöbet sistemi ile nöbet tutmuş ve herhangi olası bir gelişmeye karşı telefon zinciri kurarak birbirlerini haberdar etmek için Twitter ve Facebook gibi sosyal medyada aktif paylaşımlarda bulunmuşlardır. Kuzey Ormanları Savunması ve İstanbul Kent Savunması gibi kent ve çevre mücadeleleri veren, sosyal medyayı aktif kullanan sivil inisiyatiflerin çağrısı ve desteğiyle de gittikçe artan kitlesel bir protesto olma yönüne doğru ilerlemiştir. 22 Ekim günü inşaat alanına TOMA'lar girmiştir. 23 Ekim sabahı alandan çıkan üçüncü hafriyat kamyonu ve kazılan temelin derinleşmesi ile bölgeye kitlesel bir geliş yaşanırken, çevre sakinleri ile çevik kuvvet ve zabıta ekipleri arasında yaşanan arbede sonucu iki kişi yaralanmış; aynı gün akşam saatlerinde kepçenin ağaçları sökmemeye başlaması ile yeniden yaşanan arbede sonucu beş kişi

darba maruz kalmış ve kolluk güçleri tarafından gözaltı işlemi yapılmak üzere emniyete götürülmüşlerdir. Fakat aynı gün akşam saatlerinde gözaltı kararının olmadığı gerekçesiyle serbest bırakılmışlardır. Bölgede gece ve gündüz kontrol ve takip yapılmasını kolaylaştırmak için çadırların kurulması kararı alınmıştır. 26 Ekim günü İstanbul Barosu Başkanı Doç. Dr. Ümit Kocasakal, Anayasa Hukukçusu Prof. Dr. İbrahim Kaboğlu'nun aralarında bulunduğu ve bazı siyasi parti temsilcileri ile sivil toplum örgütlerinin de katılımıyla bir basın açıklaması gerçekleşmiş ve medyada geniş yer bulmaya devam etmiştir. 27 Ekim günü iş makinelerini alana sokmak istemeyen yurttaşların araçlarını sokağın girişine park ederek engellemeye çalışması üzerine araçlar, sürücüleri ile birlikte alandan çekilerek 10 araca idari para cezası kesilmiştir.

28 Ekim günü cami inşaatında kullanılacak jeneratörün inşaat alanına girmesine tepki gösteren mahalle halkı ve eylemciler ile polis ve zabıta ekipleri arasında yeni bir arbede yaşanmış; polis biber gazı ve tazyikli su ile müdahale ederek çadırları dağıtmıştır. 29 Ekim günü Acıbadem'de bulunan Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'nden cami inşaat alanına doğru gerçekleşen kitlesel yürüyüşün ardından yapılan basın açıklamasında söz alan dönemin eski İstanbul Belediye Başkanı ve mahalle sakini Ali Müfit Gürtuna, Üsküdar Belediyesi yetkilileriyle görüştüğünü ve inşaatın yarından itibaren durdurulacağını açıklasa da 30 Ekim günü inşaat faaliyetleri kaldığı yerden devam etmiş; aynı gün Büyükşehir Belediye Başkanı Kadir Topbaş inşaatın devam edeceğini ancak hukukun aldığı kararların uygulanması gerektiğini belirten bir basın açıklaması gerçekleştirmiştir.¹⁴

Direnişin onaltıncı günü olan 31 Ekim tarihinde, polis barikatlarının inşaatın olduğu sokağı kapatması ve çadırların dağıtılması neticesinde alanda sembolik bir mutfak çadırının kalması kararlaştırılmış ve eyleme devam edilmiştir. Her gün alanda toplanan bölge halkına ek olarak Kuzey Ormanları Savunması ve İstanbul Kent Savunması gibi kent hakkı ve doğa mücadelesi veren sivil inisiyatiflerin çağrıları, bölgenin ve eylemlerin sıcak kalmasına sebep olmuştur. Gündemde kalmasında bir diğer önemli etken ise, sosyal medyanın hızlı ve alternatif gücünü kullanmak isteyen

¹⁴ İHA (2014). *Topbaş'tan Validebağ ile ilgili önemli açıklama* Erişim tarihi: 17.03.2015
<http://www.iha.com.tr/haber-topbastan-validebag-ile-ilgili-onemli-aciklama-405647/>

ve cami inşaatının yapıldığı çevrede ikamet eden mahalle sakinleri ‘Güney178’ adıyla Twitter ve Facebook hesapları açarak, anlık bilgilendirmelerle direnişi ve bölgeyi gündemde tutmuşlardır. Sosyal medya ve sivil inisiyatiflerin yaptığı çağrılarla eyleme destek veren siyasi parti örgütlerinin bölge halkı ve Validebağ Gönüllüleri’nce bayraksız ve flamasız gelmeleri çağrısı sonucunda kitle, salt bir grubun temsili olmadan daha da artmıştır.

Direnışçilerin ve barikatın polisin müdahalesi sonucu ileriye püskürtülmesi ile yıkılan çadırların yerine konulan sembolik çadırı daha büyük bir çadır ile değiştirmek isteyen direnişlerin talebine karşı çıkan çevik kuvvet ekipleri 7 Kasım günü gece geç saatlerde gruba müdahale etmiş, grubun dağılmaması üzerine plastik mermi kullanılmış ve tüm çadırlar kaldırılmıştır. Bunun üzerine, Acıbadem ve Koşuyolu bölgelerinde ses getirmek amaçlı yapılan yürüyüş ve protestoların izlediği ve direnişin yirmiyedinci günü olan 10 Kasım tarihi gündüz saatlerinde, alana yeniden beton mikserinin girmesi, koruya girişin kolluk kuvvetlerince kapatılması sebebi ile kadınların toplu halde barikatın önüne gelerek barikatın kaldırılmasını ve sokağın halka açılmasını, koruya girişin engellenmemesini talep etmesi üzerine kolluk kuvvetleri biber gazı kullanarak grubu dağıtmıştır. Aynı günün akşamında ise, direniş bölgesinde bulunan grubun korunun girişinin açılması talebi ile yapılan basın açıklamasından sonra polis, biber gazı, tazyikli su ve plastik mermi kullanarak gruba müdahale etmiş, bir gazeteci başından yaralanmış ve onbeş kişi gözaltına alınmıştır. 10 Kasım ve 13 Kasım’da kadınlara yapılan polis müdahalesi gerekse yapılan inşaata tepki gösteren kadınlar “çevik! validen görse ne der!” diyerek, ellerinde süpürge ve faraşlarla Acıbadem caddesi üzerinde kitlesel bir yürüyüşle polis barikatının önünde basın açıklaması gerçekleştirmişlerdir.

10 Kasım’da yapılan polis müdahalesi sonucunda barikatın ileriye alınması ve çadırların dağıtılması ile bölgede inşaatın olduğu sokağın girişinde bulunan Menekşe Parkı’nda toplanılmaya başlanmış ve bu süreç aktif direnişin bitişi olmuştur. Aktif direniş bitmiş olsa dahi Menekşe Parkı’nda sembolik bir çadır kurulmuş; park, toplantı ve protestolara ev sahipliği yapmıştır. Protesto ve eylemler sadece Menekşe Parkı’nda sınırlı kalmamış; olası tüm mecralarda devam etmiştir. 21 Kasım’da Üşküdar Belediye Başkanı Hilmi Türkmen’in konuşmacı olduğu etkinliğe “Validebağ” yazılı tişörtlerle katılmak isteyen, Validebağ Direnişi katılımcılarının

oluşturduğu onsekiz kişi güvenlik güçleri tarafından gözaltına alınmıştır. Protestocuların birkaçı güvenlik güçleri tarafından darba maruz kaldıklarını belirterek darp raporu almışlardır.

23 Kasım tarihinde Validebağ gönüllüsü, mahalle sakini, Validebağ Gönüllüler Derneği üyesi ve çevre duyarlılığı olan karma bir grup tarafından oluşturulan ve Validebağ mücadelesi veren tüm grupların bir çatı altında toplanması düşüncesi ile Validebağ Savunması (VBS) adlı sivil inisiyatif grubu kurulmuş ve aynı adla Twitter ve Facebook hesapları oluşturulmuştur. 2 Aralık günü “Talana Hukukla Karşı Duruyoruz” denilerek Anayasa Hukukçusu Prof. Dr. İbrahim Kaboğlu tarafından Üsküdar Belediyesi önünde “Çevre ve İnsan Hakları Dersi” verilmiş, İstanbul barosuna bağlı avukatlar da cübbeleriyle katılarak destek vermişlerdir.

Yeni toplumsal hareketlerin tek bir lidersiz ve merkezsiz yapısının bir örneği olan ve gönüllülerden oluşan Validebağ Savunması, sosyal medyanın anlık ve birleştirici gücünü de etkin kullanarak, bu süreçten sonra aktif mücadelesini sürdürmeye devam etmiştir

3.1 Validebağ Korusu Tarihçesi

Validebağ Korusu, Kadıköy ilçesinin Koşuyolu, Acıbadem; Üsküdar ilçesinin ise Barbaros ve Altunizade mahallelerinin kesiştiği noktada 354.076 m2 yüz ölçüme sahip, Anadolu Yakası'nın 800.000m2 olan Karaca Ahmet Mezarlığı'ndan sonraki 2'inci en büyük yeşil alanı ve 1999 yılında III numaralı Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından birinci derece doğal sit alanı ilan edilmiş bölgesidir. Geçmişte 700.000 m2 alana sahip olan koru, zaman içerisinde küçülmüş ve şuan ki mevcut ölçüsüne gerilemiştir. Koru 1999 yılında yaşanan Marmara ve Düzce depremlerinde tüm çevre halkın sığındığı bir alan olarak da kullanılmış doğal bir toplanma alanıdır.

1927 yılında Milli Eğitim Bakanlığı'nın kullanımına tahsis edilmiş olan koru içerisinde 1853 yılında Sultan Abdülaziz tarafından kız kardeşi Adile Sultan için yaptırılmış Adile Sultan Kasrı, Adile Sultan'ın kardeşi Sultan Abdülaziz'in istirahat etmesi için yaptırdığı Abdülaziz Av Köşkü gibi tarihi eserler bulunmaktadır. Adile

Sultan Kasrı aynı zamanda Cumhuriyetin ilk yıllarında yetimler yurdu (dar-ül eytam) olarak kullanılmış; bugün ise öğretmenevi olarak kullanılmaktadır. Korunun İstanbul gibi büyük bir metropolün göbeğinde yer alması, bu zenginliğin önemini daha da arttırmaktadır. 1999 yılında Validebağ Gönüllüleri(VG) için Orman Mühendisi Hüsamettin Akkök tarafından yapılan tespitler sonucunda; koru içerisinde yaşları onbeş ile dört yüz arasında değişen yirmibeş türden yaklaşık dört bin adet ağaç ve ağaççığın bulunduğu saptanmıştır.¹⁵ Koruda bir zamanlar yöre halkı arasında Mustagbey Armutu olarak ün yapan armutların yetiştirildiği de bilinmektedir.¹⁶

Bugün Validebağ Mustafa Necatibey Öğretmenler Huzurevi olarak kullanılan bina 1939 yılında sanatoryum, 1954 yılında İhsan Mermerci Çocuk Prevariantoryumu olarak hizmet etmiştir. Günümüzde Üsküdar Devlet Hastanesi Ek Binası olarak hizmet veren Validebağ Öğretmenler Hastanesi, 1973 yılında hizmete girmiştir. 1974 yılında hizmete giren Validebağ Anadolu Meslek Lisesi'nin bugünkü binası 1990'lı yıllarda inşa edilmiştir. 1957 tarihinde Maliye Bakanlığı Milli Emlak Müdürlüğü Validebağ Korusu'nun tamamının tahsisini Milli Eğitim Bakanlığı'na yapmıştır. 12 Eylül 1980 tarihine kadar Validebağ Korusu'nda hastane ihtiyaçlarını karşılamak ve gelir elde etmek amacı ile tavuk yetiştirilmiş, inek beslenmiş, muhtelif meyve dikimi ve sebze yetiştirilmiştir. 12 Eylül 1980 tarihinden sonra gelen yeni yönetim hastane alanında inek yetiştirilmesine tepki göstererek döner sermayeyi ortadan kaldırmış ve bundan sonra Validebağ Korusu sahipsiz ve bakımsız kalmıştır. 12 Eylül yönetiminin ilk yıllarında nazım planlarda yeşil alan olarak görülen ve kamulaştırılarak Öğretmenler Hastanesi alanına dâhil edilmesi gereken alanda plan değişiklikleri yapılarak Koşuyolu'nda bulunan bugünkü Validebağ Sitesi inşa edilmiştir. 1986 yılında dönemin Milli Eğitim Bakanı Avni Akyol Validebağ Korusu'nun göçmen kuşların konaklama alanı olan ağaçsız bölgeyi Marmara Üniversitesi'ne tahsisine olur verir ve 1990 yılında da korunun bir parçasında Haydarpaşa Lisesi binası yapılır. 1995 Yılında 3M Çamlıca Konakları'nın açılışı devlet erkânının katılımı ile yapılır ve bu yıl bu bölgeye konan leyleklerin sayısı bir elin parmaklarını geçmez olmuştur.¹⁷ Validebağ Korusu'nun mülkiyeti hazineye, tasarruf hakkı ise Milli Eğitim

¹⁵ Bu bilgiler Validebağ Gönüllüleri arşivinden alınmıştır. 1999 yılında Orman Mühendisi Hüsamettin Akkök tarafından Validebağ Gönüllüleri için yapılan çalışmadır.

¹⁶ Bu bilgiler Validebağ Gönüllüleri arşivinden alınmıştır. 1999 yılında Prof. Dr. Ünal Aysan tarafından Üsküdar Belediyesi için hazırlanan Amenajman ve Silvikültür Planı'ndan elde edilmiştir.

¹⁷ Bu bilgiler, Validebağ Gönüllüleri Derneği arşivinden alınmıştır.

Bakanlığı'na aittir. Plan ünitesi ormanları mülki bakımdan İstanbul ilinin Üsküdar ilçesi sınırları içinde bulunmaktadır. Korunun tamamında fiili kullanım hakkı sadece Milli Eğitim Bakanlığı'na ait olmasına karşın 2004 yılında gerçekleştirilen uygulama ile koru içinde iki ayrı blok halinde faaliyet gösteren eski sanatoryum ve prevantoryum binalarının tasarruf ve yönetim sorumluluğu Sağlık Bakanlığı'na devredilmiştir. Farklı sorumlulukların olması, sorumluluk sınırlarının belirsizliği korunun bakımsızlığına gerekçe oluşturmuştur.¹⁸

Validebağ Korusu'nun bugünkü mücadelesinin bugün Marmara Üniversitesi'nin arazisi olan, Altunizade'deki İstanbul Su ve Kanalizasyon İdaresi'nin bitişiğinde bulunan ve koru ile mülkiyet ilişkisi bulunmayan alan ile başladığını söylemek mümkündür. 1994-1995 yıllarında Özelleştirme İdaresi'nin özelleştirme kapsamında arsayı satışa sunmak istemesi üzerine, o tarihlerdeki Çevre Kanunu uyarınca Mimarlar Odası'nın görüşü alınmış ve hazırlanan Çevresel Etki Değerlendirme Raporu (ÇED) sonucunda arsa satıştan kurtulmuştur. Özelleştirmeye ve kamusal alanların satışına karşı çıkmak için bir araya gelen mahalleli ve Mimarlar Odası bir basın açıklaması gerçekleştirmiş ve bu karşı çıkış neticesinde arazi özelleştirme kapsamından çıkarılmış ve daha sonrada imar hakkı olmadığı için Marmara Üniversitesi'ne devredilmiştir.¹⁹

Bu eylem sırasında ve sonrasında betonlaşma ve sonucunda oluşan çevresel zararın daha büyük boyutlara ulaşabileceğini gören dönemin Altunizade Mahallesi Muhtarı Cafer Koç'un girişimleri ile 1995 yılında Altunizade Yurttaş İnisiyatifi kurulmuştur. Bu inisiyatifte belli gün ve aralıklarla bir araya gelinerek mahalleli ve Muhtar Koç ile birlikte Validebağ Korusu ve çevresinin sorunları görüşülüp çözüm önerileri sunulmuştur. 1998 yılında gazetede yayınlanan; Validebağ Korusu'nun elli bin m²'lik bölümünün Marmara Üniversitesi'ne hastane yapılması için tahsis edildiği haberi, mahalle sakinleri ve Altunizade Yurttaş İnisiyatifi'ni bir araya getirerek kitlesel toplantılarda buluşturmuştur. 1998 yılında mahalleli ve duyarlı çevre sakinlerinden toplanan altı bin imza ile Koruma Kurulu'na başvuru Validebağ

¹⁸ Bu bilgiler ve tarih sıralaması, Validebağ Gönüllüleri arşivinden alınmıştır.

¹⁹ Bu bilgiler, Mimarlar Odası Büyükkent Şubesi Yönetim Kurulu Başkanı Sami Yılmaztürk'ün "Validebağ Korusu'nda Ne Yapılmak İsteniyor?" başlıklı 29.08.2014 tarihli yazısından alınmıştır.

Korusu, 1999 yılından itibaren birinci derece sit alanı statüsüne kavuşmuştur. Koruma Kurulu'nca alınan karar gereği bölgede yapılan tüm inşaa faaliyetin durdurulması gerekirken, korudaki ahırlar, restorasyon yapıldığı ifade edilerek yıkılmış ve yerine Türkçe'de bulunmayan bir kelime kullanılarak "izci evi" denilen yeni bir bina yükselmiştir. Validebağ Korusu'nda süregelen bu olaylar neticesinde salt korunun korunmasına yönelik olarak sivil bir inisiyatif kurulma zorunluluğu getirmiş ve böylece 1999 sonu-2000 yılı başında Validebağ Gönüllüleri Derneği (VGD) kurulmuş; 2001 yılında Validebağ Gönüllüleri Derneği faaliyete geçmiştir. İstanbul III numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu, 04.08.2004 tarihli, 17 sayılı kararında semt sakinlerini, dolayısıyla onların temsilcisi Validebağ Gönüllüleri'ni koru ile ilgili hususlarda görüşü alınması gereken taraf olarak işaret etmiştir.

2006 yılında kuru içerisinde yapılmak istenen Kros Şampiyonası sebebi ile koruya ilk dozer girmiş ve yollar dozerlerle açılarak çakıl taşları ve kumlar dökülmüştür.²⁰ Yine aynı yıl İstanbul Milli Eğitim Müdürlüğü ile Üsküdar Belediyesi arasında Koruma Kurulu onayı olmaksızın bir protokol yapılarak korunun bakım, onarım, temizlik ve güvenlik işleri Üsküdar Belediyesi'ne devredilmiştir. Validebağ Gönüllüleri Derneği'nin açtığı dava yerel mahkemece reddedilse de Danıştay kararı bozmuş ve protokol iptal edilmiştir. 2005 yılında, III Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu, koruda hiçbir izcilik faaliyetinin yapılamayacağına karar vermiştir. Bu karar gereği kuru içerisindeki, ahırların yerine yapılan yerine yapılan ve "izci evi" adı verilen binanın ve çevresindeki yapılaşmanın koruya zarar vereceği ve hatta endemik bitki türlerini yok edeceği nedeni ile kararın iptali ve yapılaşmanın kaldırılması kararını yerine getirmeyenler hakkında suç duyurusunda bulunulmuş fakat memurlar hakkında soruşturma açılmasına izni verilmediğinden dava Bölge İdare Mahkemesi'nce reddedilmiştir. Koruma Kurulu'nun "izci evi" binasının birinci grup olmaktan çıkarılması yönündeki kararı şuan itibari ile Danıştay'ca iptal edilmiştir. İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı tarafından 20.03.2009 tarihinde onanarak askıya çıkarılan 1/5000 ölçekli Validebağ Korusu birinci derece doğal sit alanı ve çevresi Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı (KANİP)

²⁰ Validebag Blogspot (2014). *Validebağ Korusu'nda Olup Bitenler ve Son Bir Yılın Özeti* Erişim Tarihi: 25.04.2015 <http://validebag.blogspot.com.tr/>

ve eklerinin yürütülmesinin durdurulması ve iptali ile ilgili olarak Mimarlar Odası ile birlikte koru çevresinde 1/1000 uygulama imar planı atlanarak 1/5000 nazım imar planı ile yapılaşmanın önünü açma gerekçesi ile açılan dava kazanılsa da 2009 yılında düzenlenen Kros Şampiyonası yapılması sebebi ile iş makineleri ve dozerlerle açılan yollar, 2013 ve 2014 yıllarında yapılan 23 Nisan ve karne şenliği sebebi ile koruya verilen tahribatların bir kısmı ile ilgili yasal girişimlerde bulunulmuş; belediyenin düzenlediği şenliklerle ilgili diğer dava pratikleri göz önüne alınarak herhangi bir yasal işlem yapılmamıştır.²¹

Validebağ Korusu'nun birinci derece doğal sit alanı olmasını sağlayan zengin özelliklerini korumaya yönelik 2863 sayılı koruma mevzuatına uygun bir koruma planı yapılamamış, koruma alanı sürekli olarak zedelenmeye başlanmıştır. Bunun sonucu olarak korudaki doğal yaşamın parçası olan göçmen kuşlardan leylekler, göç yolu üzerinde bulunan koruda konaklamaz olmuşlardır. Validebağ Korusu hakkında 16.07.1999 tarihinde doğal sit alanı kararı alındığında belirlenen doğal sit sınırları ise yine koruya komşu parsellerde, koruma mevzuatının dışına çıkarılmak amacıyla koruma bandı daraltılmaya çalışılmıştır. Bu karar sonrasında koru bitişiğinde yer alan ve STFA (Sezai Türkeş Fevzi Akkaya) olarak adlandırılan iş merkezi Taş Yapı adlı şirket tarafından inşaat izni alınarak konut inşaatı sürecine başlanmıştır.²²

3.2 Hukuksal ve Siyasi Boyutu: “Hukuk İptal, Direniş Devam”

Şiddet içermeyen her türlü eylem, protesto, gösteri ve yürüyüş ulusal ve uluslararası hükümlerce koruma altına alınmıştır. Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nun 3'üncü maddesinde: “Herkes, önceden izin almaksızın, bu kanun hükümlerine göre silah-sız ve saldırsız olarak kanunların suç saymadığı belirli amaçlarla toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına sahiptir” ibaresi yer alır.²³ Bu kapsamda şiddet

²¹ Bu bilgiler, Validebağ Gönüllüleri Derneği Başkanı Arif Belgin'in aktarımından derlenmiştir.

²² Bu bilgiler, Mimarlar Odası Büyükkent Şubesi Yönetim Kurulu Başkanı Sami Yılmaztürk'ün “Validebağ Korusu'nda Ne Yapılmak İsteniyor?” başlıklı 29.08.2014 tarihli yazısından alınmıştır.

²³ TBMM, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu* Erişim Tarihi: 10.02.2014

https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc046/kanuntbmmc046/kanuntbmmc04600171.pdf

içermemek şartı ile kamusal alanda toplantı, gösteri ve yürüyüş yapmak en temel yurttaşlık haklarından. Bu hakkı sağlamak aynı zamanda da devletin görevlerindedir. 2013 yılında yaşanan Gezi Parkı Direnişi, toplantı ve gösteri yürüyüş hakkının en sık dile getirildiği ve eleştirildiği zemin olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye tarihi açısından oldukça önemli olan bu sosyal patlama, yurttaşlık haklarının hükümet nezdinde ihlal edildiği bir dizi rapora da konu olmuştur (Gezi Raporu, 2014). Gezi Parkı olaylarından sonra adını sıklıkla dile getirdiğimiz bu ve sair kanunlar yeni toplumsal hareketlerin mihenk taşıını oluşturan sivil itaatsizlik hareketleri açısından da önem teşkil eder.

David Henri Thoreau'nun 1849 yılında yayınlanan Civil Disobedience-Sivil İtaatsizlik olarak adlandırılan konferansı, bu terimin kullanılmasına ve Thoreau'ya ait bir kavram olarak ele alınmasına sebep olmuştur (aktaran Ökçesiz, 2011, s: 38). Ökçesiz'e göre, "münferit yasaların buyurdıkları davranış normları devletle olan yurttaşlık sözleşmesinin asli unsurları değildir; onlara uymak ya da uymamak adil olup olmamalarına bağlıdır" (age, s:32). Thoreau (2013) "gücü elinde bulunduran insanların çoğunluğa göre hareket etmeleri, bunun haklı olduğunu ya da azınlığa göre adaletli olduğunu göstermez" (s: 9). Thoreau ve Ökçesiz'in dile getirdiği adil ya da makul olup-olmama durumu Validebağ Direnişi sürecinde sık kullanılan bir terim olarak karşımıza çıkmaktadır. İdare Mahkemesi tarafından verilen yürütmeyi durdurma kararına başvurulduğu ve alındığı sırada devam eden inşaat çalışmaları direnişin hukuksal boyutu ile ilgili halkın inancını yitirmesine ve mevcut kamusal alanların korunması yönünde daha hiddetli bir direncin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Hobbes (2005), doğa kanunlarını açıkladığı ünlü eseri Leviathan'da "insanların iradi eylemleri ve eğilimleri, doyumlu bir hayatın sadece elde edilmesine değil, güvence altına alınmasına yöneliktir" der (s: 76). İdari yapıya duyulan güvensizlik, yeni toplumsal hareketlerin dinamosunu oluşturur.

29 Ekim 2014 günü polis barikatı önünde yapılan basın açıklamasında Ali Müfit Gürtuna'nın söz alarak Üsküdar Belediyesi ile görüşmelerinin neticesinde inşaatın durdurulacağını açıklaması üzerine, İBB Başkanı Kadir Topbaş 30 Ekim günü yaptığı açıklamada, yürütmeyi durdurma kararına itiraz edildiğini ve inşaatın devam

edeceğini duyurduğu bir basın açıklaması gerçekleştirmiştir. 21 Ekim günü İstanbul 7'inci İdare Mahkemesi tarafından “telafisi imkânsız zararlar doğacağı ve plan değişikliğinin hukuka aykırı olduğu” gerekçesi ile verilen yürütmenin durdurulması kararını, İBB'nin yaptığı itiraz sonucu, 21 Ekim'deki yürütmeyi durdurma kararının verilmesinden tam sekiz gün sonra 29 Ekim'de “telafisi güç zararların neler olduğunun ve plan tadilatının hukuka neden aykırılık taşıdığı” belirtilmesi gerektiği ifade edilerek bozulmuştur.²⁴

“Güvenin çöküşü ile siyasal angajman ve kolektif eylem iradesinin zayıflaması arasında bir bağ kuran” Pierre Bourdieu'nün (1998, s: 97) aksine, adil ve haklı olma taleplerinden güç alan kolektif bir eylem çağrısı farklı kesimlerden onlarca insanın katılımıyla 31 Ekim günü yanıt bulmuştur (aktaran Bauman, 2005, s: 43). İnşaat alanında toplanan İstanbul Kent Savunması ve Kuzey Ormanları Savunması inisiyatiflerinin üyeleri ve bölge halkının yaptığı basın açıklamasında, mahkemenin yürütmeyi durdurma kararını bozmasını, “Hukuk iptal, direniş devam” sözleriyle protesto etmiş ve kitlesel eylem çağrısında bulunmuşlardır. Burada akla, Henri Lefebvre'in (1968) kent hakkı üzerine söylediği ünlü sözü “kent hakkı kendini bir çağrı, bir talep olarak ortaya koyar” gelmektedir (s: 132). Lefebvre'e göre, konut hakkı, düzenli kentleşme ve kent alanında özgürlük kavramları kentsel hakların manifestosunu oluşturmaktadır (1996, ss: 172-175). Kentsel haklar da çevre hakları gibi talep-sonuç ilişkisine dayanan, dayanışma gerektiren haklardır. Tekeli'ye (1994) göre, dayanışma gerektiren haklar, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra gelişen ve liberal politikaların yol açtığı krize karşı birlik olmak zorunluluğu düşüncesi ile çıkmıştır (s: 25). Çevre hakkı da kent hakkı kavramı gibi devlet sınırlarından öte, kolektif dayanışmayı gerekli kılan konulardandır. Dolayısıyla bu dayanışma çağrısı pek çok kesimden yanıt bulmuştur. Bu çağrılarında cevap veren en etkin kalabalık muhalif siyasi partilerdir çünkü hükümetin uyguladığı politikaları yurttaşlar adına siyasi arenada dile getirebilen yegâne güç muhalefet kanadıdır. Özellikle ana muhalefet partisi olan Cumhuriyet Halk Partisi'ne mensup milletvekillerinin etkin rolü

²⁴ Cumhuriyet Gazetesi (2014). *Validebağ için Kitlesel Eylem Çağrısı: Hukuk İptal, Direniş Devam*
Erişim Tarihi: 10.04.2015
http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/136093/Validebag_icin_kitlesel_eylem_cagrisi_Hukuk iptal_direnise_devam.html).

yadsınamazsa da çevresel ve kentsel alanlara müdahale neticesinde oluşan duyarlılığın artması ve nihayetinde karşılanmayan toplumsal talepler, büyüyen toplumsal bir muhalefetin oluşmasına da zemin hazırlamıştır. Ana muhalefetin yanında TKP, HTKP ve ÖDP gibi sol kanadın aktif ve örgütlü katılımı da önemli bir destek oluşturmuştur. Bunun yanı sıra hiçbir parti örgütüne mensup olmayan destekçilerin sayısının da azımsanmayacak boyutta olması önemlidir. Burada bir araya gelen ve fakat aslında bir arada bulunamayacak görüşleri barındıran bir topluluk kolektif bir hareketin doğmasına sebep olan en önemli etken olarak düşünülmektedir. Laclau (2012), “bir grup ne kadar tikelse, bağrında faaliyet gösterdiği genel cemaatsel alanı kontrol gücü de o ölçüde azalacak ve iddialarının doğruluğunu daha evrensel bir düzlemde gerçekleştirmek zorunda kalacaktır” diyerek tikelliği evrensellekte açıklar (s: 23). Tikellik bir yapıyı var eden bir unsur olduğu gibi, onun farklı yapılar içerisinde yok olmasına da sebebiyet veren etkidir. Laclau, “sistemi imkân dâhiline sokan şartlar, aynı zamanda da onun imkânsızlık şartlarıdır” der (age, s: 29). Rancière ise bu imkânsızlık şartlarını, imkânsız kimlik kavramı ile açıklamaya çalışır. O’na göre, siyasal özneleşme öteki söylemi içerir; o bir başkası tarafından saptanmış bir kimliğin reddidir (2007, ss: 129-130). Aynı ortak nokta ve çıkarda buluşulsa dahi, bir kimlik göstereni olan bayrak ve flama, bir diğer kimlik için öteki olmanın ötesine geçemeyecektir. Oysa kimlikten arındırılmış bir yapıda tüm renkler ve sesler daha canlı ve “bir” durur. Tüm bu siyasi partilerin yürüyüş, protesto ve destek için direniş alanına geldiklerinde VG, VGD ve VBS’nin bayraksız ve flamasız gelinmesi talebini desteklemeleri önemlidir. Bu birliktelik Rancière’in olanaksız özdeşleşme adını verdiği, 1968’in “hepimiz birer Alman Yahudisiyiz” sloganı örneğiyle açıkladığı yapıdır. Bu slogan “damgalayıcı bir adlandırmayı tersine çevirerek, kimliği saptanabilir bir toplumsal grubun temsiliyle herhangi bir siyasal karışmaya yol açmadan hesaba katılmayanların açık uçlu özneleşmesinin ilkesi” haline getirmiştir (age, s: 131). Kuru için atılan “biz biz biz, bir aradayız, bir arada koruyu koruyacağız” sloganı tüm farklı siyasi yapıların bir arada bulunmasının imkânsızlığını aşarak ve aynı zamanda damgalamayarak, ortak bir kimlik yaratır. Bu kimlik siyasetten azade, kuru için bir arada bulunanların ortak ve de ortak olmayan kimliğidir.

24 Ekim tarihinde Cnn Türk 360 derece programında Üsküdar Belediye Başkanı Av. Hilmi Türkmen ve Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi’nden Av. Can

Atalay'ın canlı yayında yaptığı görüşme hukuksal ve siyasal boyutuna iyi bir örnek teşkil eder. Programda, Hilmi Türkmen tüm sürecin hukuka uygun olduğunu belirterek; cami yapılan bölgenin Validebağ Korusu'nun dışında olduğunu, daha önce verilen yürütmeyi durdurma kararının farklı bir parsel için geçerli olduğunu belirterek bölgede bulunan ağaçların kesilmeyip yerlerinin değiştirildiğini beyan etmiştir. Görüşmenin 17'inci dakikası 40'inci saniyesinde Hilmi Türkmen'in "bizim tamamen yasalara uygun, yönetmeliklere uygun mahallenin yaşayan hayatına uygun bir inşaata engel olmaya çalışıyorlar. Engel olma gerekçelerinin ne hukuki ne de oradaki yerleşik hayatın düzenine uygun bir yanı yok ki..." demeci önemlidir.²⁵ Bu demeç Bourdieu'nün (2005) "devletin nerede bittiğini ve sivil toplumun nerede başladığını somut bir biçimde belirlemek kolay değildir" sözünü hatırlatır (s: 163). Hukuki temele dayandırılmış veyahut dayandırılacak altyapıya sahip girişim ve yapılara yönelik sivil toplumun direnç mekanizması, eylemin adil olup olmaması ile alakalıdır. Adil ve adaletsiz olduğu düşünülen çevrelerde ortaya çıkan muhalefet sivil toplumun dayanağını oluşturur.

Program sunucusu Şirin Payzın'ın cami meselesinin olayı hassaslaştıran bir konu olduğunu belirteceği sorusuna başlarken Hilmi Türkmen'in konuşmanın 18'inci dakikası 45'inci saniyesinde soruyu bölerek "üzülüyorum tabi yani bi tarafta cami isteyenler bi tarafta..." sözü bir diğer önemli noktadır. Türkmen'in bu sözü, derinlemesine görüşme yapılan katılımcılar tarafından sıklıkla referans gösterilerek; camiye taraf ve camiye karşı olan iki kesim olduğu algısı yaratmış ve katılımcıların beyanlarına yansımıştır. Burada dinin toplumsal pratikleri ne ölçüde etkilediğini görmemiz bakımından katılımcıların sözleri önemlidir.

Meriç (2005), dinin yaşamın her alanına sızmasını ve onay görevi görmesini şu şekilde açıklamıştır; "din olgusu, meşrulaştırma ve strateji belirleme açısından bireysel ve toplumsal düzeyde gündelik hayat alanının örgütlenişinden sosyal hayatın örgütlenişine kadar her alanda önemli ve etkilidir" (aktaran Akşit ve ark. 2012, ss: 35-36). Bu görüşten hareketle, Üsküdar Belediye başkanlık makamını temsil eden ve

²⁵ Cnn Türk, 360 derece programı, Erişim tarihi: 26.11.2014

<http://www.cnnturk.com/video/2014/10/26/programlar/360-derece/24-ekim-2014-cuma/2014-10-24T1930/>

en yetkili merci olarak beyanda bulunan Türkmen'in bu demeci, dinin siyaseti meşrulaştırma ve onay kısmını resmetmesi açısından önem taşır.

3.2.1 Anayasal Zorunluluk olarak Çevre Hakkı

İnsan hakları “kişinin tek kişilerle ve iktidarla olan ilişkileri içinde kendi malı olarak elinde bulundurduğu kurallarla yönetilen ayrıcalıklar” olarak tanımlandığında kendi malı olarak elinde bulunduranlar ifadesi çevre hakkının kaynağını oluşturur (Mourgeon'dan aktaran Tunç ve Göven, 1997, s: 5). Çevrenin insan hayatı ve insan hakları içerisindeki önemi kuşkusuzdur. Kaboğlu'na (1996) göre, çevre hakkını “sağlığın, beden bütünlüğünün ve yaşamın kendisinin korunması aracıdır” (s: 29). “Klasik insan hakları genel kuramı insan merkezli, égocentrique anlayış üzerine inşa edildiği halde, çevre hakkı çevre merkezli, écocentrique anlayışı öne çıkarmış olsa da, her iki anlayış uzlaştırılmaz değildir” (Kaboğlu, 2014, s: 1).

Çevre hakkı temel insan haklarından biri olarak nitelenir ve kabul görür. İnsan haklarını tanımlama da kullanılan üç kuşaklı ayırım, çevre hakkının konumlanmasını görmek açısından fayda sağlar. Bu haklar birinci, ikinci, üçüncü kuşak haklar olarak ayrılmaktadır;

Birinci kuşak haklar, bireyin dokunulmaması gereken özel haklarıdır; hukuk önünde eşitlik, katılma hakkı, ifade etme özgürlüğü gibi haklardır. İkinci kuşak haklar eğitim, çalışma, grev hakları gibi sosyal haklarıdır. Üçüncü kuşak olarak nitelenen haklar ise çevre, kalkınma, barış hakkı gibi kolektif bir dayanışma gerektiren haklardır. Birinci ve ikinci kuşakta yer alan haklarda ödev ve yükümlülükler devlete sorumluluk yüklerken çevre hakkının bulunduğu üçüncü kuşak haklarda bu yükümlülükler karşılıklıdır.²⁶ Ana çekirdeğini herkesin insanca koşullarda bir yaşam sürmesi ve sürmesinin sağlanması oluşturur. Burada sözü edilen herkes, herkesin herkese karşı sorumluluğundan ileri gelmektedir. Bu hakkın özünde yatan tüm bireylerin insani koşullarda bir yaşam idam ettirebilmesi düşüncesidir. Çevre hakkını diğer haklardan ayıran da bu karşılıklı yükümlülük halidir. Birey çevreyi tahrip edecek

²⁶ Gözler, K. (2004). *Temel Hak ve Hürriyetler* Anayasa Hukuku Sitesi Erişim Tarihi: 23.02.2015 <http://www.anayasa.gen.tr/temelhaklar.htm>

davranışlardan kaçınacak ayrıca tahrip edenlere karşı harekete geçmekle de yükümlü olacaktır. Burada bireyin devlete karşı yükümlülüğü olduğu kadar, devletin kendisi bu yükümlülükleri yerine getirmiyorsa, bireylerin talep etme ve direnme hakkı doğmaktadır.

Kaboğlu (1996), “çevre ve sınai ilerleme arasında ortaya çıkan çatışma ve çelişkiler, çevre lehine mücadeleleri başlatmıştır” der (s: 25). Batı’da çevreye verilen önemin artması, çevre hakkı kavramının uluslararası hukuksal düzenlemelerce yapılandırılması ülkemizde de bu kavramın anayasada tanımlanmasıyla birlikte yaygınlık kazanmıştır. Çevre hakkı ve onunla ilişkilenecek her türlü kentsel ve çevresel haklar dayanağını 1982 Anayasası’nda bulur. Madde 23, sağlıklı ve düzenli kentleşmeden; madde 57, şehirlerin özelliklerini ve çevre şartlarını gözeten bir planlamadan; madde 63, tarih, kültür ve tabiat varlıklarının korunmasından; madde 168, doğal zenginlikler ve kaynakların korunması gibi hükümlerden bahseder. Lakin en yalın ve kapsamlı tanım madde 56’ da açıklanmıştır; “herkes sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek devletin ve vatandaşların ödevidir”.²⁷

Tüm bu maddelerin öncelikle muhatabı devletin kendisidir. Madde 56’da açıkça belirtilen hak ve yükümlülükler önce devlete sonra vatandaşa ödevler yükler.

Türkiye genelinde ve Validebağ özelinde ortaya çıkan çevre muhalefeti de diğer çevre hareketlerinde olduğu gibi çıkış noktasını anayasadan alır. Lakin çevreyi tahrip eden birey olduğu kadar devletin kendisi de çevreyi bozucu olabileceği için bu noktada karşımıza önemli bir paradoks çıkmaktadır.

Harvey (2013) “kentın mekansal biçimini, insan davranışının temel bir belirleyicisi olarak görmek mümkündür” der (s: 47). Kentsel mekânlar ve kamusal alanların tasarrufu siyasi otoritenin toplumsal bir düzen geliştirmeyi hedeflediği mekânlar haline dönüştükçe, yeşil alanlar bu dönüşümden en fazla yara alan alanlardır.

Dolayısıyla Lefebvre’in (1974, ss: 31-32) kent hakkı için yönelttiği, çevre hakkı mücadeleleri için de düşündürücü olan sorusu halen önemini korur; “hegemonyanın

²⁷ TBMM, 1982 Anayasası Erişim Tarihi: 19.05.2015
<https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa82.htm>

uygulanışının mekânı dokunulmamış bırakma ihtimali düşünülebilir mi?” (aktaran Yıldırım, 2014, s: 163). Neo-liberal politikaların etkilerinden azami derecede etkilenen alanların öncelikle yeşil alanlar olması karşısında, bu alanların siyasi otoritenin en baskıcı ve taviz vermez konusunu oluşturması, anayasal zorunluluk olarak çevre hakkının devlet ve bireylerce gözetilmesi konusunda ki soru işaretlerini ortaya çıkartır ve yurttaşlara yeni bir hak sunar; direnme hakkı. Bugün Yırca’dan, Arhavi’ye, Fatsa’dan Validebağ’a yükselen ses yurttaşların direnme hakkıdır.

3.3 Direniş Biçimleri

Toplumsal hareket ve direnişlerin ortaya çıkışına sebep olarak, toplumun yönetime karşı itimsizliğini gösteren Manuel Castells’in (2013c) ifade edişiyile, “bu hareketler genellikle gündelik hayatı çoğu kişi için zorlaştıran hayat koşullarında ki bir krizden kaynaklanarak; toplumu yöneten siyasi kurumlara karşı derin bir güvensizlik, itici güçleri olur” (s: 189). Demokratik ve adil olmayan tabanda yetişen ve karşılanmayan tüm talepler ve kendini ifade yeri bulamayan tüm kimlikler toplumsal ve güçlü bir talebin zeminini oluştururlar. “Dünyanın her yerinde ki yerel, bölgesel ve küresel düzeyde ki mücadelenin ve özgürleşme hareketinin ortak noktası demokrasi arzusudur” (Hardt ve Negri, 2011, s: 14). Türkiye’de bu demokrasi arzusunun sesinin yükselmesinde rol oynayan en önemli olay 27 Mayıs 2013 tarihinde iş makinelerinin Taksim Gezi Parkına girmesi ile adlandırılan Gezi Parkı Direnişi ile yaşanmıştır.

Gezi Parkı direnişi Arap Baharı’nın yükselen sesi ekonomik kriz ve işsizlik çılgılığından farklıdır. Bu hareket, finansal krize ve tasarruf politikalarına karşı bir protesto değildir; aksine Türkiye’nin doğasını ve kültürünü yok ederek gelişen ekonomik büyüme modeline karşı getirilmiş bir eleştiridir. Bu hareket kapitalizmi kınamanın ötesine geçerek doğanın ve yaşam kalitesinin korunmasının gerektiği; kentsel dönüşüm adı altında yeşil alanların yapılaşmaya açılmasının İstanbul’daki çevrecilerin ve gençlerin kentlerinin geleceği ile ilgili seslerini duyurmasıdır. Gezi Parkı’nda olduğu gibi, Validebağ’da da yaşanan protesto ve eylemler salt yeşil alanların tahribine yöneltilen bir çılgılık olmayıp, kamusal alanlara yapılan bu saldırılar aslen toplumda talepleri karşılanmayan ve sesini duyuramayan yurttaşların,

siyasal erkin otoriterleşmeye giden söylem, eylem ve politikalarına olan bir nevi tepkisidir. Bu noktada iktidar-direnış diyalektiği ile ilgili Scott'un (1987) saptamasını hatırlamak önemlidir: "direnışin parametreleri, en azından kısmen, baskının kurumları tarafından oluşturulur" (aktaran Özen, 2013, s: 34). Castells, Gezi Parkı protestoları için, "bir kent parkını savunmaya yönelik yerel bir hareketin ülkede yüz binlerce kişinin bam teline dokunmasının Türkiye'de kamuoyunun hatırı sayılır bir kesimin desteğini kazanmış olmasının sebebi budur" der (Castells, 2013c, s: 303).

Gezi Parkı Direnişinde, tüm diğer direniş mekanizmalarında ve tabii ki Validebağ Direnişinde de olduğu gibi direnişler iktidar ve tahakküm mekanizmalarından ayrı düşünülemez. İktidarı elinde bulunduran, meşruluğunu ideolojik aygıtları ile toplumun tüm katmanlarına işleme gücünü elinde tutan yegâne güçtür. Althusser'e (1971) göre, ideoloji imgeseldir ve o, devletin ideolojik, baskıcı ve siyasal aygıtları aracılığı ile işlemektedir. Günümüzde en etkili ideoloji yayma araçlarından biri ise kitle iletişim araçlarıdır. Çünkü "haber ideoloji taşıır" (Fejes, 1994, s: 258). Matelski, Amerikan federal İletişim Komisyon Başkanı Newton Minow'un

"Günümüz liderlerinin atomu, dünyayı yok etmek yönünde mi yoksa insanoğlunun yararına yeniden inşa etmek yönünde mi kullandığına nasıl tarih karar verecekse, günümüz yayıncılarının, gür seslerini insanlığı yüceltmek yönünde mi yoksa alçaltmak yönünde mi kullanıldığına yine tarih karar verecek"

sözünü hatırlatarak medyanın elinde bulundurduğu yaygın ve etki oranı yüksek gücün, doğru kullanılıp kullanılmadığı noktasına atıfta bulunmuştur (1996, s: 26). 24 Ekim 2014 tarihinde Validebağ Direnişini ve cami inşaat sürecini anlatmak için Cnn Türk 360 derece programı canlı yayınında konuşan Üsküdar Belediye Başkanı Hilmi Türkmen'in 18'inci dakika 45'inci saniyede inşaatı karşı oluşan direnç için sarf ettiği: "üzülüyorum tabii ... Yani bi tarafta isteyenler, bi tarafta..." cümlesi bu minvalde önemlidir.²⁸ Bu yayının ardından, daha önce görüşme yapılmasına onay veren katılımcılar, fikirlerini değiştirip olumsuz yanıt vermişlerdir.

²⁸ Cnn Türk, *360 Derece* Erişim tarihi: 26.11.2014
<http://www.cnntrk.com/video/2014/10/26/programlar/360-derece/24-ekim-2014-cuma/2014-10-24T1930/>

Bir diğ er çarpıcı nokta ise, inşaata taraf olan katılımcıların tümünün görüşüne yansıyan direnişçilerin cami ve ezan sesine karşı oldukları algısının oluşmasıdır. Bu algının oluşmasında, 27 Ekim günü 2014 Yeni Akit Gazetesi'nde "Ezan Sesi Duymak İstemiyoruz" başlığı ile yer alan haberin payı büyüktür.²⁹ Yaşlı bir kadın ile yapılan röportajda kadının uyku sorunu olduğunu belirterek "Hayır, hayır, ezan sesi beni rahatsız eder. Ben uyku ilaçlarıyla uyuyorum. Kulağımın dibindeki rahatsız eder yoksa diğ er camilerdeki katiyen, Müslümanız Elhamdulillah" sözlerinin hatırlatılması ile yapılan haber ve haberin başlığının cami inşaatına taraf olan tüm katılımcılar tarafından, aynı sözler kullanılarak dile getirilmiş olması dikkat çekicidir. Habermas (2010) "bugün iktidar kendini salt teknoloji aracılığıyla değil, tersine teknoloji olarak ölümsüzleştirmekte ve genişletmektedir, ve bu da bütün kültür alanlarını içine alan geniş politik erki, büyük meşrulaştırmayı sağlamaktadır" der (s: 39). Yapıların ve medya mesajının etkisi katılımcıların olumlu görüşme taleplerini olumsuzla çevirmesinden ve oluşan cami ve ezan karşıtlığı algısından açıkça görülmektedir.

Althusser (1971) gibi Parsons (1951) da toplumsal etkinliği yapının belirleyici etkilerinin neredeyse otomatik bir yansıması olarak görür (aktaran Layder, 2010, s: 54). Lakin böylesi bir görüş, bireyi pasifize eder; oysa birey toplumsal düzenle diyalektik bir ilişki içerisinde olan aktif ve yaratıcı bir bileşendir. Direnişler ise bu yaratıcılığın en somut örnekleridir. Güç-tahakküm-direniş problemi en yalın kavramsallaştırmasını Foucault'da bulur. Foucault'ya (1980) göre güç, toplumun en ücra köşelerine ve en uç damarlarına kadar uzanan; içselleştirilmiş ve normalleştirilmiş pratikler, söylemler ve eylemler aracılığıyla ilerler; ancak güç, "ona destek veren ve uygulayanlar kadar tahakküm biçimlerine direnenlerin de bir özelliğidir" (Layder, 2010, s: 150). Bu da direnişlerin ve toplumsal hareketlerin her bir gücün karşısında sayısız ve sınırsız yeni direnç biçimleri oluşturmasına olanak verir.

²⁹ Yeni Akit Gazetesi (2014). *Ezan Sesi Duymak İstemiyoruz*
Erişim Tarihi: 02.07.2015 (<http://www.yeniakit.com.tr/haber/ezan-sesi-duymak-istemiyoruz-34070.html>)

3.3.1 Üsküdar Belediyesi Önünde Verilen Hukuk Dersi

2 Aralık 2014 günü, Üsküdar Belediye Başkanı Hilmi Türkmen'e ithafen Üsküdar Belediyesi önünde bulunan meydanda, Validebağ Savunması ve Çağdaş Avukatlar Grubu'nun organize ettiği, Anayasa Hukukçusu Prof. Dr. İbrahim Kaboğlu tarafından "Çevre ve İnsan Hakları" adlı herkese açık olan bir ders verilmiştir. Çevrecilerin, Validebağ direnişçilerinin ve İstanbul Barosu'na bağlı avukatların cübbeleri ile öncesinde bir yürüyüş gerçekleştirerek katıldıkları ders mahiyetindeki bu eylem gerek medyada gerekse toplumsal hareketler çalışmalarını yapan araştırmacıların nezdinde geniş yer bulmuştur. Derste anayasanın çevre ve insan hakları ile ilgili maddeleri ve Validebağ'da yaşanan sürece yansımaları aktarılmıştır. Kendisi de bir hukukçu olan Hilmi Türkmen'e ithafen verilen bu ders; "talana hukukla karşı duruyoruz" denilerek lanse edilmiş; aynı gün Validebağ'da yapılan hak ihlallerinin anlatıldığı ve Validebağ sakinleri tarafından imzalanan ve İnsan Hakları Kurulu'nun görevleri hatırlatılan dilekçeler İnsan Hakları Kurulu'na verilmiştir. Validebağ Savunması bir gün öncesinde sosyal medyanın hızlı ve anlık refleks gücünü kullanarak #HilmiyeHukukDersi adını verdikleri etiketi kullanarak geniş kitlelere ulaşmasını ve görünür olmasını sağlamıştır. Üsküdar Belediye Başkanlığı önünde verilen ders mahiyetindeki eylem ile alakalı olarak Kaboğlu, sadece bir bilim adamı ya da bir aktivist olarak değil anayasal hakkını kullanan bir yurttaş olarak orada bulunduğunu dile getirmiştir;

"Bu dersin anlamı, amacı da zaten İstanbul Barosu mensubu avukatların cübbeleriyle orada hazır bulunduğu bir sırada onların önünde anayasamızdan kaynaklanan hak ve yükümlülükleri yüksek sesle dillendirmeleri. Avukatlarla bunun paylaşılması yurttaşların bunu duyması anayasayı, kanunu ve hukuku bilmesi gereken Belediye Başkanı ve sorumlularına orada bunun hatırlatılması. Validebağ'ın korunması öncelikle Üsküdar Belediyesi'nin bir yükümlülüğüdür. Validebağ'ın korunması biz yurttaşlar olarak İbrahim Kaboğlu'nun, Sibel Akyıldız'ın bütün diğerlerinin hem anayasa hakkıdır hem de anayasal görevidir. Yani ben sadece bir insan hakları aktivisti olarak değil, sadece bir bilim adamı olarak değil, aynı zamanda anayasal ödevini asgari ölçekte yerine getirmeye çalışan uygulamaya geçiren bir yurttaş sorumluluğuyla orada buldum ve sahaya indim" (BK1).

3.3.2 Kadınların Biber Gazı Eylemi

Validebağ Direnişi Gezi Direnişi'nden sonra oluşan en büyük ve en uzun soluklu kitlesel eylemlere ev sahipliği yapması açısından önemli olduğu kadar direniş biçim ve çeşitliliğiyle de ayrı bir yere sahiptir. Bu farklılığın temelinde Validebağ Direnişi'nin bir siyasi kimliğin gölgesi altına girmeden ve ondan sıyrılarak "kimliksiz" duruşu geniş kesimlerce sahiplenilmesine sebep olduğu kadar, kadınların bil fiil katılım ve direnç göstermesi bu çeşitliliğin ve renkliliğin sebebini oluşturmuştur. Cami inşaatı yapımını Validebağ Korusu'nun yapılaşmaya açılmasının bir basamağı olarak görüp korudaki canlılar için gözyaşı döken kadınların direnişlere farklı bir dokunuş ve bakış açısı kattığı aşikârdır. Touraine'e (2014) göre "kadınlar etkin katılımcılarının çoğunluğunu oluşturdukları bu hareketlere, toplumsal olduğu kadar kültürel izlekler de katar; Özne'nin savunulmasına çağrıyla dile getirirler" (s: 314).

16 Kasım 2014'te gerçekleşen 36'ncı Avrasya Maratonu'na üzerlerinde Validebağ kelimesinin harflerini taşıyan tişörtlerle katılan Validebağ direnişçileri, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Başkanı Kadir Topbaş'ın maratoncuları selamlamak için hazır bulunduğu kürsünün önünden kol kola geçerek cami inşaatı yapımını protesto etmişlerdir. "Validebağ halkındır, halkın kalacak", "biz biz biz bir aradayız, bir arada koruyu koruyacağız" sloganları atarak ilerleyen grubun protokolün önünden geçmesi görsel ve yazılı medyada geniş yer bulmuştur. 21 Kasım 2014 tarihinde Bağlarbaşı Kültür Merkezi'nde Üsküdar Belediye Başkanı Hilmi Türkmen'in konuşmacı olduğu sempozyuma üzerlerinde Validebağ kelimesinin harflerini taşıyan tişörtlerle giden 12'si kadın toplam 18 kişi toplantı sırasında Validebağ yazılı tişörtlerini gösterdikleri sebebi ile gözaltına alınmış ve sağlık muayenesinin ardından bir sonraki gün serbest bırakılmışlardır. 10 Kasım 2014'te cami inşaatı yapımı için kapatılan yolu kullanmak ve yolun açılmasını isteyen kadınlara uygulanan biber gazlı müdahalenin ardından, 13 Kasım tarihinde Acıbadem'deki Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi önünde toplanan kadınlar "çevik! validen görse ne der!" adıyla bir eylem gerçekleştirmiştir. Ellerinde "faraş, süpürge kadınlar direnişte" pankartlarına ek olarak süpürge, faraş ve fırçalarla inşaat alanına yürüyen kadınlar; kendilerine yapılan müdahaleye ve cami inşaatının devam etmesine tepki göstermişlerdir.

Tüm bu direniş ve tahakküm mekanizmalarının bize öğrettiği, yeni toplumsal hareketlerin mücadelelerini bulabildiği tüm çatlaklardan hücum ederek dışarı fırladığı ve sonsuz çeşitlilik yaratabilme potansiyeline fazlası ile sahip olduğudur.

3.4 İnternet ve Değişen Kontrol Toplumu

Michel Foucault Hapishanenin Doğuşu adlı çalışmasında cezalandırma sisteminin değişimini, beden düzenlenmesinden ruhun düzenlenmesine kadar iktidarın mikro fiziğini incelemiş, güç biçimlerinin ve değişimlerinin tarihsel bir analizini yapmıştır (1991). Kural, disiplin, ceza ve cezalandırmanın yöntem ve biçimlerini modern öncesi ve sonrası dönem olarak iki gruba ayırmıştır. Foucault'ya (1991, 2005) göre, modern öncesi dönemde deliler, mahkûmlar ve yoksullar için bedeni cezalandırarak düzeni sağlamak ilkesi ön koşuldü. Dolayısıyla hapishaneler ve akıl hastaneleri modern dünyanın birer göstergesi olarak kabul edilmişlerdi. Ancak Foucault, onyedinci ve onsekizinci yüzyılların disipline etme biçimlerinde farklı bir güç uygulanmaya başlanıldığını aktarır. Bu yeni biçim kapatmak ve engellemek yerine tahakküm ve itaat ilişkisi içerisinde süregelir. İngiliz filozof Jeremy Bentham'ın 1785 yılında tasarlamış olduğu Panoptikon tarzı hapishane modeli, yeni güç biçimleri analizi için Foucault'ya ilham kaynağı olmuştur. Panoptikon hücrelerin ortasında yükselen bir gözetleme kulesi bulunan, aydınlık ve gözetleyen kişinin görünmediği daire biçiminde bir yapıdır. Bu hücrelerde yaşayanlar gözetleme memurunun onları her an gözetlediği düşüncesiyle disipline halindedir ve normal olma zorunluluğu otomatik bir hale gelir. İşte bu gözetim, Foucault'nun üzerinde durduğu disipline edici güçtür. Günümüz toplumunda panoptikon tarzı yapılar inşa etmek zaman ve emek kaybıdır. Elektronik çağda gözetim okullarda, fabrikalarda, hastanelerde ve her yerdedir. Poster (1984) "böylece kapitalist toplum birçok yerde kullanabileceği bir kontrol aracına, güç teknolojilerine sahiptir" der (aktaran Layder, 2010, s: 141).

Bauman, günümüz dünyasının panoptikon sonrası olduğunu vurgular (2000). Çünkü artık maliyeti yüksek araçlarla gözetim ve doğrudan denetim yerine hükmeden ile hükmedilen arasındaki araçlar ve bireylerin "konumları yerel ve sürekli olarak güvencesizlikle ve eylemlerinin belirsizliğiyle" nüfuz eder (2001, ss: 21-22).

İnternet, 1960'lı yıllarda "ABD Savunma Bakanlığı İleri Araştırma Projeleri Kurumu'nda Amerikan iletişim ağlarının çökertilmesini önlemeye yönelik" bir tasarı doğrultusunda ortaya çıkmış, böylece "herhangi bir merkezden kontrol edilemeyen, elektronik bariyerleri aşarak birbirleriyle sayısız biçimde bağlantı kurabilen binlerce özerk bilgisayar ağından oluşan bir ağ mimarisi" meydana gelmiştir (Castells, 2013a, ss: 7-8). İnternet çağının oluşturduğu dijital ortamlar, birey ve toplum ilişkileri üzerinde yeni davranış şekilleri geliştirmekte, kullanıcılar ve kullanım alanı yaygınlaştıkça birçok farklı alanda dijital kültüre dayalı örgütlenme biçimleri meydana getirmektedirler. Yeni teknolojik olanakların sunduğu bu evrensel ve aktif katılımlı alanlar, özellikle sosyal yapı, iletişim ve medya alanında devrim niteliğinde bir değişim, bir ağ kültürü yaratarak, iletişim ve medya türlerinde benzersiz gelişmelere yol açmaktadır. Bu konuda Castells küresel ağlarla birbirine bağlı toplumdaki ve merkezlesmiş, bölgesizleşmiş yeni hareketlerin ortaya çıkışından bahsetmektedir (2013a). Eskilerin bir noktadan bir noktaya veya bir noktadan birçok noktaya iletişim tarzı ve tek merkezli geleneksel medya yapılanması yerini birçok merkezden aktif katılımcılar tarafından her türlü paylaşımın, zaman mekân ve an birlikteliği şartı olmadan yapıldığı sanal bir dünyaya bırakmıştır. Bu değişimin toplumsal hareketlerin doğasını değiştirmesi kaçınılmazdır.

2011 yılında Arap Baharı olarak adlandırılan Arap yarımadasında baş gösteren direnişlerin yükselmesi üzerine, dönemin ABD Dışişleri Bakanı Hillary Clinton'ın inovasyondan sorumlu danışmanı Alec Ross, interneti yirmibirinci yüzyılın Che Guevara'sı olarak tanımlamıştır.³⁰ Yeni medya araçlarının kullanıcıları birbirlerine ve dünyaya bağlayan sosyal medya ortamları örgütlenme, sesini duyurma ve ana akım medyanın yer vermediği haberlerin dolaşımında olmasına olanak sağlayacak imkânlar yaratmış; Arap Baharı, Occupy Wall Street ve Gezi Direnişi gibi yeni toplumsal hareketlerin lokomotifini oluşturmuştur. Allagui ve Kuebler'in (2011, s: 1435) değerlendirmesine göre, "Rus Devrimi'nden siyasi liderlik ve koalisyon kurmayı, Fransız Devrimi'nden halk inisiyatifini öğrendiysek, Tunus ve Mısır devrimleri de ağların gücünü göstermiştir" (aktaran Castells, 2013c, s: 63).

³⁰ The Guardian (2011). *Hillary Clinton adviser compares Internet to Che Guevara* Erişim Tarihi: 15.01.2015 <http://www.theguardian.com/media/2011/jun/22/hillary-clinton-adviser-alec-ross>

Validebağ Direnişi sürecinde aktif görev almış kişiler, sosyal medyanın hızlı, etkin ve birleştirici gücü ile haber alma-verme özelliğini kullanmak adına ‘Validebağ Savunması’ ve ‘Güney178’ ismi ile Facebook ve Twitter hesapları kurarak anlık haber ve bilgi paylaşımında bulunmuş, sonraki dönemlerde Periscope gibi yeni ağlara dâhil olarak canlı yayınlar gerçekleştirmiştir. 2 Aralık günü Üsküdar Belediyesi önünde “çevre ve insan hakları” dersi adıyla gerçekleştirilen eylem niteliğindeki ders, sosyal medyanın gücü ile birleştirilmiş ve #HilmiyeHukukDersi etiketi ile eylem öncesi ve sonrasında aktif olarak kullanılmıştır. Validebağ Direnişi sürecine dikkat çekmek ve görünür kılmak için günlük kullanımda #KoruyuKoru ve #ValidebağKorusu gibi etiketler direniş sürecinde ve sonrasında sıklıkla kullanılmıştır. Yeni medya ve sosyal ağların yaratıcı ve sürekli kendini yenileyen gücü yeni toplumsal hareketlerin olmazsa olmaz aktörü haline gelmiştir. Sadece sosyal medya kanalları aracılığıyla duyurusu yapılan 29 Ekim 2014 tarihinde inşaata karşı gerçekleşen kitlesel yürüyüş ve basın ilgisiz sosyal ağların örgütlü gücünü gösteren örneklerden biri olmuştur. Sosyal medyanın sunduğu olanaklar direnişler için yararlı ve avantajlı olabildiği kadar gittikçe akışkanlaşmakta olan bir dünyada sosyal ağların da direnişçilerin birer gözetim mekanizması gibi işlemesine sebep olmaktadır. Sosyal ağlar üzerinden hızla örgütlenen direniş, protesto ve eylemlerin aynı hızla iktidar güçlerini de örgütlemesi karşılıklı gözetleme haline dönüşür. Bauman (2013), “günlük hayatlarımızla ilgili bilgiler bizi gözetleyen kurumlar için şeffaflaştıkça, onların kendi faaliyetlerini anlamak daha da zorlaşıyor” diyerek akışkan gözetimin iktidarın kontrol gücü için bir araç olduğunu vurgulamaktadır (s: 20). Lakin her iktidarın karşı iktidarını doğurması gibi, gözetimlerde muadillerini yaşatmaya ve kendi geliştikçe ötekini geliştiren bir mekanizmayla karşılaşmaya mahkûmdur. Foucault’nun iktidarın direnişlere tabi olması söyleminde olduğu gibi kontrol ve gözetim de yeni direnç ve karşı kontrol pratiklerine bağımlıdır (2005, s: 236).

İktidarın her köşe başını sarmış elektronik kamera kayıt cihazları, Internet Protocol (IP) numaralarını tespit edecek bilgi işlem birimlerine ek internet erişimini sonlandıracak gücüne karşı gelişen yeni direnç yolları ortaya çıkmıştır. 2012 yılında gerçekleşen Gezi Direnişi sürecinde, RedHack isimli hacker (saldırı, saldıran) grubu, “hak yiyen hack yer” sloganı ile iktidarın direniş sürecindeki tutumunu eleştirmiş,

bazı kamu kuruluşlarının sitelerini halk adına “hack” lediğini (saldırı) duyurmuştur. Amerikalı aktivist Ralph Nader’ın (1974) “whistle-blower” yani “ifşacı” olarak tanımladığı, içinde bulunduğu toplumun etik olmayan ya da yasadışı olan yapılarını, kimliklerini gizli ya da açık tutarak ifşa eden kişidir (aktaran Balta, 2014).³¹ Zizek (2013) Snowden, Manning ve Assange üzerinden örneklendirdiği yazısında, “ifşacılar kahramanlarımızdır çünkü onlar, ‘iktidar sahipleri yapabiliyorsa, biz de yapabiliriz’ i kanıtlamışlardır” diyerek iktidarın karşısında kolları bağlı oturmayan yeni bir dirence, karşı güce dikkat çeker.³² Julian Assange’ın editör şef olduğu Ekim 2006 yılında kurulan, hükümetlerin ve uluslararası kuruluşların gizli belgelerini yayınlayan İsveç merkezli bir kuruluş olan ve sloganı “hükümetleri halka açıyoruz” olan Wikileaks adlı internet sitesi bu ifşacılara bir diğer örnektir.³³ Türkiye’de Avrupa ve Amerika örneklerinden farklı olarak kimliğini gizli tutan, Fuat Avni takma adını kullanan ve Twitter ve Facebook üzerinden yazılar yazarak, siyasi erkin planlarını, kapalı kapılar arkasındaki görüşmeleri halk için yayınladığını söyleyen ve çoğunlukla da söylemleri doğru çıkan bu kişi ya da kişiler mevcuttur. Hükümetin birçok girişimine karşın bu hesabı kullanan ortaya çıkarılamamış; siyasi otoritenin yazılarını dikkate aldığı ve sıklıkla eleştirdiği bir hesap olmuştur. Lakin sosyal medyanın gür ve kesintisiz çıkan sesine karşın Türkiye’de Twitter ve Facebook 2014 yılında 20-27 Mart tarihleri arasında erişime kapatılmıştır. 2012 yılında Mısır’da gerçekleşen Mısır Devrimi’nde hükümetin internet erişimine engel koyması gibi, Türkiye’de de aynı süreç yaşanmıştır. Ancak direnişlerin bulduğu her çıkmazdan sızma iradesine sahip akışkan yapısı, kullanıcıların IP numaralarını ve servis sağlayıcılarını başka bir ülke üzerinden göstererek bu engeli kısa sürede aşmıştır. Fransız l’Express haber sitesi kullanıcıların erişim engeline takılmadan, VPN (Virtual Private Network) Sanal Özel Ağ’lar üzerinden internete bağlanmasını: “Twitter, Erdoğan’dan daha güçlü” sözleri ile manşete taşımıştır.³⁴ İnternet

³¹ Balta, E. (2014). *İspyoncular, Muhbirler, Köstebekler, Bir de Derinlerden İfşa Edenler* Erişim Tarihi: 15.05.2015 <http://www.birikimdergisi.com/haftalik/ispioncular-muhbirler-kostebekler-bir-de-derinlerden-ifsa-edenler>

³² Zizek, S., (2013). *Edward Snowden, Chelsea Manning, Julian Assange: our new heroes* Erişim Tarihi: 12.06.2015 <http://www.theguardian.com/commentisfree/2013/sep/03/snowden-manning-assange-new-heroes>

³³ Wikileaks, Erişim Tarihi: 02.05.2015 <https://tr.wikipedia.org/wiki/WikiLeaks>

³⁴ L’Express Gazetesi (2011). *Turquie: Twitter est plus fort qu’Erdoğan* Erişim Tarihi: 12.06.2015 http://www.lexpress.fr/actualite/monde/turquie-twitter-plus-fort-qu-erdogan_1502044.html

kesintisinin Mısır'da yarattığı gelir kaybı, Türkiye'de ise ifade özgürlüğünün yok edilmesi olarak lanse edilmiştir (Le Figaro, 2014; Castells, 2013c, s: 71).

İktidar, elektronik çağın sunduğu sonsuz imkân ve mekanizmaları kendi ideolojisini yayma, gözetleme ve kontrol altında tutma gibi işlevlere araç olarak kullanır. Sarup'un (1988) "güç daha ziyade bir ağa benzer, onun ipleri her yere uzanır" söyleminde olduğu gibi, güç tüm topluma sirayet etmiş; söylem, eylem ve pratikleri de içine alan katmanlı bir ağdır (aktaran Layder, 2010, s: 144). Mead (1967), bireyin aktif ve yaratıcı yönüne vurgu yapar, çünkü toplum salt verili bir yapıdan ibaret değildir (aktaran Layder, 2010, s: 80). Direnişlerin her bir çıkmaz sokağa çıkış yolu açmaya çalışan ve de açan pratikleri, gücün karşısında ki en büyük engeldir. Elektronik çağın sunduğu silahlar, en az iktidar kadar direnişlerin de elinde ve hizmetindedir. Artık salt tek taraflı değil, eşit terazide olmasa da çift taraflı bir kontrolden söz etmek gerekir. İktidarın her köşe başını sarmış Mobil Elektronik Sistem Entegrasyonu (MOBESE) cihazlarına karşılık, her bireyin elinde birer sosyal ağ vardır. Foucault'dan hareketle, iktidar her yeredir, o halde direnişte (1993: 101).

3.5 Çokluk mu? Yeni Orta Sınıf mı?

Sınıf; üretim araçları karşısındaki konumu; sahibi olup-olmadığı, üretimdeki rolleri ve aldıkları payları ile birbirinden farklılaşan ve dolayısıyla aynı yaşam biçimlerini, aynı koşulları paylaşan toplumsal kesimleri belirlemede kullanılan bir terimdir. Sınıf teorisinin öncüsü Karl Marx'tır. Marx sınıfı ekonomik eşitsizlik temeline dayandırarak açıklar. Öncellerinden farklı olarak, "sınıfların varlığının insan toplumlarının gelişimindeki belirli evrelerden kaynaklandığını, bu evreler aşıldığı zaman sınıf ayrışmasının da yok olacağını" ilk kez ortaya atan isim olması bakımından önemlidir (MLAM, 2014).³⁵ Bir diğer Alman sosyolog Max Weber, bu eşitsizliği statü, konum gibi kişinin doğuştan, çevresel ve ailesel kalımlarıyla açıklamıştır. Weber, bireylerin sınıf konumunun pazarda ki konumları tarafından belirlendiğini söyler. Yaşam şekli ve yaşayışın ortak ilgi ve çıkarlar çıkarabileceğini

³⁵ Marksist Leninist Araştırmalar Merkezi (2014). *Sınıf* Erişim Tarihi: 25.11.2014
<http://mlam.tkp.org.tr/>

belirtir. Weber, sınıfı mal-mülk sahipleri, mal-mülk sahibi olmayan fakat pazarda sahip oldukları bilgi ve beceriyi kullananlar ve pazarda satabilecekleri tek şeyin beden güçleri olduğu üç bölüme ayırır. Marksist düşünceye göre ise, üretim ilişkileri ve üretim araçları esas alındığında, bütün toplumlar en az iki sosyal sınıfa sahiptir. İlki, üretim araçlarına sahip olan ya da bu araçları kontrol altında tutan yönetici sınıf; İkincisi ise üretim araçlarını elinde ya da kontrolünde bulunduramayan sömürülen sınıftır (Arslan, 2001). Marx, kapitalist toplumla ilgili analizinde, kapitalizmin sınıf kavramını içinde barındıran toplumların gelebileceği son nokta olduğunu belirterek; kapitalizmin ana sorununun sömüren ve sömürülen sınıf arasında ki çatışma olduğunu ve bunu çözebilecek yegâne kanadın işçi sınıfı olduğunu belirtir. Marksist kuramda “işçi sınıfına tanınan ayrıcalıklı konumun en önemli nedeni budur” (MLAM, 2014).³⁶

Marksist yaklaşıma göre, “feodal dönemde temel üretim araçları toprak iken, kapitalist dönemde toprağın yerine mekanik ve finansal araçlar geçmiş ve toprağı kontrolleri altında bulunduran soylular, yönetici sınıfı oluşturmuştu” (Arslan, 2001, s: 129). Günümüzde toprağın yerini makineler almış ve bu gücü elinde bulunduran kapitalistler yöneten sınıf olmuşlardır. Gücü elinde bulunduranların tahakküm ettiği grup ise, sömürülen sınıftır. Bu sınıf, üretim araçlarının ne mülkiyetini ne de kontrolünü ellerinde bulundurur. İş gücünü satarak geçimini sağlayan proletarya sömürülen sınıf konumuna gelmiştir. Tüm bu tanımlamalara rağmen, “bir sınıfı oluşturan nedir?” sorusunun cevabını vermek halen karmaşıklığını ve muğlaklığını korurken “yeni orta sınıf” kavramı bu sorunun içerisinde cevap bulmayı bekleyen diğer bir sorudur (Edgell, 1998, s: 13).

Sömüren ve sömürülen arasında kalan orta konumun küçük burjuvazi olarak anılması ve kapitalistlerden ve işçilerden ayrı bir üçüncü katman olarak algılanması ve bugün anlamlandırdığımız yapıya daha yakın anlamlar kazanması 19’uncu yüzyılın sonlarından başlayarak gerçekleşmiştir. Artan uzmanlaşma ve iş bölümü, sanayi toplumlarında birçok yeni meslek grubunu da beraberinde getirmiştir. Bütün bu

³⁶ Marksist Leninist Araştırmalar Merkezi (2014). *Sınıf* Erişim Tarihi: 25.11.2014
<http://mlam.tkp.org.tr/>

gelişmelerin bir sonucu olarak, modern kapitalist toplumun sınıfsal yapısı içinde, insanları belirli sınıflara yerleştirmek ve sınıflar arası hatları belirlemek günümüzde zorlaşırken, yeni bir sınıfın habercisi 1870 yılında Bakunin'in "The Knouto-Germanic Empire and the Social Revolution" adlı kitabında "yeni bir sınıf olacak, gerçek ve sahte bilim insanları ve âlimlerin yeni bir hiyerarşisi" sözüyle verilmiştir (aktaran Göker, 2011).³⁷ Yeni orta sınıf terimi ise 1909 yılında Pannekoek tarafından kullanılmış ve şirketlerde, devlet kurumlarında idari çalışan olarak görev alan yeni kadrolar; doktor, avukat, gazeteci gibi yüksek eğitilmiş serbest meslek sahipleri tarafından oluşturulacak bir sınıftan söz ederek; ürettikleri hizmet üzerinden yeni bir konumda olduklarını, çıkarlarının tamamen burjuvazi ile örtüşmediğini ama işçi sınıfına da denk olmadıklarını belirtir (aktaran Göker, 2011).³⁸

Günümüz orta sınıf açıklamaları ise bize Pannekoek'in pek de haksız olmadığını kanıtlar niteliktedir. Korkut Boratav'a (2013) göre geleneksel orta sınıf terimi neo-liberal politikalarla gelişen ve dönüşen sınıfı açıklamakta kısır kalmaktadır.

"Orta sınıflar bloğunun içine tıktırılan önemli bir katmandan daha söz etmemiz gerekiyor: Hekim, avukat, danışman, mimar, mühendis, mali müşavir gibi genellikle eğitim yoluyla edinilmiş becerilerini işverenlere değil, müşterilere satarak geçimlerini sağlayan bağımsız profesyonel gruplar..."³⁹

Boratav bu ara katmanın, nitelik, ideoloji, değer sistemleri ve hayat tarzları bakımından beyaz yakalı işçi sınıfı ile benzerlikler taşıdığını ancak üretim ilişkileri açısından sınıfsal farklarının ağır bastığını vurgulamaktadır. Çağlar Keyder'in (2013) kaleme aldığı "Yeni Orta Sınıf" makalesinde, yeni orta sınıfın burjuvazinin mensupları olmadığını dile getirerek bu sınıfın;

³⁷ Göker, E. (2014) Emrah Göker'in İstifhanesi Çağlar Keyder'e göre "Yeni Orta Sınıf" Erişim Tarihi: 13.05.2015 <http://istifhanem.com/2014/06/10/ortadasinifvar2/>

³⁸ Göker, E. (2014) Emrah Göker'in İstifhanesi Çağlar Keyder'e göre "Yeni Orta Sınıf" Erişim Tarihi: 13.05.2015 <http://istifhanem.com/2014/06/10/ortadasinifvar2/>

³⁹ Boratav, K. (2013). *Olgunlaşmış Bir Sınıfsal Başkaldırı* Erişim Tarihi: 23.10.2014 <http://www.sendika.org/2013/06>

“ayırt edici özelliği modern toplumda oluşan işbölümünde kendilerinin işveren olmayışı ama vasıfları itibariyle vazgeçilemez bir konumda oluşları, zihinsel emekleri karşılığında ödüllendirilişleri; daha fazla sorumluluk alıp karar verme durumunda oluşları”

ifadesini kullanır.⁴⁰ Keyder (2013) “Haziran İsyanı Vesilesiyle Orta Sınıf” adlı yazısında ise;

“son yüzyıl içinde dünya sahnesine çıkan yeni bir sınıf var ve bu sınıfın talepleri bildiğimiz ekonomik ve siyasal gündemin içinde cevap bulamıyor; dolayısıyla da bu gündemi değiştirmek ve bu şekilde kendi dışındaki kesimlerin taleplerini de dile getirmek potansiyeli var. Sözümlü ettiğimiz yeni orta sınıf olarak nitelendirilen, nüfus içinde oranı sürekli büyüyen bir grup...”

yorumunu yapmıştır.⁴¹

Henri Lefebvre (1991, s: 22), modern dünyada devlet kudretinin “toplumun üstüne tüm gücüyle çöktüğünü, zamansallığı ve farklılıkları ortadan kaldırmak suretiyle ezerek kendine istikrarlı bir merkez olarak empoze eder ve yayılırken buna karşı çıkan her şeyi de ya içdiş ederek ya da yok ederek etkisiz hale getirir” der (aktaran Gülhan, 2014, s: 45). Devletin bu şiddetinin karşısına çıkan tüm muhalif hareketler öncelikle direnişleri, isyanları ve de toplumsal hareketleri önceler. Toplumsal hareketlerin en önemli teorisyenlerinden olan Alain Touraine’e göre bu yeni hareketler post-endüstriyel toplum tarafından açılan alanda gerçekleşmekte olduğundan, kendilerinin devlet gücünü kontrol etme fikrinden ayrıştıkları ve sivil ilişkileri dönüştürmeyi amaçladıkları için yeni olarak nitelendirilir (2014, ss: 312-314). Touraine’e (1995, s: 267) “bu mücadeleler bundan sonra üyeleri esas olarak ücretli yeni orta sınıfa mensup yeni toplumsal hareketler tarafından gerçekleşmektedir” der (aktaran Ünal, 2011, s: 70). Sanayi toplumlarında ki çatışmaların üretim için ve o amaç uğruna yapıldığı düşünüldüğünde günümüz

⁴⁰ Keyder, Ç. (2013). *Yeni Orta Sınıf* Erişim Tarihi: 01.11.2014 <http://t24.com.tr/haber/keyder-gezi-olaylarinin-seyrini-turkiyede-yukselmekte-olan-yeni-orta-sinif-degistirmistir,238849>

⁴¹ Keyder, Ç. (2013). *Haziran İsyanı Vesilesiyle Orta Sınıf* Erişim Tarihi: 01.11.2014 <http://www.sendika.org/2014/06/haziran-isyani-vesilesiyle-orta-sinif-e-ahmet-tonak/>

hareketleri bu yeni sınıfın, yeni orta sınıfın başını çektiği kadın hareketi, çevre hareketi, kimlik mücadeleleri gibi mücadelelerdir. Bu hareketlerin özelliği ana taleplerinin maddi değil, hâkim olan otoriteye karşı olan mücadeleler olmasıdır. Yine bu hareketler, klasik toplumsal hareketlerin devlet yapısına karşı mücadeleleri yerine, bireyin hakkının öne çıkarıldığı mücadeleler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Hardt ve Negri'ye (2011) göre, “dünyanın her yerindeki yerel bölgesel ve küresel düzeyde ki mücadelenin ve özgürleşme hareketinin ortak noktası demokrasi arzusudur” (s: 14). Demokrasi arzusunun şekillenişinde önemli rol oynayan olayların başında çevre hareketleri gelmektedir. İktidarın en kolay uzanabildiği alanlardan olan kamusal ve yeşil alanlar, günümüzde direnişlerin de en gür çıkan sesi olmuştur. Validebağ Direnişi de bu noktada önemlidir. Daha önce hiç sokağa çıkmamış mahalle sakinleri, çevre hassasiyeti taşıyan yurttaşları ve “kamusal alanıma dokunma” diyen heterojen talep ve kimliklere sahip yüzleri bir araya getirip ortak kaynama noktası yaratan bu hareket Türkiye'nin doğasını ve kültürünü yok ederek gelişen ekonomik büyüme modeline karşı getirilmiş bir eleştiridir. Bu hareket kapitalizmi kınamanın ötesine geçerek doğanın ve yaşam kalitesinin korunmasının gerektiği; kentsel dönüşüm adı altında yeşil alanların yapılaşmaya açılmasının İstanbul'da ki çevrecilerin ve gençlerin kentlerinin geleceği ile ilgili seslerini duyurmasıdır. Bu protestolar salt Validebağ Korusu bitişine yapılacak cami inşaatıyla alakalı değildir. Kentsel ve kamusal alana yapılan bu saldırı aslen toplumun, siyasal erkin otoriterleşmeye giden söylem, eylem ve politikalarına olan tepkisidir.

Validebağ Direnişi'ne destek veren görüşme yaptığım grupların sayısı sınıf tanımlaması için genel bir kanaat oluşturmada yeterli olmasa da, görüşülenlerin ve de direnişe katılanların önemli bir çoğunluğunun yeni orta sınıf olarak tanımlanan yapının özelliklerini taşıması önemli bir husustur. Direniş boyunca ve sonrasında gözlemlediğim kitlenin sosyal ve ekonomik yapısını dikkate aldığımında, geleneksel orta sınıf tanımlamasına uymayan, işçi yahut yönetici sınıf olarak adlandıramayacağımız bir yapının ağırlıkta olduğu görülmektedir. Tıpkı Gezi Direnişi'nde olduğu gibi Validebağ'da da “en yoğun olarak temsil edilen grubun beyaz yakalılar, diğer bir ifadeyle yeni orta sınıf olduğunu yani bulunduğu konuma

eğitim ya da uzmanlık deneyimi sonucu gelmiş, maaş karşılığı çalışan kişiiler...” in olduğu dikkat çekmektedir (Ayata, 2014).⁴²

Loic Wacquant (2014) Türkiye’de Ayşe avdar ile yaptığı syleişisinde Gezi Parkı Direnişi ile ilgili olarak, Bourdieuvari bir gezi analizi yaparak Gezi direnişinin entelektüeller, profesyoneller ve kentli orta sınıfın oluşturduğu yeni kültürel burjuvazinin kültürel sermayelerini çoğaltma hakkını savunmak ya da yükseltmek adına, kentleri istila etmekte olan ekonomik sermaye ve siyasi sermaye glerine karşı gösterdiği bir direnç olduğunu belirtmiştir. Tüm bu yorumlar, ister dönüşen sermaye birikimleri üzerinden, ister gelişen uzmanlık alanlarının yarattığı dönüşüm üzerinden olsun yeni sosyal hareketlerin yeni orta sınıf olarak adlandırılan sınıfın mensupları tarafından gerçekleşmekte olduğuna güçlü birer kanıt niteliğindedir. Tüm dünyada baş gösteren bu hareketler, küreselleşmenin olumsuz etkilerinin dalga dalga yayılarak direnç göstermesi ve kapitalizmin her yanı sarmış zincirlerinden kaçıp sesini duyurabilen ortak biçimidir.

Hardt ve Negri (2011, 2012), ncelikle “İmparatorluk” kitabında ele aldığı ne halk, ne de kitle olarak nitelendirilebilecek; Jacques Ranciere’nin (1998) savunduğu tek kimlik olmanın aksine özdeşlik olmaktan uzak, tekillik oluşturun okluk kavramı yeni sosyal hareketleri gerçekleştirebilecek yegâne kavram olarak açıklanmaktadır. Hardt ve Negri’ye (2011, 2012) göre, bugünkü küresel sistemin ağ yapısı egemen ulus-devletleri ve onların yanı sıra başka ve daha güçlü iktidarları da kapsamaktadır. Bu iktidarın aldığı yeni biçimi Foucault’nun (1993, 2005) da üzerinde durduğu biyo-iktidar olarak ifade eder. Bu iktidarın tek bir merkezi yoktur. O, artık her yerde hem de hiçbir yerdedir. Toplumsal ilişkileri, insan bedenini ve bilincini yönetmek iktidarın asli görevi haline gelmiştir artık. Oysa unutmamak gerekir ki, her iktidar her zaman karşı iktidarını da doğurmuştur. Son yıllarda yaşanan ve tüm dünyada baş gösteren direniş dalgalarının domino etkisi bize, küreselleşmenin olumsuz etkilerine ek olarak, ülkeler ve kıtalar boyunca uzanan sayısız ve sınırsız biçime ve direnişe de

⁴² Ayata, S. (2014). *Gezi Raporu* Erişim Tarihi: 24.10.2014
<http://www.sencerayata.com/content/sencer-ayata-gezi-park%C4%B1-direni%C5%9Fini-yorumluyor-3>

hayat verdiğidir. Ortak barış, kimlik bilinci ve çevre duyarlılığı gibi toplumsal konular milletlerarası fakat aynı zamanda da yerellik arz eden konulardır. Bu farklı emek biçimleri ve tekil iradeye rağmen aynı ortak payda da buluşmaktadır. Bu da, Hardt ve Negri'nin adını verdiği tekillikten doğan öznellik yani, çokluktur (2011,s: 12-14).

Bu kavram halk, kitle ya da işçi sınıfı gibi diğer toplumsal yapılar ile aynı değildir. Halk genel olarak üniter bir yapıyı oluşturur. Nüfus ise, birçok farklılık tarafından oluşturulsa dahi, halk bu çeşitliliği bir tekilliğe indirgeyerek nüfusa bir kimlik dayatır. Bu kimliğin adı halktır. Halkta birlik varken çokluk tam tersine çoktur. Çokluk asla bir tekilliğe ya da tek bir kimliğe indirgenemeyecek sayısız içsel farktan ve farklılıktan oluşmaktadır: kültür, ırk, etnik köken, toplumsal cinsiyet ve cinsellik farkları kadar farklı emek biçimlerini, farklı yaşam tarzlarını, farklı dünya görüşlerini kapsar (Hardt ve Negri, 2011, s: 118). Çokluk, tüm bu tekil farkların çoğulluğudur.

Kitle kavramı içerisinde farksızlıkları barındıran bir kavramdır. Tüm farklar bir kitlenin içerisinde yok olur. Bu kitle, salt ayrımsız ve aynı yapının unsurları olduğu için aynı ve beraber hareket eder. Dolayısıyla çokluk, birey farklılıklarının içerisinde eridiği kitle ya da bir grup olarak tanımlanamaz. O, farklılıklar üzerine inşa edilmiş, temelinde farklılıkların korunarak iletişimin kurulması ve ortak bir payda da hareket etme fikrinde birleşir (age, s: 14, 205). Validebağ Direnişi sürecini ele aldığımızda, birçok farklı tekillik olduğunu görmekteyiz. CHP, MHP, HTKP, ÖDP gibi partilerden, meslek odalarına kadın kuruluşlarına ve sivil toplum kuruluşlarına uzanan birçok farklılık görmek mümkündür. Tüm bu farklılıklara rağmen ortak nokta, cami inşaatının Validebağ Korusu'nun yapılaşmaya açılması için bir basamak olacağı görüşüne karşı durulması olmuştur. Bedelsiz yeşil alan olarak ayrılan cami inşaat alanında, ağaçların sökülmesine karşı çıkılması ile başlayan bu direniş, modernizmin ana motoru olan “özel olan politiktir” sloganına karşı birleşmiş ve tek bir ses oluşturmuştur. Modern teknolojiyi, Facebook ve Twitter gibi sosyal ağları etkin kullanarak iletişim kuran bu grup, içinde ki tüm farklı kimlikleri yani birçok tekilliği bünyesine katıp aynı potada eriterek tek bir öznellik oluşmasına sebep olmuştur. Tıpkı internet bağlantılarında olduğu gibi ağlar daima açıktır ve yeni

bağlantılara izin verir. Bu bağlantıların merkezi ise tek bir ana bağlantı üzerinden sağlanır.

Çokluk geçmişin işçi sınıfı hareketlerinden de oldukça farklıdır. Çokluğu bir işçi sınıfı olarak değerlendirmek mümkün değildir.

“İşçi sınıfı kavramı dışlayıcı bir kavram olarak kullanılmış; işçileri, geçinmek için çalışmak zorunda olamayan mülk sahiplerinden ayırmanın yanında diğer çalışanlardan da ayırt etmiştir. Bu kavram en dar kullanımında, sadece sanayide çalışan işçilere gönderme yapar ve onları tarım, hizmet ve diğer sektörlerde çalışan işçilerden ayırır” (Hardt ve Negri, 2011, s: 12).

Günümüzde üretim sadece ekonomik düzeyde değil, toplumsal düzeyde de mevcuttur. Sadece maddi malların değil, iletişim, ilişki ve yaşam biçimlerinin de üretime katıldığını görmekteyiz. Böylelikle çokluk salt üretim biçimlerinin şekillenmesiyle şekil değiştirerek, toplumsal üretime katılan tüm figürlerden oluşur; çünkü artık sadece tahakküm eden sınıf ve proleter sınıf yoktur. Sömürü ve üretim toplumun tüm alanlarında görülmektedir. Hardt ve Negri’ye göre çokluk; maddi olmayan emek biçimlerinin yani entelektüel emeğin yönlendirdiği, ağ modeli hareket tarzına sahip, demokratik, çok merkezli, hiyerarşi ve disipline dayanmayan, esnek, iletişim ve işbirliği temelli, otonom ve ortak payda temelinde hareket eden hareketlerdir (Hardt ve Negri, 2011, ss: 11-12, 84-85).

Tüm bu tanımlardan hareketle, Validebağ Direnişi’nin tek bir liderin yönlendirmesinden uzak, heterojen, çok kimlikli ve iletişim merkezli yapısı bize bunun Hardt ve Negri’nin çokluk olarak tanımladığı kavramını çağırırsa da bu tanımın en önemli çıkması Hardt ve Negri’nin (2012) “yeryüzünü ele geçirmekte olan merkezsiz ve topraksız egemenlik aygıtı” olarak nitelediği imparatorluk kavramıdır (s: 358). Hardt ve Negri’nin emperyalizmin gelecekte varacağı son nokta olarak tanımladığı imparatorluk yönetimindeki tüm toplumsal ilişkiler çokluk kavramı ile açıklanmıştır. Dolayısıyla çokluk kavramı henüz gelişimini tam olarak

tamamlamamış ve evrilmemiş bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Çokluk ile ilgili yapılan tanımlamaların büyük çoğunluğu Validebağ Direnişisi ve gelişimi ile örtüşse de, kanımca çokluk henüz tam bir kalıba sokulamayan, halen muğlaklığını koruyan ve gelişmeye açık bir kavramdır.

BÖLÜM 4

İNŞAAT YAPIMINA KARŞI (ET) OLAN GRUPTAN EDİNİLEN BULGULAR

Validebağ Direnişi'nin ana nedenini oluşturan cami inşaatı ile ilgili durum tespiti yapabilmek için iki ayrı ve karşıt görüşün içinde bulunduğu iki grup oluşturularak her bir grup kendi içerisinde yaşlarına ve cinsiyetine göre ayrılarak dört grup içerisinde ele alınmaya çalışılmıştır. Gruplarda katılımcıların meslek dalları birbirinden farklı ve dağınıktır. Türkiye'de ve dünyada baş gösteren devrim ve direnişlerin ana aktörleri olan kadınların tutum ve aktarımları Validebağ Direnişi sürecinde de kendini göstermiş ve görüşme gruplarının ayrılmasında etkili olmuştur. Yaş aralığı belirlenen grupların kadın-erkek olarak ayrılmasının nedeni budur. "Camiye inşaatına taraf" ve "cami inşaatına karşı" söylemleri caminin kendisine karşı bir duruş algısı uyandırmasından dolayı, görüşme soruları ve gruplar "eyleme taraf" (ET) ve "eyleme karşı" (EK) olarak kodlanarak iki gruba ayrılmıştır. Eyleme taraf olan dolayısı ile cami inşaatına karşı olan ilk gruptan toplamda onüç kişi ile görüşülmüştür. Eyleme karşı olan dolayısı ile cami inşaatını destekleyen ikinci grupta görüşülen sayısı ise dokuzdur.

Her iki gruba da Validebağ Korusu'nu ne sıklıkla ve ne amaçla kullandığı, eylemlerden hangi araçları kullanarak haberdar olduğu, Validebağ Korusu sınırına yapılan cami inşaatının nedeni, anayasanın 56'ncı maddesinin yorumlanması, yeşil alanların dönüştürülmesinin kişilerde neler hissettirdiği ve çevre hareketlerinin son yıllarda artıp artmadığı soruları sorulmuştur. İki grubun farklı bakış açısı ve yönelimleri göz önüne alınarak, gruplara göre değişen farklı sorular da yöneltilmiştir. Cami inşaatına karşı olan ve eyleme taraf olan gruba kendilerini eyleme dahil eden sebeplerin önem sırasına göre sıralanması istenmiştir. Eyleme karşı olup cami inşaatını destekleyen gruba ise, eylemler sırasınca eylemciler tarafından sıklıkla dile getirilen, caminin koruya girmek için bir rant aracı olarak kullanılmak istendiği görüşü yöneltilmiştir.

Tüm bu katılımcılara ek olarak, Mimarlar Odası'ndan 2, Çevre Mühendisleri Odası'ndan 1, Şehir Plancıları Odası'ndan 1 ve 1 Anayasa Hukukçusu ile birliktir.

olarak görüşülmüştür. Mimarlar Odası'ndan görüşülen 1 kişi (BK4) görüşlerini yazılı sunmuş, diğer katılımcılar ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Katılımcılar gibi bilirkişi mahiyetinde ki katılımcıların kimlikleri de saklı tutulmuştur.

4.1 Daha önceden Validebağ Korusu'nu kullanıyor muydunuz?

4.1.1 35 yaş altı kadınların Validebağ Korusu ile ilgili bilgileri

Bu grupta (ET1, 23, K), (ET2, 32, K) ve (ET3, 33, K) ile yapılan görüşmelere ek olarak, bilirkişi (BK) olarak belirlenen kişilerin görüşlerine de yer verilmiştir.

35 yaş altı olan üç kadından ikisi Üsküdar ilçesinde ikamet ettikleri için koruyu sıklıkla kullandıklarını ve kuru ile ilgili çalışmalardan haberdar olduklarını belirtmektedirler. Validebağ Korusu'na oldukça uzakta oturan bir kadın katılımcı koruya öncesinde bu kadar sık gelmediğini fakat Gezi Parkı Direnişi'nden sonra daha sık geldiğini belirtmiştir.

“Validebağ gündemi patlamadan 2 yıldır haziran direnişinden sonra tabi, daha sık gelmeye başladım. Forum falan yapmıştık” (ET1, 23, K).

“Koruyu çok sık hatta... valla bayağı sık kullanıyoruz. Bi kere sırf ana yoldan yürümek için kendime bahaneler bulup yolu uzatmak için kullanıyorum. E evime yakın zaten. Orada şöyle bi yürüsem bile şehrin tüm sorunlarından arınmış gibi hissediyorum” (ET2, 32, K)

“Zaten bizim evin karşısında. Bana o yüzden arka bahçem falan gibi geliyo kuru (gülerek). O yüzden de çok sinirleniyorum. Koruya herhangi bir şeyin yapılacak olması fikri bile beni rahatsız ediyor” (ET3, 33, K)

4.1.2 35 yaş altı erkeklerin Validebağ Korusu ile ilgili bilgileri

35 yaş altı erkek grubunda üç kişi ile görüşülmüştür. Grup, bir evli ve çocuk sahibi mühendis, bir üniversite son sınıf öğrencisi ve bir de lise mezunu kendini çevre aktivisti olarak tanıtan katılımcıdan oluşan heterojen bir gruptur. Katılımcılardan biri hariç diğerleri kuru bölgesine yakın mesafede ikamet eden ve Validebağ Korusu'na daha önce gelerek, koruyu spor, dinlenme ve köpek gezdirme gibi amaçlarla kullanmışlardır. Bu iki kişi korunun tarihsel geçmişi hakkında yeterli bilgiye de

sahiptir. Bu grupta (ET8, 32, E), (ET9, 22, E) ve (ET10, 35, E) ile yapılan görüşmelere ek olarak, bilirkişi (BK) olarak belirlenen kişilerin görüşlerine de yer verilmiştir.

4.1.3 35 yaş üstü kadınların Validebağ Korusu ile ilgili bilgileri

Bu grupta eylemlere taraf olan ve cami inşaatı sürecini desteklemeyen üç katılımcıya ek olarak, önceden sağlık sebebi ile görüşmeye katılamamış fakat sonra katılmak isteyen bir dördüncü katılımcı eklenmiştir. Tüm görüşülenler inşaatın yapıldığı bölgeye yürüme mesafesinde, evli ve üniversite mezunudur. Eylemlere aktif olarak katılmış ve sonrasındaki süreçte bil fiil çalışmışlardır. Dört katılımcı de evlerinin koruya yakın olmasından dolayı koruyu spor, şehrin stresinden uzaklaşmak, doğa ile baş başa olmak gibi amaçlarla gün aşırı kullandıklarını ifade etmişlerdir. Bu grupta (ET4, 63, K), (ET5, 45, K), (ET6, 37, K) ve (ET7, 43, K) ile yapılan görüşmelere ek olarak, bilirkişi (BK) olarak belirlenen kişilerin görüşlerine de yer verilmiştir.

4.1.4 35 yaş üstü erkeklerin Validebağ Korusu ile ilgili bilgileri

Bu grupta (ET11, 40, E), (ET12, 40, E) ve (ET13, 57, E) ile yapılan görüşmelere ek olarak, bilirkişi (BK) olarak belirlenen kişilerin görüşlerine de yer verilmiştir. Bu grupta yer alan üç katılımcı de koruyu aktif olarak kullandıklarını belirterek, tarihsel özellikleri konusunda da fikir sahibi olduklarını dile getirmişlerdir.

4.2 Belediye'nin 2012 yılındaki seçim vaatlerinden haberdar mıydınız? Belediye size göre koruda ne yapmak istiyor?

4.2.1 35 yaş altı kadınların Validebağ Korusu'nun dönüştürülmesi ile ilgili düşünceleri

Koruda yapılmak istenen nedir sorusuna verilen cevaplar bu soruda benzerlik göstermektedir. üç kişi de caminin ya da başka herhangi bir inşa faaliyetinin korunun girişini kapatarak, koruyu atıllaştırmak olduğunu dile getirmişlerdir;

“Koru çok değerli bi alan ve bu zihniyette olan insanların yeşile, doğaya hiç ama hiç önem vermediğini de biliyoruz. Hele özellikle bu küçük koru girişinin kapatılması demek, Acıbadem’den koruya giremiycez demek. Benim evim girişine çok yakın mesela. Benim şuan koru ile neredeyse bir geçiş yolum kalmadı Genç Sokağı saymazsak” (ET2, 32, K).

“Cami yapımı bahane tabii ki, bu kadar boş alan varken... Sadece koruya kolay giriş çıkış olmasın ki biz de istediğimiz şekilde orayı... şekillendirelim diye düşünüldü” (ET3, 33, K).

Diğer katılımcılar gibi ET1 de, korudaki genel yapılaşma faaliyetinin cami inşaatı ile doğrudan bağlantılı olduğunu dile getirmiştir. Caminin yapıldığı bölgenin Acıbadem girişi olması nedeni ile inşaatın bir diğer amacının insanların koru ile bağını kesmek olduğunu ancak başarılı olamadığını dile getirmiştir;

“Caminin startını verdi ve ordan denemeye başladı bi kapısını kapatarak insanların koruyla temasını bi noktadan keserek bu süreci başlattı ama umduğunu bulamadı diye düşünüyorum” (ET1, 23, K).

4.2.2 35 yaş altı erkeklerin Validebağ Korusu’nun dönüştürülmesi ile ilgili düşünceleri

Koruya daha önceden gelmiş olan iki katılımcı yerel seçimler öncesi Üsküdar Belediyesi’nin koru ile alakalı seçim vaatlerinden haberdar olduklarını dile getirirken, koruya daha önceden gelmemiş olan katılımcı seçim vaatlerinden haberdar olmadığını ancak Belediye’nin muhakkak konuyla ilgili bir çalışma yapmış olduğunu dile getirmiştir;

“...bununda çok çığ bi söylemle, “koruyu halka açıyoruz” gibi bir söylemle yaptığını duydum” (ET8, 32, E).

“Evet öğretmenevi inşaatından da haberim var” (ET9, 22, E).

“Yok haberdar değilim ama AKP kazandığı için onların bu yönde aldıkları söz vardır. Onlar da mutlaka anket falan yapmışlardır” (ET10, 35, E).

4.2.3 35 yaş üstü kadınların Validebağ Korusu'nun dönüştürülmesi ile ilgili düşünceleri

Yerel seçimler öncesi Belediye tarafından duyurulan, korunun Hyde Park yapılması ile ilgili projeyi bir katılımcı dışındaki diğer katılımcılar bildiklerini fakat projeye sıcak bakmadıklarını dile getirmişlerdir.

“Yok kulağıma çalınmamıştı ama belki öncesinde şehir dışında olduğum için. Yoksa tam onların seçim bölgesindeyiz. Üsküdar'a bağlı burası” (ET4, 63, K).

“Korunun çılgın proje Hyde Park vs. gibi broşürleri gelmişti o zaman ve yapılan şeyin benim düşünceme ters olduğunu da söyleyebilirim. Bi kere burası birinci derece sit alanı. Böyle bir şeyi bile telaffuz etmesi tuhaf bana göre” (ET6, 37, K).

“Zaten olayın kendisi garip. Birinci derece sit alanı burası; buraya izinsiz bir çivi dahi çakamazken, Hilmi Türkmen ben burayı havuzlar, parklar, göletler yapacağım diyerek Hyde Park yapıcım diyor. Nası bi iş anlamış değilim. Kaldı ki bi de yeni bişey öğrendim bilmiyodum, avukatmış. Bu inanılır gibi değil yani” (ET7, 43, K).

Şehir Plancılar Odası'ndan (ŞPO) bir yetkilisi ve aynı zamanda da Validebağ Gönüllüsü olan BK5, 40, K , belediyenin çalışmalarını duyduğunu belirtmektedir;

“Duydum. Yapay olarak oluşturulacak bir park yaratmaya çalıştıklarını... halbuki birinci derece sit alanlarında mümkün olamayacak bi şekilde, bunu yapmaya çalıştığını biliyorum” (BK5, 40, K).

Belediye'nin koruda Hyde Park projesi yapmak istemesinin sebebi sorulduğunda, 4 dört katılımcının da aynı fikirde birleştiği ve korunun dönüştürülmesinin bir rant sağlama üzerine kurulduğu görüşü ortaya çıkmıştır;

“Şimdi bu alana rantçıların gözünün dikilmemiş olmasını düşünebiliyor musunuz?” (ET4, 63, K).

“Şimdi buraya yapmak istediği şey, oyun parkı, gölet, yapay havuz vesaire. E yani ne için yapacak bunu, kurdu kuşu sevdiğinden değil tabii, para kazanmak kar sağlamak için yapacak” (ET5, 45, K).

“Burada yaşayan canlıları, insanların burayı kullanım şeklini vs. göz ardı ederek sadece biraz daha bu işletmeleri büyötmek, bu işletmelerin önünü açmak...” (ET6, 37, K).

“Rant. Yani... başka bi şey değil” (ET7, 43, K).

Belediyenin, Validebağ Korusu’nu mezbelelik alan olarak nitelendirdiğini belirten ŞPO yetkilisi (BK5, 40, K), bunun bir nevi meşrulaştırma biçimi olduğunu belirtmiştir;

“Bu Dünya’nın her yerinde böyle. Sadece burada bu hükümet yapıyor diye de düşünmemek lazım. Bir alana eğer müdahale edilecekse önce o alanı marjinalleştiriyorlar...ondan sonraki müdahaleye tepkiyi azaltmak, atacakları bir sonraki adımı meşru kılmak için” (BK5, 40, K).

4.2.4 35 yaş üstü erkeklerin Validebağ Korusu’nun dönüştürölmesi ile ilgili düşünceleri

Üsküdar Belediyesi’nin seçim öncesi duyurduğu, korunun Hyde Park yapılması planına üç katılımcının de sıcak bakmadığı görölmüştür;

“Hayır desteklemiyordum.Üzölüyorum...” (ET12, 40, E).

“Haberdardım. Hiç hoşlanmamıştım” (ET11, 40, E).

Katılımcı (ET11, 40, E) ayrıca, korunun bulunduğu bölge itibari ile bölge halkının buna müsaade etmeyeceğini düşündüğünü dile getirmiştir;

“Toplumsal ve sosyal yapısı da ee ne diyim bilinçli tüketici diyebileceğimiz bir kitleden oluşuyor. Bu kadar insanların içinde olan ve kullandıkları alanı belediyenin ve hükümetin çok kolay iç edemeyeceği el koyulmayacağını düşünüyordum” (ET11, 40, E).

Validebağ ile ilgili bir dernekte görev yapan katılımcı (ET13, 57, E)

“Zaten seçim kampanyasının önemli bir bölümünü bu çölgün projeler oluşturuyordu!” (ET13, 57, E).

diyerek birinci derece sit alanı olan korunun bir siyasi parti yetkilisi tarafından dönüştürölmek istenmesine tepkisini dile getirmiştir. Üç katılımcı da koruyla yakın temas içerisinde oldukları için iletişimi tanıdıkları vasıtasıyla sağladıklarını fakat

direnişin ilerleyişinde internetin ve sosyal medyanın fark yarattığını belirtmiştir. Üsküdar Belediyesi'nin Validebağ Korusu'nu neden dönüştürmek ve şimdilerde kullanılan "kent ormanı" projesini hayata geçirmek istiyor sorusu üzerine katılımcı, korunun kıymetli bir alan olduğunu belirterek, paranın belediye nezdinde boşa yattığı bir yer olarak gözüktüğünü dile getirmiştir;

"Halkın ihtiyaçlarını çıkarlarını ön plana koymayan rantın ve sermayenin parasını birinci sıraya yazan bir yönetici için orası milyarlarca lira yeni parayla bahsediyorum milyarlarca liranın boşa yattığı ve servetin kazanılabileceği bir alan" (ET11, 40, E).

Bir diğer katılımcı da korunun bir gelir kaynağı olarak görüldüğünü belirtmiştir;

"Neden olabilir ki tabi ki bir gelir elde etmek yoksa neden olsun. Koruyu halka açıyoruz ne demek ki zaten" (ET12, 40, E).

4.3 Sizi eylemlere dahil eden sebepler nelerdir?

4.3.1 35 yaş altı kadınların Validebağ Direnişi'ne katılma sebepleri ile ilgili düşünceleri

Sizi bu eyleme dâhil eden en önemli maddeleri sıralayın denildiğinde (ET2, 32, K) ve (ET3, 33, K) yeşil alanların tahrip edilmesinin en önemli katılım sebepleri olarak gösterirken; (ET1, 23, K) diğer iki katılımcıdan farklı olarak hükümetin uyguladığı politikalara karşı olduğu için eyleme müdahil olduğunu belirtmiştir.

"Şöyle... en başta her şeyin başlığı olabilecek nitelikte AKP'nin hayatımızın her alanına tecavüz etmesine karşı olduğum için orada oldum" (ET1, 23, K).

"Doğanın kuşun böceğin çiçeğin talanına karşıyım ben. O yüzden." (ET2, 32, K).

"Ben artık gerçekten insanların üzülmesini istemiyorum. Devamlı suretle doğanın tahribinin önü açılıyor. Ne bilim Yırca'da insanlar ağlıyor... yani.. çok üzücü. Kesinlikle ilk olarak yeşilime dokunma demeye gittim ben" (ET3, 33, K).

4.3.2 35 yaş altı erkeklerin Validebağ Direnişi'ne katılma sebepleri ile ilgili düşünceleri

Kendilerini bu direnişe getiren sebep sorulduğunda, üç katılımcının farklı seçenekleri ön plana koyduğu görülmüştür. Çevre aktivisti olan katılımcı bu soruya;

“Validebağ Korusu da bu yakanın gerçekten şehir içinde kalan son ormanlık alanı. Son dokunulmamış korusu” (ET8, 32, E).

diyerek öncelikli sebebinin yeşil alanlara müdahale olduğunu belirtmiştir.

Üniversite öğrencisi ise,

“Bizim yaşam alanlarımıza, yaşayış biçimlerimize, cebimizdeki son 1 liraya, yediğimiz ekmekte içtiğimiz suda gözü olan sermayedarlara ve bunun taşeronluğunu yapan bir AKP iktidarına karşı sokakta bir set vurmak.. yani direnişi bir yerden yükseltip bu bezirgan saltanata bir son vermek” (ET9, 22, E)

düşüncesi ile Validebağ Direnişi'ne katıldığını belirtmiştir. Koruya daha önce gelmeyen ve direnişe fiilen katılmayıp dışarıdan destek veren katılımcıya koruya gelmeme nedeni sorulduğunda;

“Açıkçası korkuyorum çocuklarımdan dolayı. Önceden çok rahattım ama şimdi çocuklarımla ortada kalması beni ürpertiyor korkutuyor” (ET10, 35, E)

ifadesini kullanmıştır. Bu katılımcı ayrıca mesleğinin ve yaşının da görüşmede kullanılmamasını talep etmiştir.

Direnişe nasıl müdahil oldunuz sorusu sorulduğunda katılımcı (ET8, 32, E), çarpıcı bir yanıt vermiştir;

“Yağma döneminde devlet diye bir şey yok, hakkaniyet diye bir şey yok, liyakat ve hukuk diye bir şey yok. ...oraya bedenini siper etmediğinde kurtaramıyorsun. Burada kamu, kalabalık önemli değildir. Dozerin önündeki tek kişi kamudur aslında” (ET8, 32, E).

“Ben zaten içerisindeydim. Evveliyatını ve koruya yönelik seçim vaatlerini bildiğimden. Bir gözüm hep buradaydı” (ET9, 22, E).

4.3.3 35 yaş üstü kadınların Validebağ Direnişi'ne katılma sebepleri ile ilgili düşünceleri

Katılımcılara eylemlere müdahil olma sebepleri sorulduğunda; katılımcılardan ikisi öncelikle yeşil alanların tahribatına karşı bir tepki oluşturmak için eyleme katıldıklarını belirtirken, diğer iki katılımcı yürütmeyi durdurma kararlarına riayet edilmemesi ve mahallelinin sesine kulak verilmemesini eylemlere katılmalarının öncelikli sebebi olarak belirtmişlerdir.

“Birinci sırada hiç kuşku bile yok, yeşil alanların giderek yok edilmesi” (ET4, 63, K).

“Yeşil kalmadı İstanbul'da maalesef. Çok acı bu. Bu bizim ruh sağlığımızı da etkiliyor, etkiletecek. Bakın mesela her gün şiddet haberleri duyuyoruz. Eminim bir etkisi vardır bunun“ (ET5, 45, K).

“Yürütmeyi durdurma kararına ya da bu açılan davalara ya da bilirkişi raporlarına aslında burada bilimin sesine bilimin ve hukukun sesine oradaki yerel yönetimin kulaklarını tıkayıp bildiğini okuması. Benim için tepki verilmesi gereken bir şeydi” (ET6, 37, K).

“çünkü artık isteyen istediği gibi at koşturuyor. Yahu burası birinci derece sit alanı, buraya değil beton dikmek benim bildiğim bir ağaç dahi dikemezsiniz” (ET7, 43, K).

4.3.4 35 yaş üstü erkeklerin Validebağ Direnişi'ne katılma sebepleri ile ilgili düşünceleri

Katılımcılara kendilerini Validebağ Direnişi'ne dâhil eden en önemli madde sorulduğunda, hak ihlalleri, hükümet politikaları ve yeşil alan gaspı gibi farklı cevaplar geldiğini görmekteyiz;

“Mücadelenin ilerletici olduğunu, öğretici olduğunu birleştirici olduğunu düşünüyorum. Şöyle bence hepsi birbirleriyle bağlantılı hak ihlali, baktığın da farklı farklı alanlarında işte eğitim hakkı ihlallerin de görüyoruz. Burada bir hak gaspı var, o yüzden oradaydım” (ET11, 40, E).

“Hükümet her yeri değiştirmek istiyö, ne biliyim çocuğa karışıyor, kıyafetine karışıyor, kız erkek falan...” (ET12, 40, E).

“Yeşil alanın gaspı her şeyden önce tabi ki. Diğerleri 2'inci planda, 3'üncü planda” (ET13, 57, E).

4.4 Eylemlerden nasıl ve hangi araçlarla haberdar oldunuz?

4.4.1 35 yaş altı kadınların cami inşaatı ile ilgili eylemlerden haberdar olma yolları

Validebağ Direnişi süresince ve ilerleyen dönemlerdeki iletişim ağını ve ağırlıklı hangi araçların kullanıldığının tespiti için sorulan soruda, birçok kişide olduğu gibi bu grupta da katılımcılar eylemleri internet üzerinden haber sitelerinden takip ettiklerini belirtmişlerdir.

“İnternette öğreniyoruz ne varsa aslında. Çünkü bakıyorum bizim sosyal medyada takip ettiğimiz hiçbir haber televizyon kanallarında yok. Ya vermiyorlar ya da... ne bilim ne istiyolar onu veriyorlar” (ET3, 33, K).

“Facebook’tan ve Twitter’den görüp gittim ben. Çok enteresan aslında, tam dibinde oturuyorum korunun ama hiç duymamıştım. Sonra bi gün twitterden birinin bi paylaşımını gördüm. Gidip baktım ve artık koru ile yatıp koru ile kalkıyoruz” (ET2, 32, K).

“E internette tabii, sosyal medyadan daha çok takip ediyoruz” (ET1, 23, K).

4.4.2 35 yaş altı erkeklerin cami inşaatı ile ilgili eylemlerden haberdar olma yolları

Üç katılımcı da Validebağ Direnişi ile ilgili haberleri ve bilgileri ilk olarak haber siteleri ve sosyal medyadan takip ettiklerini dile getirmişlerdir;

“Benim sosyal medya hesabım yok ama bizim hesaplarından falan takip ediyorum” (ET8, 32, E).

“Özellikle anlık olduğu için Twitter’den takip ediyorum” (ET9, 22, E).

“Gazeteden gördüm ama zaten çoktan patlamıştı olay. Ben orasına bakamadım işlerimden dolayı bir yoğunluğum vardı” (ET10, 35, E).

4.4.3 35 yaş üstü kadınların cami inşaatı ile ilgili eylemlerden haberdar olma yolları

Tüm katılımcılar inşaatın başlangıç sürecini internet haber sitelerinden duyduklarını fakat eylem sürecindeki haberleşme ve bilgi edinmeyi sosyal medya üzerinden takip ettiklerini belirtmişlerdir.

4.4.4 35 yaş üstü erkeklerin cami inşaatı ile ilgili eylemlerden haberdar olma yolları

Bu grupta da katılımcılar öncelikle haberleri sosyal medya aracılığıyla edindiklerini dile getirmişlerdir. Eylemleri duyurma ve haber alıp verme için de öncelikle Twitter ve Facebook'u kullandıklarını ifade etmişlerdir.

4.5 Bölgede ibadethaneye ihtiyaç var mı?

4.5.1 35 yaş altı kadınların bölgede ibadethane ihtiyacı ile ilgili görüşleri

Tüm katılımcılar sözlerine caminin bölgede bir ihtiyaç olmadığını belirterek konuşmalarına başlamışlardır. Bölgede cami yapımının amacının ihtiyaçtan ziyade farklı politik kararlar neticesinde alındığını vurgulayan beyanlarda bulunmuşlardır.

“Üsküdar’ın bir bütünü AKP açısından yeni cumhuriyetin sembolik bir ilçesi haline geldi. İşte başbakanlık konutunun açılmasından tutalım da Çamlıca’da Erdoğan’a ait yada AKP bakanlarına ait küçük villacıkların olmasına işte Validebağ Korusu’ndaki projelere kadar AKP kendi cumhuriyetinin kendi yeni ilçesini oluşturmaya başlıyor” (ET1, 23, K).

“Burayı uzun süreden beri AKP alıyo ve bence bunu devam ettirmek için yani bir gözle görülür bir şey olsun diye camiyi koydular oraya. Çünkü Acıbadem Kadıköy’e bağlı ve CHP’nin. Bence sırf bu yüzden bile bu inşaatı yapmış olabilirler” (ET2, 32, K).

“Cami tamamen siyasi bir şey yoksa insanlar mağdur, ibadet edemiyo falan diye bişey yok yani” (ET3, 33, K).

Çevre Mühendisleri Odası'ndan (ÇMO) bir yetkili, cami yapılmasının amacının aslında koruda yapılaşmanın önünü açacağını belirterek, bu yapılaşmanın birbirini etkileyerek devam eden bir sürece dönüşebileceğini belirtmiştir;

“İşte bugün camiyle başlar öbür gün park, kafeterya yaparsın öbür gün otel ihtiyacı var otel konur huzurevi boşaltılıp yerine otel yapılır seminer salonu yapılır ve bu böyle devam eder” (BK3, 28, E).

4.5.2 35 yaş altı erkeklerin bölgede ibadethane ihtiyacı ile ilgili görüşleri

Katılımcılar ibadethanenin bir ihtiyaç olmadığını belirtmiş ve salt koruya girmeyi kolaylaştırması için, dini argümanlarını yaymak için ya da rant amaçlı denilerek farklı yanıtlar vermişlerdir;

“...daha metaforik konuşmak gerekirse, aşağıdan giremiyorlar koruya, yukarıdan bir koruya egemen olmalarını sağlayacak kale gibi bir şey inşa ediyorlar aslında” (ET8, 32, E).

“Buraya camiyi dikecek hem gerici projesini kuracak, hem toplumsal sinir ucu olan din propagandasının arkasına sığınacak” (ET9, 22, E).

“Burada insanlar görev yapmaya gelmiyorlar. İnsanlar daha fazla rant nasıl elde ederim ona geliyor. Kimse oranın sit alanı olduğunu düşünmüyor. ...mesela CHP gelse orya cami değil de belki de üniversite yapacaktı” (ET10, 35, E).

4.5.3 35 yaş üstü kadınların bölgede ibadethane ihtiyacı ile ilgili görüşleri

Dört katılımcı da, civarda cami ihtiyacı olup olmadığı sorulduğunda katılımcılar böyle bir ihtiyacın olmadığını ve civarda yeterli sayıda cami olduğunu dile getirmişlerdir;

“Camisiz bir bölge değil burası. Erzurum Sitesi'nde, yukarda Tophanelioğlu Caddesi'nde, Acıbadem'de var” (ET4, 63, K).

“Cami ihtiyaç olduğunu düşünmüyorum. Asıl insanların yeşile ihtiyacı var. Burada cami yapmak bizi yumuşak karnımızdan vurmaktı.” (ET5, 45, K).

“Gerçekten camiye ihtiyaç olduğunu düşünmüyorum çünkü benim evim de zaten 2 sokak mesafede koruya ve bizim sokağımızın üzerinde 1 tane cami var zaten” (ET6, 37, K).

Katılımcılardan (ET7, 43, K) asıl önemli noktanın caminin koru sınırına yapılması olduğunu belirterek;

“Bu, koruya giriş camisidir. Yani daha öncede duymuşsunuzdur; cami bahane, rant şahane diyorduk eylemde. Aynen öyle işte” (ET7, 43, K) diye eklemiştir.

ŞPO yetkilisi katılımcı, koru içerisindeki yapılaşmanın peyderpey ilerleyerek çok eskilere dayandığını ve sorunun büyük bir kısmının yönetim zafiyetinden kaynaklandığını belirtmektedir;

“Korunun yönetimi öğretmenevinde, öğretmenevi müdüründe.. yani o 1313 ada, 13 parselin tamamının yönetimi... yani Milli Eğitim Bakanlığı'nın ama o öğretmenevi müdürüne bağlı ve geliri de oradan sağlanıyor. Dolayısıyla çok ciddi bir çöp toplama, güvenlik ve çevreye hakim olma problemi var... Aslında Üsküdar Belediyesi sorumlu olduğu korudan çöp toplama görevini bile yapmıyor şuanda. Yetkiyi bana verin öyle yapayım diyor” (BK5, 40, K).

4.5.4 35 yaş üstü erkeklerin bölgede ibadethane ihtiyacı ile ilgili görüşleri

Bu grupta da tüm katılımcılar cami inşaatının farklı bir amacı olduğu görüşünde mutabık kalmışlardır;

“Caminin zerre kadar ilgilendirdiğini düşünmüyorum cami oraya Validebağ olarak yapılacak düzenlemenin bir parçası olarak anlamlıydı o yüzden de bir cephe açtı bi kavga başlattı ve bunu da en güçlü silahıyla yaptı yani dini siyasete alet ederek” (ET11, 40, E).

“Burada bence amaçta farklı amacın camı olmadığı kesinde nasıl ifade edeceklerini bilmiyorlar” (ET12, 40, E).

Katılımcılardan biri, koruya yapılan tüm müdahalelerin açılan altı adet dava ve bilirkişi raporlarına rağmen yapıldığını ve cami inşaatının hukuken değil fiilen başladığını belirtmiştir;

“Üsküdar Belediye Başkanı'nın bu direktmesi altı tane davaya, üç tane aksi yönde bilirkişi raporuna rağmen 2014 yılının 21 Ekim'ine kadar söz düzeyinde devam etti, ama 21 Ekim sabahı bu işi fiiliyata döktü. Buraya dozerler, polisler, zabıtalara eşliğinde geldiler ve fiilen bir inşaat başladılar. Hukuken başlamamıştır o inşaat. Hukuken böyle bir inşaat yoktur. Olmaması gerekmektedir. Ama fiilen bu inşaat 21 Ekim 2014' de başladı. Hala da sürüyor” (ET13, 57, E).

Bir katılımcı, Müslüman halkın çoğunlukta olduğu bir yerde cami inşaatına karşı oluşan direnci oldukça çarpıcı bir ifade ile, siyasal İslam'ın yenilgisi olarak değerlendirmiştir;

“Ben şöyle görüyorum siyasal İslam'ın büyük ideolojik yenilgilerindedir. Validebağ'a yapılmaya çalışılan cami, çünkü Türkiye gibi %99'u Müslüman denilen bir ülke de 3 otobüs dolusu çevik, 2 TOMA ve yüzlerce zabıta ve devlet çalışanı ile nöbet tutarak cami yapabildiler Üsküdar gibi bir yerde. Bu çok kritik bir şeydir, bu bir ideolojik kırılma noktasıdır. Dışardan birine sorsanız ülke dışından birine burada ne yapılıyor diye en son buraya cami yapılıyordu der; çünkü Türkiye de bir cami öyle yapılmaz. Korunarak bir cami yapılıyorsa o cami gayrimeşrudur. E bunu fark etmediler buna çok geç uyandılar bazı köşe yazarları uyandılar ama toplayamadılar argümanları yoktu bence ideolojik olarak da bir yenilik. TOMA nezaretinde insanların yalıtılarak, bir bölgeyi insansızlaştırarak anca öyle mümkün olabilir öyle cami yapabilirler ee ben bunu unutmamak gerektiğini düşünüyorum. Bu bedeli onlar unutmuyorlar çünkü ve o yüzden de kinliler hınçlılar yani şöyle bakmamak lazım o yüzden söylüyorum ya işte o kadar uğraştık on binlerce insan geldi biz soğukta karda kışta yattık kalktık ama bir camiyi engellemedik. Mücadeleler böyle değildir kazanımlar böyle kazanılmaz. Güçsüzsün ancak bu önlemleri almak zorunda kalırsın. O yüzden bence ne kazandığımızı unutmamamız lazım biz orda onların çok gayrimeşru pozisyona iterek buna yol açtık bu önemlidir bence bir kırılmadır” (ET11, 40, E).

4.6 Cami yerine kreş, kütüphane, hastane gibi farklı bir yapı yapılırsa tepkiniz ne olurdu?

4.6.1 35 yaş altı kadınların cami yerine başka bir yapı yapılması ile ilgili görüşleri

Aynı bölgeye cami yerine kreş yapılırsa tepkiniz ne olurdu sorusu üzerine, üç katılımcı de aynı görüşü belirterek tereddütsüz karşı çıkacaklarını bildirmişlerdir;

“Karşı çıkardım. Kesinlikle karşı çıkardım. Bi kere artık bina görmek istemiyoruz çevremizde. Bunların inşaat sevdasından bana bıkkınlık geldi. Ben bi çöpün dahi alınmaması dokunulmaması taraftarıyım” (ET1, 23, K).

Bir katılımcı, inşaatın planlanmış bir süreç olduğunu belirterek eklemiştir;

“Zaten AKP'nin oradaki ufacık bir araziye okul yaptırmayacağını biliyorduk” (ET1, 23, K).

“Cami, sinagog, okul, kreş fark etmez yeşil alan değil mi orası? Tamam işte! Ben her şeye karşı gelirdim valla” (ET2, 32, K).

“Aslında okul olsa belki daha bile sinirlenebilirdim çünkü kesin onu da İmam Hatip yapmaya çalışırlardı ama fark etmez hangi okul olduğu çünkü burası şuncacık bir alan. Buraya ne yapsam sıkışık olacak ve insanlar nefes alamayacaklar” (ET3, 33, K).

Koruya yakın bir bölgede ikamet eden ve süreci takip eden Anayasa Hukukçusu Prof. Dr. İbrahim Kaboğlu şayet tarihsel, kültürel ve doğal bir mirasa zarar veriyorsa her türlü yapıya ayırım yapmaksızın karşı olmamız gerektiğini belirtmiştir;

“Validebağ’ın statüsü benim yorumlamama göre tarihsel, kültürel ve doğal mirastır. Bunun Anayasada temeli var, dayanağı var. Anayasada 3’üncü madde. Bunu koruma yükümlülüğünü devlete yüklemektedir. Dolayısıyla Validebağ’a doğrudan ve dolaylı olarak, bu dokuyu bozucu faaliyetlere karşı her halükarda karşı çıkardım. Tabi ki şöyle bir ayırım var. Cami ve diğer faaliyetler ayırımı ya da inşaat ayırımı yapılamaz. Ancak şu ayırım belki yapılabilir. Validebağ içi mi dışı mı? Bu bakımdan bu camii Validebağ’ın girişini oradan, en üst yerden onun silüetini, onun görünümünü etkileyen ve belki de başka inşaatlara yol açan bir yapılaşma. Yoksa kuşkusuz okulla camiyi aynı kategoriye koymamakla birlikte; oranın yapılaşma dışı tutulması yönünde tercihim kullanırdım” (BK1, 65, E).

4.6.2 35 yaş altı erkeklerin cami yerine başka bir yapı yapılması ile ilgili görüşleri

Yeşil alana cami yerine kreş ya da okul benzeri bir yapı yapılırsa tepkiniz aynı olur muydu sorusuna tüm katılımcılar mevcut alana yapılacak tüm yapılar için aynı tepkiyi verebileceklerini dile getirmişlerdir;

“Ona da karşı çıkardım. Buraya yapılacak yapının içeriği değil kendisidir mevzu bahis” (ET8, 32, E).

“Karşı olurum. Net” (ET9, 22, E).

“İstemezdim açıkçası herhangi bir şey. Böyle kalsın mesela. Zaten her yer beton ve şantiye” (ET10, 35, E).

4.6.3 35 yaş üstü kadınların cami yerine başka bir yapı yapılması ile ilgili görüşleri

Tüm katılımcılar bölgeye yapılan yapının önemli olmadığını ve her türlü yapıya aynı hiddetle karşı geleceklerini belirtmişlerdir.

“Oraya okul yapılsa zaten muhakkak İmam Hatip Lisesi olurdu orası da. Ben kesinlikle karşı çıkardım orada yapılacak tüm yapılara” (ET4, 63, K).

“Tepkim yine aynı olurdu. Burdaki ağaçların sökülmesine neden olacak planın cinsi yoktur” (BK2, 38, E).

4.6.4 35 yaş üstü erkeklerin cami yerine başka bir yapı yapılması ile ilgili görüşleri

Diğer gruplarda olduğu gibi bu grupta da tüm katılımcılar, başka herhangi bir yapının yapılmasına da karşı çıkacaklarını belirtmişlerdir;

“Evet olurdu. Oraya okulda yapsan, kütüphane de yapsan olurdu” (ET11, 40, K).

“Ben istemezdim. Sanırım kimse de tamam demezdi. Küçük bi alan orası. Ben orada yaşayan halk olsam bayağı tepki gösterirdim” (ET12, 40, K).

“Evet, ayrıca cami cami deniyor. Biz camii inşaatına değil, orada herhangi bir inşaat yapılmasına karşıyız. Orada kütüphane de yapıyor olsaydı, okul da yapıyor olsaydı, sağlık ocağı da yapıyor olsaydı, ya da başka herhangi bir şey yapıyor olsaydı, yine aynı tepkiyi gösterecektik ama Hilmi Türkmen kolay yolu seçti. Camii yaparsam tepkileri azaltırım zannetti, yanıldı” (ET13, 57, E).

4.7 Anayasanın çevrenin korunması ile alakalı 56’ncı maddesini biliyor musunuz?

4.7.1 35 yaş altı kadınların ilgili anayasa maddesi ile ilgili düşünceleri

Katılımcıların, çevrenin korunmasında önce devlete ve sonrasında yurttaşlara görev ve sorumluluk yükleyen anayasanın ilgili maddesini bilmedikleri görülmüştür;

“Yok duymamıştım bu maddeyi. Var peki ama uygulanmıyor ki o zaman ne faydası var” (ET2, 32, K).

4.7.2 35 yaş altı erkeklerin ilgili anayasa maddesi ile ilgili düşünceleri

Herkesin sağlıklı bir çevrede yaşama hakkını önce devlete sonra da vatandaşlara yükleyen Anayasa'nın 56'ncı maddesi hatırlatıldığında katılımcıların tümünün hukuk ve adaletin olduğuna dair herhangi bir inancının kalmadığına dair görüş beyan ettikleri görülmüştür;

“Biz buna eylem grubunu kuracaktık. Eylem 56 diye. Aslında olması gerekeni biz sağlıyoruz. Direniş hukukunun kolluk kuvvetliğini yapıyoruz aslında, devlete bunu dayatıyoruz” (ET8, 32, E).

“Hukukun artık hiçbir meşruiyeti kalmamıştır. Biz de haliyle şunu söyledik: Hukuk bitti direnişe devam!” (ET9, 22, E).

“Devlet uyması gereken hiçbir yükümlülüğe uymuyor. Budur” (BK2, 38, E).

(ET10, 35, E) hukuka güveninin kalmadığını ve bu yüzden korktuğunu belirtmiştir;

“Benim 2 çocuğum var korkuyorum tabi, özellikle Alevi olmamdan dolayı daha fazla endişelerim var” (ET10, 35, E).

4.7.3 35 yaş üstü kadınların ilgili anayasa maddesi ile ilgili düşünceleri

Katılımcılardan ikisi böyle bir madde olduğu için şaşkınlık duyduklarını dile getirmişlerdir:

“Açıkçası çok şaşırdım ve böyle kapsamlı bir maddeyi bilmediğime üzüldüm” (ET4, 63, K).

“Ben çok sevindim bunu duyduğuma çünkü böyle bir madde olduğunu ve de bizi yurttaşı koruyan bir madde olduğunu görünce sevindim. He gerçi neye yarıyor o ayrı...” (ET7, 43, K).

Katılımcıların tümünün hemfikir olduğu görüş, adalete duydukları güvensizliktir.

“Hukuk diye bir şeyden söz edemeyiz maalesef. Onu maalesef oyuncak ettiler ellerinde” (ET4, 63, K).

“Doğamız her taraftan katlediliyor, onun için bu anayasanın 56’ncı maddesi herkese öğretmek lazım küçük yaştan itibaren. Ben okullarda çevre dersini ihtiyaç olarak görüyorum ve bu zorunlu olmalı” (ET5, 45, K).

“Adalet olduğunu düşünmüyorum ben çünkü o belli bir kesim için kullanılan bir kelime oldu artık” (ET6, 37, K).

(gülerek) “Valla hukukun içini dışına çıkardılar. Bu maddeyi koymuşlar ne güzel ama bunu uygulayacak vicdan, uygulayacak akıl ve irade lazım. Maalesef olmayan şey işte o” (ET7, 43, K).

4.7.4 35 yaş üstü erkeklerin ilgili anayasa maddesi ile ilgili düşünceleri

Anayasanın 56’ncı maddesinin yorumlanması istenildiğinde, bizzat devletin kendi koyduğu kurala kendisinin uymadığını ve fakat bunun da sermayeye hizmet ettiğini belirten görüşler ortaya atılmıştır;

“Şimdi kanunlarımızda çok güzel maddeler var ama uygulanmıyor. Eee devletin kendi koyduğu kurallara, kanunlara, kanun maddelerine uymasını sağlayacak bir güce sahip değiliz. Sivil toplum zaten ülkemizde fazla gelişmemiş. Eee işte en büyük sivil toplum hareketi şu ana kadar Gezi imiş. Eee bizimki de küçük bir Gezi diyelim. Eee bunlar kanunlara uyması için devleti yeteri kadar zorlayamıyor. Çünkü geniş katılım olmuyor. Evet, Gezi’de geniş katılım vardı ama uzun süreli olmadı. İşin içine siyaset ve siyasetin getirdiği bölünmeler, ayrışmalar girdiği için kısa zamanda dağıldı. Eee he tek sebep bu muydu? Tabi ki başka tür sebeplerde var ama yani ben en azından böyle görüyorum. Eee şimdi böyle bir güç olmayınca mesela Yunanistan’daki Syriza hareketi, aslında işte bu hareketlerin kurumsallaşmış bence. Bizde bu olamadı. Umarım olur ama oluncaya kadar, işte bir takım sağda solda çeşitli hareketler olacak yani kimisi merasını, kimisi deresini, kimisi zeytinini, kimisi korusunu, kimisi evini korumak için başkaldıracak. Ama bunların başarıya ulaşması için, bu hareketlerin birleşmesi gerekiyor. Bu hareketler bir araya gelmeli, birleşmeli. Bunu kısmen yapmaya çalıştık. Biz de Validebağ olarak, Validebağ Savunması olarak, Validebağ Direnişi olarak yapmaya çalıştık. Ama tabi ki insanların da gücü sınırlı... Eee garip bir şekilde bunu çünkü halkın, vatandaşların kendisinin yapması gerekiyor artık. Öyle bir devirde yaşıyoruz. Yani devlet kendi koyduğu kanunlara kendisi uymuyor” (ET13, 57, E).

“Hukukta devlet gibi güçlüyü, sermaye kimdeyse onu korumaya odaklı. Bakın iste Kolin İnşaat. Kaç kişiyi mağdur etti adam ama bir kez bile eminim adliyeye gitmemiştir, çağrılmamıştır, yargılanmamıştır”(ET12, 40, E).

“Anayasanın ruhu... e.. vatandaşın yurttaşını devletten korumaktır. Haklarını garanti altına almaktır. Keyfiye işleyişe bırakmamaktır. Ama burada da paradoks çok doğal oldu. Çünkü sermaye para istiyor. Kanunlar o paranın önündeki engel” (ET11, 40, E).

4.8 Yeşil alanların tahrip edilmesinin sizde hissettirdikleri nelerdir?

4.8.1 35 yaş altı kadınların yeşil alan tahribatının kendilerinde yarattığı hissiyat

Yeşil alanların tahribatının duygusal olarak hissettirdiği sorusuna verilen yanıt üç katılımcı için de kendilerinde sıkıntı yaratan bir süreç olarak aktarılmıştır;

“... sonra bi bakıyorsun senin alanın daha küçük demek istediğim şey biraz psikolojik bişey. Aslında senin olan sözüm ona ama senin olmayan...” (ET1, 23 K).

“Ben çok sıkılıyorum bi kere. Hem bi şey yapamamaktan tam olarak, hem de birinin benim üzerimde baskı kurmasına. Bunu da işte korumuzu değiştirerek, dönüştürerek yapmak istiyó” (ET2, 32, K).

“Yani... ne biliyim... bi daralmış hissediyorum kendimi. Biri geliyo ve bahçemdeki çiçekleri yoluyo ve benim bir şey yapmama, engel olmama bile izin vermiyo. Yani... aşırı sinirleniyorum!” (ET3, 33, K).

4.8.2 35 yaş altı erkeklerin yeşil alan tahribatının kendilerinde yarattığı hissiyat

ÇMO yetkilisi, çevreye verilen tahribatın kişinin sağlığında olumsuz bir etkiye yol açacağını dile getirmiştir;

“İnsanlar o dereyle büyümüşler o derenin sesine alışmışlar. İşte ekinlerini o dereyle biçmişler. Çocuklarını o dereye yıkamışlar. Bütün sosyal hayatları aslında bakarsanız o dereye olmuş. İşte bütün yaşam alanları hayvancılıkla geçinen insanların hayatları orman olmuş ağaç bitki olmuş. Ama devlet gelip işte istimlak ediyor. O ağaçları kesilmesini sağlıyor... İnsanlarda bir tahammülsüzlük yani psikolojik bir olumsuz etkilenme olacak” (BK3, 28, E).

Bir diğer katılımcı (ET8, 32, E) ise;

“İnsani olarak gerçekten boğulduğumu hissediyorum” (ET8, 32, E).

şeklinde bir açıklama getirmiştir.

4.8.3 35 yaş üstü kadınların yeşil alan tahribatının kendilerinde yarattığı hissiyat

Yeşil alanların yapılaşmaya açılmasının katılımcılarda uyandırdığı his sorulduğunda, katılımcıları tümü ruhsal açıdan oldukça negatif duygular beslediklerini dile getirmişlerdir.

“Ne kadar çok betona bastıkça bizlerin o kadar mutsuz olduğuna inanıyorum. Görmek bile insanı mutlu ediyor. Neden insanlar göğe doğru binalar yapıyorlar buna aklım ermiyor” (ET5, 45, K).

“Boğuluyormuşum gibi geliyor bana. Çok çaresiz hissediyorum kendimi” (ET6, 37, K).

“Yani açıkçası elimde olsa bu yapılara izin vereni alır silkelerim ve sen napıyosun ya napıyosun derim... gerçekten. Biri geliyo benim bahçemden zorla çiçekleri söküyö ve gidiyo. Ben hiçbirşey yapamıyorum” (ET7, 43, K).

Katılımcılardan (ET4, 63, K) hissettiği olumsuz hisleri ağlayarak dile getirmiş ve hissettiklerinin ölüm duygusunu çağrıştırdığını dile getirmiştir;

(ağlayarak) “Biz orada nefes alıyoruz. Çok büyük bir umutsuzluk çukuruna düşüyorum.. İnsanın ölümüne yaklaşması gibi” (ET4, 63, K).

4.8.4 35 yaş üstü erkeklerin yeşil alan tahribatının kendilerinde yarattığı hissiyat

İlgili maddenin devamında geçen, çevrenin ruh ve beden sağlığı üzerine etkisi üzerine katılımcı (ET13, 57, E) çarpıcı bir örnek vererek, yeşil alanların gaspının kendisinde bir sıkıntı yarattığını belirterek;

“Bu bir çocuğun, bir ailede yetişmesiyle, esirgeme yurdunda yetişmesi, yuva da yetişmesi arasındaki fark gibi bir şey” (ET13, 57, E).

ifadesini kullanmıştır.

4.9 Çevre mücadeleleri son 5 yıla oranla artmış mıdır? Artmış ise, Gezi Parkı Direnişi'nin bunda bir etkisi var mıdır?

4.9.1 35 yaş altı kadınların çevre mücadelelerinin artması ve Gezi Parkı Direnişi ile ilgili düşünceleri

Türkiye’de son 5 yıla oranla çevreci hareketlerin artıp artmadığı sorusuna verilen cevapların hepsi arttığı yönünde olmuştur.

Mimarlar Odası’ndan bir yetkili bu soruya;

“Tartışmasız arttı. Militanlaştı, derinleştii, yerelleştii” (BK2, 38, E)

yanıtını vermiştir. Bir diğer katılımcı ise;

“Artmıştır çünkü yapılaşma arttı” (ET2, 32, K).

Gezi Parkı Direnişi ve çevreci hareketler arasındaki ilişki sorulduğunda, farklı yanıtlarla karşılaşılmıştır;

“Bence bi kere şu inanılmaz, yeniden özgüven... yani halka örgütlü bir şekilde öz güven geldi” (ET1, 23, K).

“Olumluydu çevre hareketleri açısından fakat sonra olumsuzla döndü çünkü bir çok insan öldü. Bu artık çevreci bir hareket nasıl olabilir ki!” (ET2, 32, K).

“Gezi olayları insanlarda şunu yarattı, demek ki bu kadar çok kişi olabiliyormuşuz ama sonra başka eylemlere gidiyorsun ve bir avuç kişisin. İşte Gezi’den sonra bence insanı demoralize eden taraf bu oldu” (ET3, 33, K).

4.9.2 35 yaş altı erkeklerin çevre mücadelelerinin artması ve Gezi Parkı Direnişi ile ilgili düşünceleri

Çevre hareketlerinin öncelikle Dünya’da ve Türkiye’de artıp artmadığı sorusuna verilen genel yanıt arttığı yönünde olsa da, bir katılımcı,

“...insanlar ancak canları yandıkça tepki gösteriyorlar” (ET10, 35, E).

diyerek çevrenin tahrip edilmesine karşı halen yeterince tepki gösterilmediğini ve sadece konu kendilerine dokunduğunda kişilerin harekete geçtiğini belirtmiştir. Özellikle de İstanbul’da göze çarpan bir yapılaşma olduğunu belirten ÇMO yetkilisi, bu artışın sebebinin Çevre ve Şehircilik Bakanlığı olduğunu dile getirmiştir;

“İstanbul üzerine konuşursak Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’nın kurulmasıyla aslında arttı. Yani şöyle teorize edersek eskiden Çevre ve Orman Bakanlığı vardı. Bu bakanlığı son genel seçim öncesi 2’ye ayırdılar. Su ve Orman Bakanlığı ve Şehircilik Bakanlığı kurdular. İşte Su ve Orman Bakanlığının başına Veysel Eroğlu geldi; ve işte özellikle Karadeniz’de HES projelerine yöneldiler. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’na da eski Toki Başkanı Erdoğan Bayraktar’ın gelmesiyle özellikle İstanbul düzleminde, İstanbul’u bir finans kenti haline getirme projeleri oluştu” (BK3, 28, E).

“Arttı bence ama bunun sebebi bence tehditler de arttığı için artmak durumunda kaldı bi yerde” (ET9, 22, E).

Gezi Parkı Direnişi’nin çevre hareketlerine olumlu ya da olumsuz etkisi olup olmadığı sorusu üzerine katılımcıların tümü bunun yurttaşlarda bir uyanışa sebep olduğunu ve birleştirici bir gücün ortaya çıkmasına vesile olduğunu belirtmiştir;

“Bu vesileyle daha hegemonik solun, daha uzak duran solun bu meseleyle bağ kurmasını sağladı” (ET8, 32, E).

“Olumlu dersem az bile kaçır bence çok olumlu bir etkisi var” (BK3, 28, E).

“Bir toplumun kendisinin özgüvenini kazanması ve siyasetin sadece yukardakilerin değil aynı zamanda aşağıdakilerin gündemine alması gereken bir başlık olarak, ne diyelim... hayatımıza tekrardan sokması nedeniyle son derece başarılıdır. İlla bir başarısızlık sayacaksak da Gezi’nin başarısızlığı da kendi Versailles’ına yürüyememiş olmasıdır diyebiliriz” (BK2, 38, E).

4.9.3 35 yaş üstü kadınların çevre mücadelelerinin artması ve Gezi Parkı Direnişi ile ilgili düşünceleri

Dünya’da ve Türkiye’de çevre hareketlerinin artıp artmadığı sorusu üzerine tüm katılımcılar doğaya karşı bir talan olduğundan dolayı çevre hareketlerinin de arttığından bahsetmişlerdir.

“Yeşil alanlara tahribat inanılmaz bir hızla artmıştır.” (ET5, 45, K).

“Ben saldırıların arttığını haliyle tepkilerin de arttığını düşünüyorum” (ET6, 37, K).

“Olabilir ama asıl sanki hükümet daha çok yeşile göz dikiyor da o yüzden mi oluyo acaba. İnsanlar durup dururken çevre hareketi başlatmıyo ki” (ET7,43, K).

Katılımcılardan biri, çevre hareketlerinin artsa dahi sosyo-ekonomik farklılıklardan dolayı sadece belli bir kesimde duyarlılık oluşturduğunu belirterek dikkat çekici bir yorumda bulunmuştur;

“Türkiye açısından çok büyük bir sorun var onu aşamıyoruz, yıkamıyoruz. Onlar ekmeğinin derdinde, siz de pasta yer misiniz hanfendi demiş oluyorsunuz bu insanlara ve kapsayıcı olmuyor bu yüzden çevre hareketleri” (ET4, 63, K).

Gezi Parkı Direnişi ve çevre hareketleri ilişkisi sorulduğunda, katılımcıların tümü Gezi Parkı Direnişi’ni yeşil alanların gaspına karşı ortaya çıkan en güçlü ses olarak yorumlamışlardır;

“Yaşasın oradaki o kocaman tarihi çınarları yaşlı güzel ağaçların kesilmesine yok edilmesine, kesilmesine karşı çıkan gençlere helal olsun dedim. İlk bir gün böyleydi. Ancak ikinci günden sonra yüreğim başka türlü çarptı. Ama tabii bu olağan bir sonuç. Bu kadar baskı ve bu baskının olduğu yerde direnç olacaktı tabii ki” (ET4, 63, K).

“Bu mücadeleler Gezi Parkı ile başlamış ve çevre hareketleri ile de devam ediyor. Aslında ben bunun çevre hareketleri olduğunu düşünmüyorum çünkü yıllardan beri halkın üzerinde büyük bir baskı var. İnsanımız çok mutsuz, sokakta gördüğünüz mutluyum diyen insanlar çok azaldı. Hayat derdinin ötesinde de bir kutuplaşma kavgası var. Dolayısıyla olaylar sadece çevre hareketleri değil. İnsanlar buradan yola çıkarak günlük mutsuzluklarını da çözmek istiyorlar” (ET5, 45, K).

“Bu sizin evinizin kapısının zorlanması ya da birisinin gelip de evinizin kapısına tekme atıp içeriye girmeye çalışmasından çok daha bir farkı yok. İnsanlar doğal olarak artık yeter dediler” (ET6, 37, K).

“Bu kadar sıkarsan... bu bir insanı da böyle bir hayvanı da. İki türlü tepki verecek ya önce kaçacak ama muhakkak bir yerde patlayacak. Gezi’de insanların patlama noktasıydı” (ET7, 43, K).

4.9.4 35 yaş üstü erkeklerin çevre mücadelelerinin artması ve Gezi Parkı Direnişi ile ilgili düşünceleri

Özellikle son yıllarda Türkiye genelinde ve İstanbul özelinde yapılaşmanın artıp artmadığı sorusu üzerine, tüm katılımcılar yapılaşmanın arttığını belirtmiştir. Bir katılımcı, bu yapılaşmanın sadece belli bir zümre için özellikle yapıldığını ifade etmiştir;

“Ama bunlar belli bir bölümü, belli bir sınıfı kalkındırma peşindeler” (ET13, 57, E).

Çevre hareketlerinin gelişimi ve ilerleyişi üzerine soru yöneltildiğinde tüm katılımcıların çevre duyarlılığının ve hareketlerinin arttığı yönünde fikre sahip olduğu görülmüştür. Katılımcılardan (ET11, 40, E) çevre hareketlerinin artık daha toplumsal olduğunu ve herkes tarafından katılan ve takip edilen hareketlere evrildiğini dile getirmiştir;

“Greenpeace var mesela şimdi bunlar ne yapıyorlar mesela köprüye tırmanıyorlar, binalara tırmanıyorlar yani gerçekten çok marjinal olan, toplumsal açıdan herkesin var edemeyeceği biçimde varlar. Şimdi ise oturma eyleminden işte gidip ÇED yaptırmamaya kadar onu engellemeye kadar o kadar çok engelleme biçimleri varki artık ee mesela işte Garanti Bankası bir yerde bir dereyi işte bir ırmağı kurutacak bir projeye finansman verdiği için protesto edilmesinden işte belli şirketlere MNG'nin ürünlerini tüketmeyen ona ambargo koyan mücadelelere kadar bir sürü yeni şey gelişti, biçim gelişti o yüzden eskiden daha herkesin yapamayacağı belirli bir donanım gerektiren belirli eylemler varken şimdi her sınıftan insanın dahil olabileceği kadar çeşitli şekilde yeni yeni eylem türleri gelişti. Bu önemli ve olanak sağlayan bir şey.” (ET11, 40, E).

“Artık eskisi gibi değil. O da kanımca internetin gelmesiyle alakalı. Daha çok göz önünde şimdi çevre ile ilgili şeyler. Bu da çevre mücadelelerine yansıyor” (ET12, 40, E).

Gezi Parkı hareketlerinin çevre hareketlerine bir katkısı olup olmadığı üzerine tüm katılımcılar Gezi Parkı Direnişi'nin olumlu etkileri konusunda hemfikir olmuşlardır.

“Ya gezi olayları bence ee mevcut olanakları çerçevesinde çok başarılıydı. ... Orta da %50 yi arkasına almış bir adam var ve bu adam bu ülkenin mümkünse şeriatla yönetilmesini istiyor bunu da çok dindar olduğu için değil toplumunu dinle baskılayıp sömürünün önünü açmak için yapmak istiyor ve yapabildiğimiz tek şey bizim birkaç bin kişiyle şu gördüğün Galatasaray a çıkıp bağırarak ve yapamıyoruz onu da. Ruh halinden geziyi vermemiş, Tayyip’in ülkeden kaçmasını sağlamış. Şimdi AKP’dekiler şunu söylediler Gezi’de siz bizim Irak enerji politikamızın içine ettiniz. Bir rejim değişikliği yaşanıyor Türkiye’de bunu engellemiş halkın isyanından sonra ki döneme geçildi şimdi. Bunun hani formel kazanımlarını ve hukuki karşılıklarını alamamış ama şunun yaşamdaki hayattaki karşılığını aldık. İnsanlar daha özgüvenli davranmaya başladılar ee daha toplu karşı koyuşlar göstermeye başladılar şimdi birkaç lokal de çevre mücadelesi verilebiliyorken; çok net hatırlıyorum Kastamonu, Rize de gerçekten hani eser miktar da mücadele varken Kaz dağlarında falan her yere yayıldı sonra. Yani evet kesinlikle olumlu etkisi var, ee çevre mücadelesinin verilebileceğinin ve sonuç alınabileceği gösterdi” (ET11, 40, E).

Bir katılımcı, çevre hareketlerini desteklese dahi, gerçekleşen eylemlerin çevre ile alakalı olmayıp siyasi bir hareket olduğunu ve bundan rahatsız olduğunu belirten farklı bir görüş sunmuştur;

“Gezi’nin çevreyle hiç mi hiç alakası yok tamamen siyasi bir şey. Önce belki çevre duyarlılığı ile başlamıştır kabul ama daha sonraki kesinlikle farklı yönere geldiğini, getirildiğini düşünüyorum. Orada bir komün hayatı oluştu, genç arkadaşlar bunu sevdi. Yoksa onların hükümeti devirmekle vesaire bir düşüncesi yoktu. Onlara göre yazın halka açık bir parkta çimlerde uzanmak, buraya kadar tamam ama diğer kısım hani o siyasi parti bayrakları ve Apo posterleri taşıyanlar, onlarda ağacı, parkta oturmayı mı seviyorlardı ki? Bir kere siyaset karıştı mı işin rengin farklılaşır. Burda da öyle oldu ” (ET12, 40, E).

Gezi Parkı Direnişi ve çevre hareketleri üzerine Anayasa Hukukçusu Prof. Dr. İbrahim Kaboğlu, Gezi Parkı Direnişi’nin bir demokrasi hareketi olduğunu belirtmiştir;

“Evet, Gezi sadece bir çevre hareketi değildir Gezi aynı zamanda da bir demokrasi hareketidir. Türkiye’de demokratik yöresel sorunlar iç içe olduğu için esasen orada düğümlenmiştir ve ya Türkiye de demokrasi ileri olsaydı zaten ileri demokrasi Gezi’ye müdahale etmezdi; edemezdi. İleri demokrasi planlamaya karşı İstanbul’daki kentlik haklarını ilan edemezdi; dolayısıyla demokrasi gelişmişse katılım vardır, halka danışma vardır, referandum sıkça yapılır tıpkı

İstanbul Belediye Başkanı'nın söylediği ve bir sonraki gün geri aldığı otobüs yerinin bile size sorucağız demesi. O işte yaşadığın mekana ilişkin karar sürecine beni katmasıdır. O bakımdan Gezi sadece bir çevre hareketi değildir. Gezi yalnızca demokratik sorun değildir. Gezi çevre ile demokratikleşme sürecinin bir kesişme alanıdır; bir sürecin sonucudur Gezi.burada hukuk-çevre, demokrasi-hukuk, çevre-siyaset, demokrasi-çevre gibi kuralların iç içe olması, geçmesi söz konusu. Bu iç içe geçmelik sağlıklıdır ve bu sağlıksızlığa bir “dur” dur. Kamu yöneticilerinin diledikleri gibi kentsel çevreler de diledikleri gibi tasarruf etme hakkını kendilerinde görmesine karşı bir isyandır. Bir başkaldırıdır” (BK1, 65, E).

4.10 Cami İnşaatına Karşı Olan Kişilerin Genel Görüş, Farklılık ve Benzerlikleri

Cami inşaatına karşı olanların tümü daha önceden Validebağ Korusu'na gelmiş ve koruyu spor ya da ziyaret amaçlı kullanmış kişilerdir. Tüm görüşmeciler eylemlerden sosyal medya aracılığı ile ya da internet üzerinden haber siteleri sayesinde haberdar olmuşlardır. Eylemler süresince ise sadece sosyal medya kanallarını kullanarak iletişim kurduklarını belirtmişlerdir. Korunun Acıbadem sınırında yapılan cami inşaatı ile Validebağ Korusu'nun 2012 yerel seçimlerinde “Hyde Park” olarak tanıtılması arasında bir ilişki kuran katılımcılar, cami inşaatının koruda yapılmak istenen dönüştürme sürecinin bir basamağı olduğu görüşünde birleşmişlerdir. Cami yapımı, bölgede bir ihtiyaç olmayıp, bir rant aracı olarak kullanılmak istenen koruya girişin bir basamağı şeklinde nitelendirilmiştir.

Çevrenin korunmasını önce devlete daha sonrada yurttaşlara yükleyen anayasanın 56'ncı maddesinin erkek katılımcılarca bilindiği görülmüştür. Kadın katılımcıların ise bu maddeden haberdar olmadıkları ve duyduklarında ise şaşkınlıklarını dile getirdikleri görülmüştür. Kadın ve erkek katılımcılar arasındaki bu farkın öncelikle anayasanın toplumsallaşamaması açısından önemli olduğu açıktır. Kadın ve erkek katılımcılar arasında görülen bir diğer farklılık ise, yeşil alan tahribatının kişilerin üzerinde bıraktığı duygusal etkidir. Özellikle kadınların bu soruya verdikleri cevaplarda ağladıkları, iç çektikleri ya da “bahçemden çiçeklerin zorla koparılması” şeklinde

yorumlaması dikkat çekicidir. Erkek katılımcılar da konuya aynı duyarlılıkla yaklaşırsa dahi kadın katılımcıların duygularını daha belirgin söylem ve vurgularla ifade ettikleri görülmüştür.

Tüm katılımcılar çevre hareketlerinin arttığını veya artık daha çok görünür olduğunu dile getirmişlerdir. Bunun asıl sebebinin ise, artan yapılaşmanın yeşil alanları daha çok tehdit etmesi olarak nitelendirilmiştir. Gezi Parkı Direnişi'nin çevre mücadeleleri için olumlu bir etkisi olduğu tüm katılımcıların ortak beyanına yansımıştır. Katılımcıların bazı görüşlerinde kadın ve kadın olmalarından dolayı bir farklılık görülsede bu farklılıkların, 35 yaş altı ve 35 yaş üstü şeklinde bir ayırım oluşturmadığı görülmüştür.

BÖLÜM 5

İNŞAAT YAPIMINA TARAF OLAN (EK) GRUPTAN EDİNİLEN BULGULAR

Bu grupta diğer grupta olduğu gibi oniki katılımcı ile görüşülmesi planlanmış fakat dokuz katılımcı ile görüşmeler tamamlanmıştır. İnşaatın henüz başladığı dönemlerde görüşülmesi planlanmış ve teyit edilmiş kişiler, ilerleyen süreçlerde görüşmek istemediklerini bildirmiş, ses kaydı yapılmaması, takma isim verilerek görüşlerinin alınması gibi tekliflere de olumlu yaklaşmamışlardır. Erkek katılımcı grubun da bir katılımcı olumlu cevabını olumsuzla çevirirken, fikir değişikliği özellikle de kadınların oluşturduğu grupta ağırlık kazanmıştır. Kadın katılımcılardan biri yanında eşi olmadan görüşme yapmayacağını ifade ederek, görüşme eşi ile birlikte yapılmıştır. Görüşme akışında yaşanan bu öngörülemez değişim sonrası 35 yaş üzerinde bulunan tek kadın katılımcıyı da 35 yaş altı gruba dâhil ederek tek çatı altında toplamak durumunda kalınmıştır. 35 yaş altı ve 35 yaş üstü kadın katılımcı grubunda fikri bir ayrılık görülmediğinden aynı grupta değerlendirme bir sorun teşkil etmemiştir. Lakin bu ve benzeri gerekliliklerin de kayda değer bir veri olduğunun da altının çizilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Bu gruba, cami inşaat yapımına karşı olan gruba sorulan bazı sorulara ek olarak, grubun görüş ve yapısı baz alınarak; cami inşaatının koruya girmek için bir rant aracı olarak kullanıldığı, Diyanet İşleri Başkanı Mehmet Görmez'in ibadethane ve yeşil sevgisi yorumu gibi farklı sorular yöneltmiştir. Bu grupta, (EK1, 47, K), (EK2, 35, K), (EK3, 35, K) ve (EK4, 32, K) ile yapılan görüşmelere ek olarak, bilirkişi (BK) olarak belirlenen kişilerin görüşlerine de yer verilmiştir.

5.1 Daha önceden Validebağ Korusu'nu kullanıyor muydunuz?

5.1.1 35 yaş altı ve 35 yaş üstü kadınların Validebağ Korusu ile ilgili bilgileri

Bu grupta, (EK2, 35, K), (EK3, 35, K), (EK4, 32, K) ve (EK1, 47, K) ile yapılan görüşmelere ek olarak, bilirkişi (BK) olarak belirlenen kişilerin görüşlerine de yer

verilmiştir. Görüşülenlerden biri hariç diğer tüm üç katılımcı koruya hayatlarında en az bir defa geldiklerini; tüm katılımcıların ise korunun tarihsel geçmişini, özellikle de Hababam Sınıfı'nın çekildiği yer olması sebebi ile bildiklerini belirtmişlerdir. Koruyu yürüyüş ve piknik amaçlı kullandıklarını dile getirmişlerdir.

5.1.2 35 yaş altı erkeklerin Validebağ Korusu ile ilgili bilgileri

35 yaş altı grubunda görüşülmesi gereken üç kişi yerine, önceden görüşme sözü alınan fakat sonrasında reddeden bir katılımcı olmasından dolayı toplamda iki kişi ile görüşülmüştür. Katılımcılardan biri evli ve lise mezunu, diğeri bekâr ve lise mezunudur. Bu grupta, (EK5, 34, E) ve (EK6, 31, E) ile yapılan görüşmelere ek olarak bilirkişi (BK) olarak belirlenen kişilerin görüşlerine de yer verilmiştir. Her iki katılımcı da koruya yakın bir semtte ikamet ediyor olsa da Validebağ Korusu'na daha önce gelmemiş kişilerdir. Evli ve lise mezunu olan katılımcı önceden korunun kullanılmayan bir yer olduğunu ve sadece eylemlerin olduğu dönemde gittiğini belirtmiştir.

“Halka açık değildi ki orası dikenlikti....Hababam sınıfının binasının orda olduğunu biliyorum, harabe olarak duruyordu. 10 sene öncesine kadar burası Hababam sınıfı tamam burada olmuş diyorduk ama bakıyorduk kapıları kilitli hiç kimse oraya giremiyordu” (EK5, 34, E).

“Aslında koruya uzak oturmuyoruz ama yinede pek gitmiyorum koruya. Çok kalabalık oluyo hafta sonu. Düğünler oluyo mesela çok ses oluyo falan, o yüzden pek kullanmakta aklıma gelmiyo açıkçası. (EK6, 31, E).

5.1.3 35 yaş üstü erkeklerin Validebağ Korusu ile ilgili bilgileri

Bu grupta bulunan üç katılımcı evli; ikisi üniversite mezunu, bir katılımcı da lise mezunudur. İki katılımcı koruya yakın bir semtte, üçüncü katılımcı ise İstanbul dışına yakın bir semtte ikamet etmektedir. Diğer gruplarda olduğu gibi, bu grupta eğitim seviyesi, sosyo-ekonomik konumu ve meslekleri itibari ile farklılık gösteren

bireylerin oluşturduğu heterojen bir gruptur. Grupta, (EK7, 44, E), (EK8, 44, E) ve (EK9, 48, E) ile yapılan görüşmelere ek olarak, bilirkişi (BK) olarak belirlenen kişilerin görüşlerine de yer verilmiştir. Bu gruba mensup katılımcıların tümü koruya daha önceden geldiklerini ve korunun tarihi özelliklerini bildiklerini belirtmektedirler.

5.2 Belediye'nin 2012 yılındaki seçim vaatlerinden haberdar mıydınız? Belediye size göre koruda ne yapmak istiyor?

5.2.1 35 yaş altı ve 35 yaş üstü kadınların Validebağ Korusu'nun dönüşürülmesi ile ilgili düşünceleri

Bu grupta, katılımcı (EK1, 47, K) haricindeki diğer tüm katılımcılar korunun civarında ikamet ediyor olsalar dahi Üsküdar Belediyesi'nin koru ile ilgili seçim vaatlerinden haberdar olmadıklarını dile getirmişlerdir.

“Gözüme çarpmadı hiç. Aslında burada oturuyorum görmem gerekirdi ama Ne vardı peki, ne diyodu vaat olarak? (EK3, 35, K).

Belediyenin koruyu mevcut hali ile bırakmak yerine koruyu neden Hyde Park benzeri bir park yapmak istediği sorulduğunda farklı cevaplarla karşılaşılmıştır;

“Yatırım yapıyor sonuçta belediye de. Çok normal. Sonuçta seçimi kazandı, e bunları yapmazsa halk sonra sorar ona sen neden verdiğin sözleri tutmadın diye” (EK1, 47, K).

“Parkı güzelleştirmek istiyο, şimdi düzgün asfalt yollar olsa daha güzel olurdu. Göztepe Parkı gibi mesela. Göztepe Parkı'nı gördünüz mü? Şimdi orası nasıl mesela? Çok güzel, bakımlı, rahatça yürüοsun, çoluk çocuk gezebilirsin yolları düzgün. Burayı da aynen öyle yapmak istiyor olabilir. Sonuçta yine sana bana yararı olacak bu işin. Yani kullanırsak biz kullanıcaz, kullanmazsak yine biz kullanmycaz” (EK2, 35, K).

“Koruyu kim kullanıyo ki! Kimse kullanmyo, tinerciler geliyo oraya geceleri. Ben yürümem mesela gece koruda. Köpekler oluyo. Şimdi mesela oraya ışık koysalar ya da işte bekçi olsa mesela daha iyi” (EK3, 35, K).

Katılımcılardan (EK4, 32, K) belediyenin koruyu “Hyde Park” ya da “kent ormanı” olarak dönüştürmeden önce halka danışması gerektiğini ve cami yapımına taraf olsa da yeşil alanların dönüştürülmesine karşı çıktığını belirtmiştir;

“Orada bence belediyeye...Belediye AKP li dimi? Hmmm... Gezi olaylarında da bir yeşili koruma düşüncesinden çok daha öteye gidilip o düşüncenin çürütülüp yeşilin önüne geçtiğini düşünüyorum. Demokrasiyle yönetildiğini düşündüğümüz bir ülkemiz var. Orada da küçük bir anket vesaire olabilirdi. Çoğunluğun düşüncesi alınarak izin alınabilirdi. İzin alınabilirdi baskıcı olmasını hoş görmüyorum mesela. Çatışma noktası da aynı burası zaten, sen hayır diyorsun ama bu tarafın borusu öttüğü için o da kendi borusunu öttürecek. Oradaki halkın düşüncesi önemli. Dinimiz baskıcı sert bir din de değil onu da biliyorlardır ve halka bu şekilde sorabilirlerdi. Bence... Ben aslında yeşil alanların örneğin Validebağ Korusu'nun başka bir şey yapılmasına çok sıcak bakmıyorum. Siz birinci derece sit alanı demediniz mi? Doğal alanların bu şekilde kalması daha güzel değil mi?” (EK4, 32, K).

5.2.2 35 yaş altı erkeklerin Validebağ Korusu'nun dönüştürülmesi ile ilgili düşünceleri

Belediyenin seçim öncesi koruya yapmayı vaat ettiği gölet ve havuz projesinden haberdar olup olmadığı sorusu üzerine,

“Belediyenin seçim projelerini broşürlerini görmüştüm. Hatta ben o göletler yapıldı diye biliyorum çünkü bir de ilkokul çocuklarına orada etkinlik yapılmıştı, o şekilde bilgim vardı hani sevinmişim açıkçası (EK5, 34, E).

Bir katılımcı korunun doğal hali ile toprak zemin olarak kalmasını, korunun boş kalması olarak nitelendirmiştir;

“Orman olmaksızın ya da bomboş duran toprak olmaksızın bir etkinlik olması daha iyi hani kötü amaçlı değil iyi amaçlı” (EK5, 34, E)

Diğer katılımcı da bu soruya benzer tarzda bir cevap vererek, mevcut hali ile kalmasının yararsız ve bakımsız kalması anlamına geldiğini vurgulayan ve yapılaşmayı desteklediğini belirten bir görüş beyan etmiştir;

“Şuanda sadece belli bi kesim kullanıyo. Oysa kuru herkesinse herkes kullanmalı. Gölet büyükler için, havuz küçükler için. Ne biliyim işte isteyen çayını içebilir. Yol toprak mesela çamur olur yağmur yağdığında o da düzeler düzgün bi şey yapılır” (EK6, 31, E).

5.2.3 35 yaş üstü erkeklerin Validebağ Korusu'nun dönüştürülmesi ile ilgili düşünceleri

Katılımcılar Üsküdar Belediyesi'nin seçim vaatlerini duyduklarını dile getirmişlerdir. Katılımcılardan (EK7, 44, E), koru içerisine gölet ya da park yapılmasına karşı olmadığını ancak yapılacaksa da bunun özel sektörün elinde olmadan belediyenin yapması gerektiğini vurgulamıştır. Katılımcılardan (EK8, 44, 5) ve (EK9, 48, E) ise gölet ya da yapay havuz fikrine sıcak bakmadıklarını beyan etmişlerdir;

“Ama tabi ki özel sektöre verilsin istemem. Belediyenin kontrolünde olsun isterim. Belediyenin açık kapalı spor salonu olsun isterim Üsküdarlı olarak” (EK7, 44, E).

“Bence yapılmasa daha iyi tabi çünkü doğal şeyler artık git gide yok oluyo. Yani Validebağ'da bu şekilde kalabilir.” (EK8, 44, E).

Belediyenin koru ile alakalı projeleri sorulduğunda ise, cami yapımına taraf olsalar dahi katılımcılar (EK8, 44, E) ve (EK9, 48, E) korunun mevcut hali ile kalmasını dile getirmişlerdir. Bu iki katılımcı da üniversite mezunu ve korunun doğal hali ile kalmasını isteyen kişilerdir.

“...ama tabi bi de şöyle bi şey var benim ailem mesela tarımla uğraşıyordu. O yüzden ben hayvana doğaya kıyılmaması gerektiğini düşünüyorum. Korunun açıkçası benim gönlümden geçeni sorarsanız ben isterim kalsın ya böyle ne olacak” (EK8, 44, E).

“Gölet, park, yüzme havuzu olsun tabii ki ama hali hazırda ormanlık alan varsa o bozulup yapılmasın başka yere yapılsın yoksa ben karşı değilim yapıya ama burada Validebağ'da benim görüşümce olmasa daha iyi (EK9, 48, E).

Korunun doğal hali ile bırakılmasını bakımsızlık olarak niteleyen katılımcı belediyenin görevinin bu koruyu kullanıma açmak olduğunu belirtmiştir;

“Belediye halka hizmet için var. Belediye o tür hizmetler yapmazsa ne yapacak. Çok eski ağaçlar var orada, hiç el değmemiş, hiç bakım yok orada. Çok büyük bir alan yazık günah. Bu başka türlü değerlendirilebilir. Mesela çocuklar kullanabilir yazın. Yaz okulu olabilir. Yüzme dersi öğrenir. Yani o kadar çok şey var ki yapılabilecek olan. Ama şuan çok az kullanılıyor

orası. E toprak düzgün değil mesela çok rahat yürünemiyor. Yollar düzeltilir, bakımsız olmaktan kurtulur” (EK7, 44, E).

Aynı katılımcı, korunun mevcut yani doğal halini terk edilmiş bir alan olarak belirtmiş ve öğretmenlerevine mermer zemin döşenmeden önceki halini de bakımsız ve harabe olarak adlandırmıştır;

“Şimdi önceden yani bi belki üç-dört sene çok da hatırlamıyorum. Toprak alandı öğretmenevi önü yani yağmurda kayardın, sonra orayı mermer döşediler şimdi daha modern daha temiz duruyo. Eskiden bakımsız duruyodu, ne biliyim sanki harabe gibi gözüküyodu ama şimdi öyle değil” (EK7, 44, E).

5.3 Eylemlerden nasıl ve hangi araçlarla haberdar oldunuz?

5.3.1 35 yaş altı ve 35 yaş üstü kadınların cami inşaatı ile ilgili eylemlerden haberdar olma yolları

Bu gruptaki katılımcılar, eylem ve protestoları televizyondan görüp haberdar olduklarını dile getirmişlerdir.

“Ben haberlerde gördüm bunu. İnterneti pek kullanamıyorum” (EK1, 47, K).

“Bir tanıdığım görmüş televizyonda o söyledi ben yakın oturuyorum diye” (EK3, 35, K).

5.3.2 35 yaş altı erkeklerin cami inşaatı ile ilgili eylemlerden haberdar olma yolları

Gruptaki iki katılımcı, Validebağ Direnişi ile ilgili gelişmeleri sosyal medya üzerinden özellikle de Facebook aracılığıyla takip ettiklerini dile getirmişlerdir.

“Tabi internetten öğrendik öncelikle. Televizyonda daha sonra dikkatimi çekti” (EK6, 31, E).

5.3.3 35 yaş üstü erkeklerin cami inşaatı ile ilgili eylemlerden haberdar olma yolları

Validebağ Korusu civarında oturan iki katılımcı direniş ile ilgili bilgiyi tanıdıkları vasıtasıyla edindiklerini belirtirken, koruya yakın ikamet etmeyen katılımcı ise direnişi sosyal medya aracılığıyla öğrendiğini belirtiyor. Direniş sürecindeki haberleşme ve bilgi takibini ise üç katılımcının da sosyal medya üzerinden devam ettirdiği belirtilmiştir.

5.4 Cami inşaatına karşı gerçekleşen eylemler ile ilgili düşünceniz?

5.4.1 35 yaş altı ve 35 yaş üstü kadınların cami inşaatına karşı gerçekleşen eylemlerle ilgili düşünceleri

Aynı katılımcı (EK4, 32, K), cami inşaatı ve inşaat alanından sökülen ağaçlar ile oluşan direnç ile ilgili olarak tüm katılımcıların de hem fikir olduğu; caminin bir ihtiyaç olduğu görüşünü belirtmiştir;

“O bölgede cami olmadığını düşünerek bir proje sunmuşlar... demek ki ihtiyaç var. İhtiyaç olmasa yapılmaz. Muhakkak sorulmuştur halka. Anket vesaire yapılmıştır yoksa kafalarına göre yapılmamıştır. ” (EK4, 32, K).

“Valla onu bilmiyorum ama mesela televizyonda izlemiştim ben Üsküdar Belediye Başkanı Türkmen’in açıklamasını, diğer camileri gösteriyodu resimlerini. Dışarıda insanlar namaz kılmaya çalışıyo, yani artık dışarı taşmış kalabalık. O görüntüleri gösterdiler. Şimdi öyle bir şey varsa hiç yakışmaz bize, insanlarımız neden bunu çeksin ki” (EK3, 35, K).

“Şimdi ben o konuda kesin bi şey söyleyemem çünkü tam bilmiyorum ama eğer camiye ihtiyaç var diyorlarsa neden yalan söylensin ki buna. İhtiyaç varsa ihtiyaç vardır. Sonuçta bu AVM değilki altında bi şey arayalım”(EK2, 35, K).

“Bence açıkçası namazına ve ibadetlerine bağlı olan bir vatandaş koruya gelmiş olabilir ve hem ibadetini yapar ve koruda zamanını geçirebilir. Belediye de aynı görüşte olduğu için hem halkın oraya gelip oturup dinlenme ve zamanını geçirme adına ama vakti geldiğinde de ibadetini yapması için gününü güzel geçirmesi adına belediyenin bu kararı almasını doğru buluyorum” (EK1, 47, K).

5.4.2 35 yaş altı erkeklerin cami inşaatına karşı gerçekleşen eylemlerle ilgili düşünceleri

Belediyenin korunun hemen bitişiğinde cami inşaatı yapmasının katılımcılara nedeni sorulduğunda iki katılımcı de ihtiyaç olduğu için caminin yapıldığını belirtmişlerdir.

“e tabii ki ihtiyaçtan ötürüdür. Televizyonda seyrettiğimde Belediye Başkanı da ihtiyaç var demişti” (EK5, 34, E).

5.4.3 35 yaş üstü erkeklerin cami inşaatına karşı gerçekleşen eylemlerle ilgili düşünceleri

Cami inşaatı ve ona karşı oluşan muhalefet ile ilgili soru üzerine, bu grupta da camiye karşı gelinmesinin aslında hükümete karşı gelmek ya da dine karşı olmak olarak yorumlandığı görülmüştür;

“Onların istememesindeki tek şey hükümete karşı oldukları için yapılan bir şey. Hiçbir halk orada evimin yanına cami yapılıyor diye rahatsızlık duymaz zannetmiyorum. Dışarıdan gelenlerdir” (EK7, 44, E).

“Orada cami yapımına karşı olan bir grup vardı yanı yazılı medyada da benzer şeyler okudum. Genelde hep aynı şey gündemdeydi, gelip orda ne olduğunu görüp bilemediğim için bende ki algı ordakiler karşı geliyordu. Belki öyle bir algı yaratılmak istendi” (EK8, 44, E).

“Camiye karşı aslında onlar. Zamanında başörtüsüne karşıydı şimdi de camiye. Ben kendi kulaklarımla duydum, cami sesi istemiyorum diye söylenen kadını. Şimdi böyle bi şeyi nasıl söylersin ne kadar çirkin. E tamam o zaman ben de camiye böyle söyleyen birini istemiyorum desem nolcak. Yok bunlar ayıp şeyler. Saygısızlık bu tamamen” (EK9, 48, E).

5.5 Cami yerine kreş, kütüphane, hastane gibi farklı bir yapı yapılırsa tepkiniz ne olurdu?

5.5.1 35 yaş altı ve 35 yaş üstü kadınların cami yerine başka bir yapı yapılması ile ilgili görüşleri

Bu gruptaki katılımcılar, cami inşaatı yapımına taraf olsalar dahi başka bir yapının yapılmasına cami inşaatına baktıkları kadar sıcak bakmamaktadırlar.

“Şayet ihtiyaç varsa yapılabilir tabî ki. Ama cami mi kütüphane mi diye soruyorsanız şayet caminin farklı bir önemi var. O dinimizin simgesi onun yeri ayrıdır” (EK1, 47, K).

“Cami yerine mi okul mu mesela? Okul olsun derim ama içerisinde de mutlaka ibadet yeri olsun isterim” (EK3, 35, K).

“Yeşil alansa orası yeşil olarak kalmalı. Zaten yanında bi tane okul var oranın. E zaten hastane içinde çok küçük bi alan zaten ora” (EK4, 35, K).

5.5.2 35 yaş altı erkeklerin cami yerine başka bir yapı yapılması ile ilgili görüşleri

Gruptaki iki katılımcı da şayet ihtiyaç var ise, başka bir yapının yapılabileceğini söylemiş fakat önceliğin cami de olması yönünde fikir birliğine varmışlardır;

“Ben yapılmasın derdim. Bunları başka yere de yapabilir. Ne biliyim okulsa servis koyar. He derseki ihtiyaç var, yine yapılır onlar ama cami için öyle değil. Cami ihtiyaç olmasa zaten yapılmazdı. Ordan kaynaklanıyo bu durum. O yüzden öncelik camiye verilmelidir bu durumda tabî ki diye düşünüyorum” (EK6, 31, E).

5.5.3 35 yaş üstü erkeklerin cami yerine başka bir yapı yapılması ile ilgili görüşleri

Bu gruptaki katılımcılar da kadın katılımcı grubunda olduğu gibi, önceliğin cami de olması görüşünde birleşmişlerdir. Caminin sadece bir ihtiyaç olamayacağı aynı zamanda da İslam dininin bir kalesi niteliğinde olması bakımından camiye önem verilmesi gerektiğini belirten yorumlarda bulunmuşlardır.

“Cami ya da başka bir ibadethane aslında o dinin simgesidir. O yüzden de zaten bu yapılar önemlidir” (EK8, 44, E).

“Kreş olabilir aslında oraya çünkü koruya bakıyor orası. Şimdi caminin şöyle bir tarafı var, o sadece bir bina değil ki bir dini temsil var orada. O yüzden de istenmiştir cami yapımı oraya. Bana sorarsanız ben istemezdim oraya herhangi bir şey yapılsın. Ama cami yapılsın dersiniz ona hayır demekde güçtür. Ama ben istemezdim başka bişey yapılsın” (EK9, 48, E).

5.6 Cami inşaatının “koruya girmek ve bir rant vesilesi olarak kullanılmak” düşüncesi dile getiriliyor, yorumunuz?

5.6.1 35 yaş altı ve 35 yaş üstü kadınların cami ve rant ilişkisi üzerine düşünceleri

Bir kesimin caminin salt rant amaçlı yapıldığı görüşü görüşülenlere sorulduğunda tüm cevaplar şayet mevzu bahis cami ise rantın mümkün olmayacağı görüşü üzerine birleşmiş ve de keskinleşmiştir;

“Aslında o da olabilir belki ama ben cami yapılmasına karşı değilim. Rant yoktur burada. O şekilde olduğu zaman doğru değildir tabi. Cami ibadethanedir ve o bir kişinin himayesine vesaire giremez ve birisine peşkeş çekme için kullanılmaz o yüzden katılmıyorum. Caminin ibadet yeri olarak yapılması uygun ama diğer taraftan halkın bir çeşit zamanının geçirdiği mutlu olduğu yeri de kısıtlamaya hakları yok ne belediyenin ne de bir başkasının. Yani caminin olması gerekiyor ama diğer taraftan da vatandaşın istekleri de düşünerek te onlara da hak verilmeli güvence altına alınmalı bence. Peygamberin bir hadisi var evet ama ağaçta biz insanlar gibi bir gün ömrü bitecek ama Allah yani ezan isminin hiçbir zaman ömrü yaşı bitmeyecek ve bu bitmeyeceğine göre. Herkes aynı inanca sahip olmayabilir ama orada hocanın bir Allahu Ekber demesi ile Allah ın varlığını hatırlar“ (EK1, 47, K).

“Ne alaka ya! Hiçbir ibadethaneden para ...yani ne bilim işte rant beklentisi olabilir mi! Bu kesinlikle karşı tarafın karalamak için söylediği bişey yoksa akli olan söylemez bunu.” (EK2, 35, K).

“Valla her şey olabilir....ee... ama şimdi bu ibadet yeri, buradan kim neden para alsın ki. O yüzden de düşünüyorum... yok rant falan olamaz ki ama olmuşsa da ki bunu halk nasıl bilsin, o zaman söyleyecek pek bişey yok bu yapanlara. Ama... yok yani yine de düşünüyorum da cami yapıyolar buaraya, başka bir şey değil. Rant olsaydı eğer yaparlardı... ne biliyim mesela kafeterya. O zaman aleni bi şekilde olurdu ama şimdi bana pek mantıklı gelmiyo. Tabi bu siyaset politika dediğimiz şey de her şey de olabilir o ayrı” (EK3, 35, K).

“Şimdi bakın.... burada bir rant konusu olsa burada başka birşey yapılırdı, şayet rant olsa cami yapmazlardı başka bir şey yaparlardı. Bu 2 görüşün çatıştığı konu din amaçlı olduğu için cami yaparak onları susturabileceklerini düşündüler ama onlar susmadı tabi ki (gülerek)” (EK4, 32, K).

5.6.2 35 yaş altı erkeklerin cami ve rant ilişkisi üzerine düşünceleri

Bazı katılımcıların caminin bir rant aracı olarak yapılmak istendiği görüşü sorulduğunda, iki katılımcı da sadece caminin yapılmasının dahi rant olma ihtimalini ortadan kaldırdığı görüşünde birleşmişlerdir;

“Tahmin ediyorum tam olarak bilmiyorum ama o mahallede ihtiyaç vardır. Az çok mahalleyi de biliyorum yakında cami yok yani görmedim ihtiyaç vardır diye düşünüyorum. Şimdi rant dersin öyle bi şey olamaz çünkü olsa camiyi alet etmez. Cami yapmaz yani oraya. Bakkal yapardı illa rant isteseydi ama ibadethane diyo” (EK5, 34, E)

“Şimdi zaten din işin içine girince oradan kazanç elde edilmez ki. Camide ne satacakta kar edicek. Caminin rantı olmaz. Rant falan değil bu. Neden öyle dediklerini bilmiyorum tam da anlamadım. Nasıl rant sağlıcak camiden gelenlerden para almadığına göre. E orda bi şey de satamaz. Rantla ne alakası var bunun” (EK6, 31, E).

Görüşme esnasında geçen diyalogda, korunun birinci derece sit alanı olduğu hatırlatılınca, katılımcı (EK5, 34, E)’nin sarf ettiği;

“Çöplük mü kalsın yani bakımsız olur boş olur ama.... bataklık olur yaprak dolar yani diğer türlü olsa bakımlı olur. Neden sit alanı ki? Bomboş alan... İstanbul’un ortasında... kafam karıştı. Şimdi tesis yapıcaksın ki insan gelsin. O zaman böyle kalırsa kimse kullanmaz ki, bakımsız olur. Atıl o zaman olur işte” (EK5, 34, E).

sözü dikkat çekicidir. Karadeniz’de doğan, büyüyen ve ailesinin tarım ile uğraştığını dile getiren bir kişinin İstanbul’da orman statüsüne sahip doğal bir alan için yaptığı “bomboş alan” tanımlaması dikkat çekici bir bulgudur.

5.6.3 35 yaş üstü erkeklerin cami ve rant ilişkisi üzerine düşünceleri

Cami üzerinden rant elde edilmeye çalışılıyor görüşü sorulduğunda tüm katılımcıların ortak fikri bir ibadethanenin bir rant aracı olamayacağıdır.

“Caminin rantı olmaz. Caminin sadece ismi olur. Camiden bir maddi gelir elde edilemeyeceği için... onun dışında camiden bir beklentisi yok ki” (EK7, 44, E)

“Caminin üzerinden rant asla olamaz ne rant olabilir ki! Imm... ama dedim ya bi korku yaratılıyor. İnsanların bir araya gelip konuşması lazım yok öyle TOMA önüne geçerek olmuyor” (EK8, 44, E).

“Valla bu devirde her şey olur. Rant için her şeyi herkes yapar. Ama ben sanmıyorum. Bak olabilir olmaz demiyorum ama ben sanmıyorum. Allah düşürmesin diyim o kadar” (EK9, 48, E).

5.7 Diyanet İşleri Başkanı Mehmet Görmez’in Validebağ Direnişi ile ilgili “ibadethane sevgisi ile yeşil sevgisi karşı karşıya gelmemeli” sözleri ile ilgili düşünceniz?

5.7.1 35 yaş altı ve 35 yaş üstü kadınların ibadethane ve yeşil sevgisinin karşılaştırılması ile ilgili düşünceleri

Yeşil alanlarını savunmak isteyen mahalleli ile ibadethane yapmak isteyen belediye; bu iki görüş dinen karşı karşıya gelebilir mi sorusu yöneltildiğinde, katılımcıların cevapları oldukça dikkat çekici olmuştur. Öncelikle katılımcılardan ikisinin İslam Peygamberi Hz. Muhammet’in “yarın kıyametin kopacağını da bilseniz bile, bugün elinizdeki fidanı dikin” cümlesine atıfta bulunarak yeşilin dinen önemine fakat her şeyden önce tüm bunların öncelikle insan ve ibadet için yapıldığına ve söylendiğine vurgu yapması açısından önemlidir.⁴³ Katılımcılardan (EK1, 47, K) ağacın öneminden bahsetmiş fakat, ağacın bir cami kadar ulu bir varlık olmadığını ekleyerek ibadethanenin daha öncelikli olduğunu belirtmesi dikkat çekicidir;

“...he tabii ki ağaçta önemli hem sağlık açısından ama bir ezan kadar ulu olamaz diyelim” (EK1, 47, K).

Bir diğer katılımcı, bir ibadethanenin yerini hiçbir şeyin tutamayacağını belirterek, önceliğin ibadethanede olduğunu dile getirmiştir;

“Hz. Muhammed hadisleriyle çevreye doğaya önemi söylüyor. Bizim işte böyle bir dinimiz var. Ama şimdi sonuçta öncelik ibadethanenindir. Zaten belediye de ordan aldı ağacı başka yere diyecek. Ama bak diyorum önce ibadethane gelir” (EK3, 35, K).

⁴³ Sorularla İslamiyet, *Hz Peygamberin Çevre Korumaya Yönelik Tedbir ve Uygulamaları* Erişim Tarihi: 01.07.2015 <http://m.sorularlaislamiyet.com/index.php?oku=173766>

Bu soru ile alakalı diğerk bir önemli husus ise, katılımcıların tümünün vurguladığı; 27 Ekim 2014 günü Yeni Akit Gazetesi'nde "Ezan Sesi Duymak İstemiyoruz" başlığı ile yer alan haberin ve bu görüşün tüm eylem yapanların görüşü olarak nitelendirilmesi olmuştur;

"Sadece günde birkaç kere ezan sesi gelir. Cami ortamı oradaki halkı rahatsız edecek bişeyi yok açıkçası. Orada oturan bir yaşlı ordaki çocuk sesinden rahatsız olabilir ama cami öyle değil. Cami halkı rahatsız etmez açıkçası." (EK1, 47, K).

"Burası Müslüman bir ülke. Ben gazetede bir yazı gördüm... yani nasıl bişey anlamadım. Bunun çevreyle falan alakası yok. Bu hükümete karşı yapılmış bişey. Hiç çevreyle yok yeşille alakalı değil. Ya ezan sesine katlanamıyorum ne demek. İşte bunların karşı olduğu şey o ve çok da üzücü. Aynı şeyi onlara yapsan mesela nasıl olur. Yani benim hassas olduğum bi noktaya sen dil uzatıyorsun. Benim dediğim şey de bu ülkenin genelinden bahsediyorum. Yani sen çoğunluğa saygı duymuyosun demek oluyo bu da" (EK2, 35, K).

"Çok üzücü. Maalesef ezan sesi duymak istemiyorum dedi hem de bunu söyleyen yaşını başını almış bir teyzemiz. Yani kimseye yakıştıramam tabi böyle bi sözü ama yaşça ileri biri daha abes geliyo bana açıkçası" (EK3, 35, K).

"Ben üzüldüm. Tamam belki de rahatsız ama yinede böyle söylememeliydi. Sonuçta ben ona saygı gösteriyosam o da bana gösterecek. Şimdi ben ağaç görmek istemiyorum desem mesela aynı şey değil mi? Bu taraf diyoki ben cami yapıcım sen de diyosun ki hayır. Yani anlatabildim mi bence aynı şey gibi geliyo. Herkesin birbirine saygılı olması lazım. Başka yapacak bi şey yok malesef" (EK4, 32, K).

5.7.2 35 yaş altı erkeklerin ibadethane ve yeşil sevgisinin karşılaştırılması ile ilgili düşünceleri

İki katılımcı da Diyanet İşleri Başkanı Mehmet Görmez'in sözlerinin doğru olduğunu belirtmişlerse de ibadethanenin ayrı olarak önemini de vurgulamışlardır;

"Evet doğru söylemiş. Çok yanlıştır çevreye karşı ibadethane demek. Ama şimdi şurada şöyle bişey var eğer bizim ibadethaneye ihtiyacımız varsa yeşili bozmadan başka bir yere de yapılabilir. He diyelim son yer orası kaldı öyle mi. O zaman oraya cami yapılır ama başka yerde yeşillendirilir. Bunun başka çaresi var mı?" (EK6, 31, E).

“Aslında şöyle bir söz vardır: Müslüman’ın ellerini açtığı her yer onun ibadethanesidir. Yani bi bina olmasa da olur çünkü ibadet etmek için ille de olması şart değil. Ama tabii böyle de söylene o zaman başka anlamlar çıkabilir, e o da güzel olmaz. Camiler dini temsil ettiği için görünür olmalı. Bu sonuçta senin dinin” (EK5, 34, E).

5.7.3 35 yaş üstü erkeklerin ibadethane ve yeşil sevgisinin karşılaştırılması ile ilgili düşünceleri

Bu grupta da diğer gruplarda olduğu gibi doğa sevgisi ile ibadethane sevgisi karşılaştırılmaz sevgilerdir görüşü hakim olmuştur. Kadın katılımcıların olduğu grupta olduğu gibi, burada da Hz. Muhammed’in hadisi tekrarlanmış; dinin doğaya ve doğa sevgisine verdiği önem üzerinde durulmuş ve fakat sonrasında ibadethane yapılmasının gerekliliği sonucu çıkmıştır.

“Şimdi bir hadiste geçer, elinizdeki son fidanı diki diye. Bu çok güzel bir örnektir dinin yeşile verdiği öneme ve onun sevgisine. E ama şimdi dinimizi yaymak ve sevdirek için camilerin, ezan sesinin önemi yadsınabilir mi? Şimdi siz etrafınıza bakınca ya da evden duyunca ezanı daha farklı değil midir? Yeşil tahrip olmasın tamam ama cami de yapılmasın demek değil bu” (EK7, 44, E).

“Evet doğrudur... şimdi... şöyle olur, oradaki ağaçlar taşınır, cami yapılır, ağaçlarda başka yere dikilebilir. Çözümü var sonucunda. Ama cami sırf bu yüzden yapılmasın demek bana eksik bilgi gibi geliyor” (EK8, 44, E).

5.8 Anayasanın çevrenin korunması ile alakalı 56'ncı maddesini biliyor musunuz?

5.8.1 35 yaş altı ve 35 yaş üstü kadınların anayasanın ilgili maddesi ile alakalı düşünceleri

Bu gruba mensup katılımcılar, anayasa maddesinin varlığından memnun olduklarını fakat adaletin sarsılmasından dolayı insanların anayasayı dahi dikkate almadıklarını belirten görüşlerde bulunmuşlardır.

“Valla bilmiyodum şimdi duyunca şaşırđım. (gölerek) Güzel ve yararlı bir maddeymiş Ne diyim keşke uygulansa diyim” (EK4,32, K).

“Evet doğru ama uygulanıyor mu ki? Mesela o zaman neden binalar devamlı yapıyorlar? Bunu neden devlet büyükleri engellemiyor? (EK3, 35, K).

“Milletin anayasa haberinde var mı ki acaba. Ne bilsin bizim halkımız bunu. Adalaet maalesef çok güzel işlemyo bizim ülkede açık konuşuyim” (EK1, 47, K).

5.8.2 35 yaş altı erkeklerin anayasanın ilgili maddesi ile alakalı düşünceleri

Anayasa'nın çevre ile alakalı 56'ncı maddesi hatırlatıldığında ise, mevcut maddenin oldukça önemli olduğunu fakat nüfus artışına bağılı olarak belediyelerin yeşil alanlara inşaat yapmak zorunda olduğunu vurgulamıştır.

“Evet önemli bi madde tabi. Duymamıştım yani bilmiyodum. Ama şimdi bu kadar nüfus artarken napıcaksın ki? İşte insanlar bunu düşünmüyo. Oturdukları yerden ahkam kesiyö” (EK5, 34, E).

Diğer katılımcı ise, anayasa maddesini bilmediğini fakat dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'ın 2013 yılında beyan ettiği “10 yılda 2,8 milyar ağaç” diktik

sözünü hatırlatıp göndermede bulunarak, ağaçların zorunlu olarak kesilmesi durumunda dahi misliyle dikildiğini dile getirmiştir.⁴⁴

“E tamam da açıkladılar, 10 milyar ağaç dikilmiş. Kesilen ağaçların yerine daha bile fazlası dikiliyor e şimdi anayasa da aynı şeyi söylemiyor mu? E tamam devlet uyguluyor işte ne güzel” (EK6, 31, E).

5.8.3 35 yaş üstü erkeklerin anayasanın ilgili maddesi ile alakalı düşünceleri

Anayasanın 56’ncı maddesi hatırlatılınca katılımcılardan ikisi kinayeli olarak soruyu sempati ile karşıladıklarını ifade etmişlerdir. Diğer grup ve katılımcılar da olduğu gibi hukuk ve adalet üzerine güvenlerinin kalmadıkları yönünde üç katılımcının da hem fikir oldukları görülmüştür.

“Bu ülkede hukuk kalmadı ki Sibel Hocam. Valla yanarım yanarım şu zeytin ağaçlarına yanarım. Ordaki köylüye... üfff... çok üzülüyorum. Hani var ya bi söz; hukuk ancak guguk” (EK8, 44, E).

“Şimdi bu madde güzel. Güzel şeyler söylüyo ama uygulanmıyorsa ben ne yapayım böyle maddeyi. Süs olup duracaksa işime yaramayacaksa ben ne yapayım. (gülerek) ama güzel bi maddeymiş... (EK9, 48, E).

ÇMO yetkilisi, devletin kendi yükümlülükleri yerine getirmediğini belirterek, yurttaşların ormanları, Orman İşleri Müdürlüğü’nden bizzat koruduklarını dile getirmiştir;

“İşte Artvin’de maden projesine karşı ee insanlar Orman İşleri Müdürlüğü’nden ormanları korur haline geldiler yani Orman İşleri Müdürlüğü orda ağaç kesmek istedi. Özellikle Karadeniz’de yürütme durdurma davaları olmasına rağmen itiraz eden insanlara jandarma saldırıyor. İşte aslında jandarmanın görevi oradaki inşaatı durdurup mesela deredeki dozeri oradan söküp atmak gerekirken dozerin karşısında duran insanları alıp ordan götürüyorlar” (BK3, 28, E).

⁴⁴ Milliyet Gazetesi (2013). *Bunlar Benim Gençliğim Olamaz*
Erişim Tarihi: <http://www.milliyet.com.tr/bunlar-benim-gencligim-olamaz-siyaset/detay/1720843/default.htm>

5.9 Çevre mücadeleleri son 5 yıla oranla artmış mıdır? Artmış ise, Gezi Parkı Direnişi'nin bunda bir etkisi var mıdır?

5.9.1 35 yaş altı ve 35 yaş üstü kadınların çevre mücadelelerinin artması ve Gezi Parkı Direnişi ile ilgili düşünceleri

Dünya'da ve Türkiye'de çevre hareketlerinin artıp artmadığı soru üzerine, iki katılımcı bu hareketlerin artmasını insanların bilinçlenmesine bağlarken diğer iki katılımcı bu hareketlerin çevre hareketi olmadığını belirtmiştir;

“Arttı evet açıkçası halktan da duyuyoruz ama televizyonlar daha çok harekete geçiriyor açıkçası. Artmasının sebebi halk daha biliçli oldu. Gündemi daha yakından takip ediyor, köydeki vatandaş şehirdeki ile aynı anda bilgi edine biliyor o yüzden daha çok arttı.bunu sonucunda halkta daha çok birbirini kıskırtmaya başladı. Halkta daha çok irdeleyip daha fazla bilgiye sahip oldu”(EK1, 47, K).

“Valla bizde nedense hep bir hükümete karşı olma durumu var. Çevre ile tam alakalı olduğuna inansam tamam ama öyle olduğunu düşünmüyorum” (EK2, 32, K).

“Daha çok görüyoruz sanki artık ya da belki televizyonlar öyle veriy o da olabilir.İnsanlar artık eskisi gibi değil. Bir olay oldu mu hemen oraya gidiyorlar rahatça ya da başka bir yere. Önceden duymakta zordu mesela. Şimdi televizyon, internet, her yerden her şeyi duymak mümkün. E insanlarda artık bilinçlendi. Araştırıyor kendi hakkını soruyor” (EK3, 35, K).

“Arttı evet. Eee.. ama Türkiye'de çevre ile alakalı olduğunu düşünmüyorum. Greenpeace cilerin eylemlerini vs görüyorum onda dini alet etme yada kendi düşüncelerinden farklı bir düşünceyi ortaya sokma düşüncesi yok. Ben sağım ben solum arkadaş sende karsımdasın deyip birbirlerine girmiyorlar.” (EK4, 32, K).

Gezi Parkı Direnişi ve çevre hareketi arasındaki ilişkiyi yorumlamaları istenildiğinde Gezi'nin bir çevre hareketi olmasının aksine bir siyasi hareket olduğu görüşünün tüm katılımcıların hem fikir olduğu nokta olması dikkat çekicidir.

“Yani orada biraz siyasi işler oldu açıkçası. Her yer zaten AVM bence oranında tarihi bir yer olarak kalması gerekirdi. Hem insanların alışık olduğu düzenden kopmaması gerekir. Halkın da

oradaki isyanımı doğru bulmuyorum. Hepimiz biriz, İstanbul'a ve tarihimize sahip çıkmak adına bunlara gerek yoktu. En azından kendi itibarımız açısından orada yaşananları olumlu bulmuyorum, hoş değil bence görüntü açısından. İnsanlar çok etkilendi tabi, karmaşık duygulara girdi. Acaba gerçek mi yoksa bir örgüt işi mi? Halkta çelişkiler yaşadı bu olaylar üzerine. Halkımız ve Türkiye adına güzel bir itibar olmadı. Böyle şeylere müsemma göstermememiz daha olumlu olur (EK1, 47, K).

“Bence Gezi olayları bizi bölmek parçalamak isteyenlerin bir oyunuydu ama başaramadılar tabi. He bizim içimizden de destek verenler oldu tabi ama sonuçta tutmadı. Çevre... ee... onunla öyle alakalı bişey falan değildi” (EK2, 35, K).

“İlk başta öyle başladı bence evet ama sonra değişti. Recep Tayyip Erdoğan'a karşı bişeydi o. Ama evet önce çevre oldu fakat tümüne bakarsam yok çevre hareketi falan demem ben ona” (EK3, 35, K).

“Ben sağcı kafa bir insanım bunu söylüyüm ama sağcı olmak yada dinine yakın olmak, çevreci olmayı da gerektiriyor. Bu gezi eylemlerinde bir izlenim yaratıldı. Sanki sol kesim çevreci ama sağ kesim tın sanki o düşünceye önem vermeyen. Gezide de çevre düşüncesi gitti onun yerine biz bu Tayyip'i yıkalım oldu. Bende o yüzden Gezi'ye karşıyım. Eğer saf bir şekilde 2 tarafta katılsaydı tasvip edebileceğim bir çevre hareketi olabilirdi. Yani bi bakıma ayrımcılık oldu ve onu tasvip etmedim çünkü oraya gittiğinde o her şeyi göze alacaksın. Sen eğer oraya gidiyorsan her şeyi göze alacaksın yaralanma vs ki eğer oraya gidiyorsan senin her uzvun her parçan her şey önemli. O zaman insanlar ellerinde tencereler gezdiler bizim evin önünden de ama oradaki düşünce biz yeşili koruyalım vs değildi” (EK4, 32, K).

5.9.2 35 yaş altı erkeklerin çevre mücadelelerinin artması ve Gezi Parkı Direnişi ile ilgili düşünceleri

Katılımcı (EK5, 34, E) ağaçların kesilmesinin ve üçüncü köprü yapımı gibi projelere karşı çıkılmasının aslen hükümetin icraatlarına karşı çıkılması olarak yorumlamıştır;

“Ama o zaman dünyada hiç ağaç kesilmeyecek mi? Şimdi o zaman ağaç kesilmesin diyorsanız ne kağıt olabilir ne de başka bir şey. İhtiyaç varsa orda kesersin başka bi yere 3-4 katını dikersin. O zaman bizimde kalemimiz olmayacak. Yola karşıysan ağaç kesilmesi normal ama bu kesilenlerin kullanılmayan boş duran yerlere dikilmesi lazım. Ağaç kesilmesin diyorlarsa, birilerinin icraatına karşıdırlar. Şimdi devlet yolları yapıyor halka hizmet etmek için yada halkına hizmet etmek için çünkü ihtiyaç var o zaman ağaç kesilebilir. Ama o zaman kesilen

ağaçların başka bir yere dikilmesini istiyorum ve bunlara karşı çıkanlar da, 3'üncü köprüye karşı çıkanlarda yatırım yapılmasını istemiyor o zaman. Yola ihtiyacımız var ve orda ağaçlar varsa kesilecek. Ağaç kesilmesin diyenler icraatlarını sorgulasınlar. Ağaç yeniden dikmiyorsa onu sorgulasınlar. Ama bence o direnişte Gezi'ye koruya destek verenler belediyenin daha çok reklamını yapıyorlar. Mesela boş alanlara gitsin bu insanlar ve desinler ki boş alanlara ağaç dikin, bak o zaman inanırım o yeşili sevdiğine. Boş çöplük yerlere ağaç dikin desinler ben bile desteklerim. Bunlar sadece yapılanlara karşı çıkıyorlar bu da devletin işine yarıyor" (EK5, 34, E).

Son dönemde çevre hareketlerinin artıp artmadığı sorusu üzerine, iki katılımcı aynı görüşte birleşerek arttığını fakat bunların çevre ile ilgili olmadıklarını vurgulamışlardır;

"Bunlar sadece yapılanlara karşı çıkıyorlar bu da devletin işine yarıyor. Artmıştır ama sadece ortalık karışsın diyedir çünkü kimse çevresini düşünmüyor. Ağacı düşünen yoktur yani Mercedes'e binen de en fakiri de çevreyi pisliyor mesela Mercedes inden sigarasını atıyor öbürü de atıyor, gerçek çevreci az. Gezicileri de çevreci zannetmiyorum" (EK5, 34, E).

"Ya çevre ile ilgili olduğunu bi bilsem bende giderim de... işte bence çevre değil bu yani...Burda başka şeyler var bence. Yani ben dış güçler vesaireye falan inanmıyodum ama bakıyorum olabilir yani. Neden olmasın ki, çünkü bayağı arttı bu eylemler" (EK6, 31, E).

Gezi Parkı eylemleri ve çevre hareketi ilişkisini yorumlamaları istendiğinde, katılımcı (EK5, 34, E) aslında Gezi Parkı Direnişi'nde bir rant olduğunu ve çevreci bir hareket olduğuna inanmadığını beyan etmiştir;

"Aslında Gezi olaylarında rant vardır. Hepsi sigara içiyor mesela. Bir insan doğayı seviyorsa elinde sigara olur mu ya! Mesela ben ordaki sigara içenin doğayı yeşili sevdiğine inanmıyorum. Orada dinci, İslamcı bir yönetime karşı olduklarına inanıyorum yani tamamen siyasi bence. Ordaki insanları gördüm bi elinde sigara diğesinde kahve. Önce kendini sonra doğasını düşün ağaç mı önemli insan mı? Ben öyle diyorum. O tarz insanlara da güvenmiyorum. Ben mesela camiyi savunmuyorum mesela onun da elinde sigara varsa ona inanmıyorum mesela yere çöp atıyorsa poşet atıyorsa ona da inanmıyorum. Ve desteklemiyorum" (EK5, 34, E).

Katılımcı (EK5, 34, E),

"Önce kendini sonra doğasını düşün ağaç mı önemli insan mı?"

diyerek hayatını kaybeden insanların ağaç yerine kendilerini feda ettiklerini ifade eden bir yorumda bulunmuştur. Diğer katılımcı da Gezi Parkı'nın başlangıcının belki çevre ile alakalı olabileceğini ama genelinin tamamen siyasete karşı yapıldığını dile getiriyor;

“Yok tamamen hükümete karşı. Hani belki başında bi kaç kişi çevre için çıkmıştır dışarı ama sonucunda siyasi. Belki hükümet düşerse diye.. Ama öyle kolay olmadı. Tayyip Erdoğan kolay yenilgiyi hazmedecek biri değil (gülerek). Bu arada ben Tayyipçi falanda değilim, onu da söylüyüm” (EK6, 31, E).

5.9.3 35 yaş üstü erkeklerin çevre mücadelelerinin artması ve Gezi Parkı Direnişi ile ilgili düşünceleri

Çevre hareketlerinin Türkiye’de ve Dünya’da artıp artmadığı sorusu üzerine ilginç cevaplar verilmiş ve diğer eylem karşıtı gruplar da olduğu gibi oluşan genel fikir olan hükümet karşıtı hareketler olarak açıklanmıştır.

“Çamı kesemezsin ama şu ağacı kes bir şey olmaz. İnşaatların yapıldığı yerde çamlar falan da kesiliyordur, o yüzden insanlar tepki veriyordur. Bunlar hükümete karşı yapıyorlar bence, yani neden bu kadar tepki var çünkü hükümeti eleştiriyorlar” (EK7, 44, E).

“Ben bunları biraz başı boşluktan olduğunu düşünüyorum. Yani bu genç tiplerin başka derdi yok ve bunların peşine düşmüşler. Bunlar aslında AKP’ye karşılar”(EK9, 48, E).

Katılımcılardan biri, çevreyi korumak adı altında eylemler yapılmasını fitne olarak nitelendirerek eylemleri tasvip etmediğini vurgulamıştır;

“Benim inancım da direniş falan yoktur. Bence bu fitnedir. Ben fitneden yana olmam. Çevre bizim için çok önemli bunun için mücadele edilmeli bunda varım ağacı denizi korumalı. Böyle eylem yaparak başkalarını rahatsız ederek bunların olması beni rahatsız ediyor. Yani gecenin bi yarısı tencere tava sesleri. Senin beni rahatsız etmeye hakkın yok ki. Git mesela şikayetini et ama beni de rahatsız etmeye hakkın yok” (EK8, 44, E).

Gezi Parkı Direnişi ve çevre hareketleri arasındaki ilişki sorulduğunda, üç katılımcı da bu direnişi kesinlikle desteklemediğini ve bu hareketin sadece hükümete karşı olan grupların ve dış güçlerin gerçekleştirdiğini ifade ederek ortak görüşte

birleşmiştir. Muhalefet partisinin yönetimde olduğu bir şehirde kesilen ağaçlara tepki gösterilmemesini ise Gezi'deki hükümete karşı olan duruşun ispatı olarak değerlendirilmişlerdir.

“Gezi'nin çevreyle hiç mi hiç alakası yok tamamen siyasi bir şey. Gruplaşma inatlaşma öyle gidiyor. Benim dediğim mi senin dediğin mi meselesi” (EK7, 44, E).

“Gezi asla bir çevreci hareket değildir. Ben Karadeniz'liyim dolayısıyla bir kısım Hes lerin yanlış olduğunu düşünüyorum. Bu insanların karşı çıkanların orada olmasını beklerdim. Sanırım yanılmıyorsam o Karadeniz'deydi. Bir tane kızcağız o bölgedeki... yani oranın yöre halkının itirazına hem fikirim ama dışarıdan gelen kitleye karşıyım. He bak mesela Yalova'da kesilen ağaçlara kimse bi şey demedi. Bu bile siyasi bir şey olduğunun göstergesidir” (EK8, 44, E).

“Yalova'da bir sürü ağaç kesildi de neden kimse ses çıkarmadı. Yaaaa... ama Gezi Parkı'nda aslan kesildiler. Bunlar çevre hareketi falan değildir bak. Siyasi bir şey bu. Çok açık” (EK9, 48, E).

(BK1, 65, E) Validebağ'ın dönüştürme sürecinin Gezi'den önce başladığını belirterek; cami inşaatı yapımının aslında Gezi'nin bir nevi rövanşı olduğunu belirtmiştir;

“Gezi'den önce de düzenlenme faaliyetleri adı altında bir takım faaliyetler yapıldı ve sonra düzenleme yapıldı. Validebağ yöresinde oturanlar olarak hep duyarlıydık ama hiç kuşku yok ki Gezi'de yaşananlar Validebağ özelinde daha fazla bir duyarlılık uyandırdı ve nitekim Validebağ'a yönelik somut girişimler Gezi'de yaşananlardan sonra bir tür, Validebağ'da onun rövanşının alınması biçiminde oldu. Tabi bunun belki de olumsuz tarafı, yani can sıkıcı tarafı, camiyle başlanılmış olması çünkü alışveriş merkezine insanların hayır demesi yüksek sesle çok daha kolay fakat bir camiye hayır demek ee toplumdaki hassasiyetler nedeniyle çok kolay değil” (BK1, 65, E).

5.10 Cami İnşaatına Taraf Olan Kişilerin Genel Görüş, Farklılık ve Benzerlikleri

Bu grup da diğer grupta olduğu gibi katılımcıların çoğunluğu Validebağ Korusu'na daha önceden gelmiş ve koruyu farklı amaçlarla kullanmış kişilerdir. Dokuz katılımcıdan üçü koruya daha önce gelmemiş olmasına rağmen, diğer katılımcılar gibi korunun tarihsel ve kültürel geçmişini bilmektedirler. Üsküdar Belediyesi'nin 2012 yılında duyurduğu seçim vaatleri ile ilgili olarak kadın katılımcıların

belediyenin hizmet götürmesi şeklinde yorumladığı soruya, üniversite mezunu olan kadın katılımcı karşı çıkmıştır. Kadın katılımcı bu grubun tek üniversite mezunu olan kişisidir ve cami yapımına taraf olsa dahi yeşil alanların tahrip edilip cami inşaatının yapılmasına karşıdır. Böyle bir davranışın belediye yetkilileri tarafından halka öncelikle danışılması gerektiğini belirtmiştir. 35 yaş altı erkek grubu, belediyenin koruyu “Hyde Park” olacak şekilde dönüştürme projesine sıcak bakmaktadır. Bu gruba mensup iki katılımcı da ormanlık alan için “bomboş alan”, asfaltsız toprak yol için “bakımsız” gibi betimlemeler kullanmışlardır. 35 yaş üstü erkek grubunda yer alan iki kişi korunun şuan ki halini, düzensiz, bakımsız ve atıl olarak tanımlamaktadır. Bu grubun tek üniversite mezunu olan katılımcısı ise, korunun doğal hali ile kalmasından yanadır. Tüm bu üç grubun sonucu, yaş ve cinsiyet ayrımı olmaksızın sadece üniversite mezunu olan üç katılımcının korunun doğal hali ile kalmasını istemeleridir.

Katılımcıların çoğunluğu eylemleri ve sürecini sosyal medya aracılığı ile takip ettiğini belirtirken, bazı katılımcılar interneti kullanmayıp televizyon aracılığıyla haberdar olduklarını dile getirmişlerdir. Cami inşaatının, koruya giriş için bir basamak olarak kullanılmasını dolayısı ile de bir rant unsuru şeklinde kullanıldığı görüşüne karşı çıkmaktadırlar. Bunun en önemli kanıtının da cami inşaatının kendisi olduğunu belirten görüşler öne çıkmaktadır. Şayet bu yapı bir rant olsaydı, cami yerine farklı bir yapı yapılırdı şeklinde yorumların geldiği görülmektedir. Cami inşaatına karşı oluşan direnç ile alakalı olarak Görmez’in dile getirdiği ibadethane sevgisi ve yeşil sevgisi karşı karşıya gelmemeli sorusunun katılımcıların yorumlaması istendiğinde, katılımcıların İslam dininin oldukça hoşgörülü ve yeşile önem veren bir din olduğu belirtmek için Hz. Muhammed’in “kıyametin kopacağını bilseniz dahi elinizdeki son fidanı diki” sözünü tekrarladıkları görülmüştür. Lakin bu söze ek olarak, yeşilin muhakkak önemli olduğu fakat ibadethanenin daha “ulu” ve “öncelikli” olduğu şeklinde yorumların yapıldığı görülmektedir.

Anayasa’nın ilgili maddesi ile alakalı olarak, katılımcılar bu maddeyi bilmedikleri ve öğrendiklerinde ise memnun oldukları görülmüştür. Cami inşaatına karşı olan grupta olduğu gibi bu grupta da anayasa maddesini bilmeyenlerin kadın ağırlıklı olduğu

görülmüştür. İlgili madde ile alakalı olarak tüm katılımcılar adalete duyduklarını güvensizlikleri dile getirerek akabinde anayasanın da dolayısı ile uygulanmadığını belirtmişlerdir. Çevre hareketlerinin arttığı görüşünde hemfikir olan tüm katılımcılar, bu hareketlerin safiyane çevre koruma iç güdüsünden ziyade hükümete karşı durma düşüncesi ile yapıldığını belirtmişlerdir. Gezi Parkı Direnişi'nin salt hükümet politikalarına karşı çıkmak düşüncesi ile yapıldığını fakat istenilen amacına ulaşamadığı tüm katılımcıların ortak görüşüdür.

Cami inşaatına karşı olan grupta ortaya çıktığı gibi, bu grupta da, kadın- erkek, 35 yaş altı-35 yaş üstü ayırım ve farklılık oluşturacak görüş ve fikirlere rastlanmayıp fikir ayrılığının üniversite mezunu üç kişi de ortaya çıktığı görülmüştür. Bu kişilerden biri 35 yaş altı kadın, diğer ikisi ise 35 yaş üstü erkektir.

BÖLÜM 6

SONUÇ VE ÖNERİLER

“nerede baskı varsa, orada baskıya karşı direnme vardır; nerede egemenlik biçimleri ortaya çıkarsa orada bunlara karşı koyacak yeni direniş biçimleri ortaya çıkar”
(Castells, 2013b, s: 191).

Validebağ Direnişi sürecinde ve sonrasında yapılan araştırmadan ve katılımcılarla yapılan görüşmeler ışığında toplumsal hareketlerin ana aktörlerinden olan çevre ve ekoloji hareketleri ile ilgili derin, tatmin edici ve fakat sınırlı bir durum saptaması yapmak mümkündür. Derindir çünkü bir toplumsal hareketi gün be gün yerinde ve içerisinde izlemek bir noktayı odağa oturtmaktır; ki bu da derinlemesine bir gözlem imkânı sunar. Sınırlıdır çünkü toplumsal hareketler salt belli bir olay üzerinden resmedilip genel fikir oluşturacak netliğe ve yapıya sahip olmayıp, özel durum hakkında fikir verir. Tatmin edicidir çünkü Validebağ Direnişi diğer çevre mücadeleleri gibi iktidarın kamusal alana uzattığı eli geri itmekle kalmayıp, siyasalın çevrenin karşısına ilk kez çıkarttığı siyasal İslam gibi Türkiye'nin köklü ve güçlü geleneğine takılmadan ve hatta onu aşip bir çevre mücadelesi olarak ilerlemiştir. Tüm bu bilgiler ve bulgular ışığında dini söylem ve pratiklerin, dini söyleme karşı dini sembollerin ve kadın varlığının araştırmanın en öne çıkan ve farklılığını oluşturan kısımları olduğunu söylemek mümkündür. Bulgularda ayrıca, doğanın ve yeşil alanların tahrip edilmesinin katılımcılarda uyandırdığı ruhi çöküşün beyanlarına yansımaları ise ayrı ve üzerinde durulması gerekli önemli bir veri olduğu düşünülmektedir.

Validebağ Direnişi'nin en belirgin farklılığı cami inşaatına karşı çevre duyarlılığıyla başlayan bir hareket olmasıdır. İslam dininin en önemli sembollerinden camiye karşı, yine İslam dininin en ehemmiyet verdiği konularından olan çevrenin korunması Türkiye'de ilk defa Validebağ Direnişi süreci ile karşı karşıya gelmiştir. Cami inşaatına karşı olan katılımcıların genel görüşü, Üsküdar Belediyesi'nin cami

inşaatında ısrar ettiği ve bu yapıyı korudaki yapılaşmanın önünü açmak için bir nevi basamak olarak kullandığı olmuştur; çünkü taşıdığı anlam ve mevcut konumu itibari ile karşı durulması en meşakkatli yapı cami inşaatıdır. Cami inşaatına taraf olanların söylemleri ise bir ibadethanenin rant amaçlı kullanılmasının mümkün olamayacağıdır. Lakin burada ortaya çıkan yargı oldukça önemlidir. Cami inşaatına taraf olan gruptaki katılımcıların neredeyse tamamı çevre tahribatının ve yapılaşmadaki artışın negatif etkilerinden yakınırken, yeşil alan statüsünden dini tesis statüsüne çevrilen inşaat alanında, cami inşaatı esnasında sökülen ağaçların dini tesis yapımında kullanılmasından dolayı aynı tahribatı vermediği algısına sahip olmalarıdır. Katılımcılar cami inşaatının bir rant aracı olarak koruya girmek için yapıldığı fikrini ise tamamen reddeder.

Burada dinin ve dini pratiklerin etkisi devreye girmektedir. Dinin insanın pratik ve eylemleri üzerindeki etkisi ve önemi sosyolojinin önemli tartışmalı konularındandır. Sosyolojinin kurucularından kabul edilen Emile Durkheim'ın din üzerine çalışmaları, dinin toplumsal düzenin sağlanmasına ve insanlarda mutluluğu arttırmasına yönelik fonksiyonları üzerinde şekillenirken, Karl Marx bu görüşün tam da aksi, dinin toplumsal düzenin çarpıklıklarını görmemizi engelleyen rolü olduğunu vurgulamıştır (Akşit ve ark., 2012, ss: 25-27). Marx (1997) “din, halkın afyonunu oluşturuyor” şeklinde ifade ettiği meşhur sözü ile çağında büyük tartışmalara sebep olmuş ve bu tartışmalar halen günümüzde de devam etmektedir (s: 192). Validebağ Direnişi'nde de bu tartışmanın izlerini görebilmekteyiz. Cami inşaatına taraf olan katılımcıların cami inşaatı yerine başka bir inşaat olması halinde cami inşaatına karşı gelenler ile hemfikir olabileceği bir söylemde, söz konusu dini bir yapı olması sebebi ile bu düşünceden uzaklaştıkları görülmektedir. Cami inşaatı taraftarı katılımcıların aynı bölgeye okul, kütüphane ya da hastane gibi farklı bir yapı yapılması durumunda, bu yapıya karşı çıkacaklarını söylemesi bu durumun teyididir. Bu durumda dinin bireyler üzerindeki etkisi rasyonel düşüncenin yerine geçen etkin ve baskın yapısı hakkında fikir sahibi yapar. Din ile alakalı bir diğer önemli bulgu ise, gerek Kuran'ı Kerim'de gerekse de İslam Peygamberi Hz Muhammed'in görüşlerinde yer verdiği çevre sevgisi ve korunması üzerine sarf ettiği sözün yorumlanmasıdır. Camiye taraf olan katılımcılardan bir kaçının Hz. Muhammed'in “yarın kıyametin kopacağını bilseniz bile, bugün elinizdeki fidanı diki” sözünü hatırlatarak İslam'ın doğaya

verdiği önemi vurguladıkları görülmüştür. Katılımcılara aynı sözle geri dönüş yapılarak cami inşaatında sökülen ağaçlar sorulduğunda ise, yapının cami olması sebebi ile bu olayın makul karşılandığı görülmüştür. Dolayısıyla verili olan dini pratiklerin dini kaynaklardan beslense dahi, onları aşarak bir meşrulaştırma süreci oluşturduğu görülmektedir.

Dinin tüm bu güçlü argümanlarının karşısında yaşanan Validebağ Direnişi, mevcut dini yapıya rağmen yirmiyedi gün gibi uzun bir fiili direnç süreci yaşamıştır. Bu sürecin cami inşaatına karşı olan katılımcıların söylemlerine yansıdığı da görülmektedir. Katılımcılardan (ET11, 40, E) bu süreci cami inşaatı fiilen bitse dahi, inşaatın bu büyük direniş, çevik kuvvet ve zabıta gözetiminde yapılmasını nüfusunun ezici çoğunluğunun Müslüman olduğu bir ülke için siyasal İslam'ın sarsılışı olarak yorumlamıştır. Cami inşaatına karşı olan diğer katılımcılar da bu hareketin başarısı üzerinde hemfikirdir. İnşaat sürecinin tamamlanmasının çevre mücadelesi ile alakalı bir başarısızlık olmayıp aksine, cami inşaatının nüfusunun %99'unun Müslüman olduğu bir ülkede kırk günden fazla süre yedi gün yirmidört saat çevik kuvvet ve TOMA'lar gözetiminde yapılmasının aslen bir başarı olduğudur.

Cami inşaatı yapımına taraf olan katılımcılardan üniversite mezunu haricindeki katılımcılar, sadece cami yapımına taraf olmayıp aynı zamanda Validebağ Korusu içerisindeki yapılaşmanın olması gereken bir süreç olduğu görüşünde hemfikirdir. Üniversite mezunu haricindeki katılımcıların kırsal kesimde yetişmiş olsalar dahi korunun doğal yapısından ziyade koruda yapay havuz ve gölet yapımı fikrine sıcak bakmaktadır. Katılımcılar aynı zamanda korunun içerisindeki bazı bölümlere döşenen mermerin “bakımlı” ve “temiz” görünmesine karşılık, mermer döşenmemiş toprak zemini “köhne” ve “bakımsız”, ormanlık alanı “bomboş alan” olarak nitelendirmişlerdir. Cami inşaatı yapımına karşı olan katılımcıların söylemleri ise bu görüşlerin tam zıddıdır. Korunun doğal hali ile el değmeden korunması gerektiğini savunmaktadırlar. Cami inşaatı yapımına taraf olsalar dahi, üniversite mezunu 3 katılımcının belediye tarafından koru içerisinde yapılması planlanan yapay havuz ve gölet yapılmaması ve korunun doğal hali ile bırakılması gerektiğini beyan ettikleri

görülmüştür. “Modern” kelimesini mermer zemin ve suni gölet ile yorumlayanların lise mezunu ve altı eğitim seviyesinde olması dikkat çekicidir. Cami yapımına taraf ve karşı olan yirmiiki katılımcı için gelişmiş ve modernlik algısının değiştiği ve bunun sosyo-ekonomik köken ile uyumlu eğitim seviyesindeki farklılıktan izler taşıdığını söylemek mümkündür. Validebağ Korusu’ndaki toprak zemini ve tesisin bulunmadığı alanları boş ve atıl alan olarak değerlendirmek toplumsal gelişmişlik ile de bağlantılıdır. Oysa gelişmişlik sosyal, toplumsal ve kültürel bir bileşimdir. Bu bileşimin toplumda kaynakların eşit dağıtılmamasından kaynaklı bir sosyo-ekonomik farklılık olduğu da aynı zamanda topluma dayatılan ve verili bir algının da tezahürüdür. 2003 yılında 4856 sayılı kanunla birleştirilen Çevre ve Orman Bakanlığı’na 2007 yılında sarf edilen “hedefimiz devlet ormancılığında millet ormancılığına geçmektir” sözü ile Türkiye genelinde ormanın korunması gereken bir değer olarak görülmesi yerine ormandan azami miktarda kar sağlama ve bireysel fayda düşüncesi hâkim olmuştur (aktaran, Atmış ve Günşen, s:7). Modernleşme teorilerinin tüm versiyonları çevre sorunlarının da birer taşıyıcısı kabul edilir (Tuna, 2007, s: 195).

Katılımcıların Gezi Parkı Direnişi ile ilgili konularda da ayrıştıkları görülmektedir. Cami inşaatına taraf olan katılımcıların tümü, Gezi Parkı eylemlerinin bir çevre hareketi olmadığı ve bu hareketin hükümeti devirmek için yaratılan suni bir başkaldırı olduğunu belirtmiştir. İnşaata karşı olanların görüşleri ise çevre hareketi olduğu noktasında birleşmiştir. Dolayısıyla cami inşaatına taraf olanlar Gezi Parkı Direnişi’ni amacına ulaşamamış başarısız bir isyan olarak nitelendirirken, aksi görüşte olan, cami inşaatına karşı olan katılımcılar; bu hareketin Türkiye tarihi açısından önemine değinen beyanlarla birlikte başarılı gördükleri bir hareket olduğu konusunda hemfikirdir.

Kadın varlığı ve kadının yarattığı farklılık bu sürecin bir diğer dikkat çeken kısmını oluşturmaktadır. Kadınların toplantı ve forumlardaki çoğunlukla yazmanlık görevlerinden bir adım uzaklaşarak bil fiil hareketin içerisinde olması salt kadınların kamusal alanda daha fazla görünür olması değil; aynı zamanda yeni toplumsal hareketlerin çeşitliliği açısından da önemlidir. Araştırmanın bir diğer bulgusu da yeni

toplumsal hareketlerin ana aktörlerinden olan kadınların, Validebağ Direnişi'nde de gözlemlendiği gibi toplumsal mücadelelere farklı bir renk ve soluk kattığıdır. Validebağ Direnişi'nde güvenlik kuvvetlerinin biber gazlı müdahalesine maruz kalan kadınların başlattığı “Çevik! Validen görse ne der!” eyleminde kadınların süpürge ve faraşlarla yaptığı eylem bu çeşitliliğin bir parçasıdır. Kadınların varlığı mücadelelere sadece renk katmakla kalmaz; aynı zamanda birleştirici ve öğreticidir. Cami inşaat süreci devam ederken Validebağ Korusu'na Şubat tatilinde gelen çocuklara koruyu sevdirmek için hazırlanan boyama, masal anlatım ve çizim etkinlikleri gibi faaliyetler ancak kadınların detaylı düşüncesi ve bakış açısı ile gerçekleşebilirdi. Validebağ Korusu içerisinde akan derenin artık akmaması ve yapılaşma sonucu leyleklerin koruya inememesine ve koru içerisindeki sincabın evini kaybedecek olmasına yaşlı gözlerle tepki gösteren kadınların toplumsal mücadelelerde yaşanan fikir ayrılıklarını törpüleyici ve düzenleyici etkisi Validebağ Direnişi sürecinde de gözlemlenmiştir. Bu durumda sürecin baş aktörü kadınların yeni toplumsal mücadelelerin içinde vazgeçilmez bir öge olacağı kuşkusuzdur.

Bir diğer dikkat çekici bulgu ise, çevrenin ve yeşil alanların tahribatının kişilerin ruhi durum ve dolayısıyla da söylemlerine yansımalarıdır. Yeşil alanların dönüştürülmesinin irdelendiği sorularda katılımcıların büyük çoğunluğunun, özellikle kadınların “boğuluyormuş” ve “sıkışmış” hisleri içerisinde olduklarını dile getirmişlerdir. Katılımcılardan bir kadının hislerini anlatırken ağlamış olması da bu yoğun duygunun bireylerde yarattığı hissiyatı gözler önüne sermesi bakımından önemli ve dikkate alınması gereken bir dışı vurumdur. Yeşil alanların tahribatı üzerine olumsuz hislerini belirten katılımcıların kayda değer bir kısmının “bahçemden çiçeklerin koparılması” sözü ile tanımladıkları bu duygu, kamusal alanlarına uzanan ele karşı kamunun bir çağrısıdır. Bu çağrının çevre ile alakalı anayasa maddesinin yorumlanması esnasında da açığa çıktığı görülmüştür. Cami inşaatına taraf ve de karşı olan tüm katılımcıların hemfikir olduğu nokta, adalet mekanizmasının işlemez olduğudur. Katılımcıların bir kısmının, hukuka güveninin kalmadığını belirtirken “korkuyorum” ifadesine yer vermeleri dikkat çekicidir. Bir diğer önemli nokta ise, çevrenin korunmasına yönelik anayasa maddeleri hatırlatılırken birçok katılımcının kendi hak ve yükümlülüklerinden haberdar olmadığıdır. Özellikle kadınların bu durumdan erkeklere oranla daha muzdarip

oldukları görülür. Bu durum, kadınların kamusal alandaki katılımlarının etkin olmaması ile açıklanabilir. Kadının kamusal alandaki kısıtlı temsiliyeti, kamusal hak ve görevlerini bilmesini sekteye uğratabileceği gibi, bilmemesinden kaynaklı bir temsil eksikliğini de beraberinde getiriyor olabilmektedir. Tüm yurttaşlar adına anayasanın toplumsallaşması gerekli ve de önemlidir.

Sonuç olarak, çevrenin korunması ve geliştirilmesi toplumsal kalkınmanın bir göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Çevreyi bütçe açıklarını kapatmak, üzerinde yatırım yapmaya hazır hale getirmek ve bir meta olarak kullanmak üzerine politikasını inşa eden bir siyasal sistemin, toplumun yaşayış ve bakış açısına sirayet etmesi kaçınılmaz ve verili bir sürecin ürünüdür. Validebağ Direnişi'nde cami inşaatına taraf olan katılımcıların söylemleri din ve cami inşaatı tartışmasının gölgesinde kalarak çevreyi ikinci plana atarken bazı ipuçlarını da arkasında bırakır. Validebağ Korusu'nun "kent ormanı" projesi ile lanse edilen dönüştürme sürecinin üniversite mezunu olmayan tüm katılımcılar tarafından olumlu bakılması ve cami inşaatına taraf olsa dahi üniversite mezunu olanlara ek olarak cami inşaatına karşı olanların korunun doğal hali ile kalmasını istemeleri kültürel ve sosyo-ekonomik bilinç ile doğrudan bağlantılandırılabilir olan açık bulgulardan olsa dahi katılımcıların kısıtlı sayıda olması böylesi bir genelleme için yeterli değildir.

Dini söylem, pratik ve yapıların bireyler üzerindeki etkisi, karşısına çıkan tüm yapıları dönüştürür. Rasyonel bilginin yerini alabilen köklü yapısı ile dini yapıların etkisinin dini söylemlerin yerine geçtiği görülmektedir. İslam dininde sıkça vurgulanan çevre ve doğa sevgisinin "cami" sözcüğünün ardında kalması dikkat çekicidir. Görüşme akışlarında "cami" kelimesinin yerine "cami inşaatı yapımı" ya da "eyleme karşı/eyleme taraf" kelimelerinin kullanılarak sorular yöneltmesi, katılımcıların sorulara din eksenli cevaplar vermesinin önüne geçmiştir. Salt "cami" kelimesinin geçtiği sorularda bireylerin kendi görüşlerine bir nevi paravan indirerek dini kurallara uygun makul yanıtlar vermeye çalıştıkları görülmüştür.

Türkiye’de doğal ve yeşil alanın yerine, inşaat ve yapı üzerine yükselen politikalar, kendine yeni çıkış yolları aramaktadır. Validebağ Direnişi’nde yaşanan ve terk edilmiş yeşil alanın dini tesis alanı statüsüne dönüştürülmesi bu yeni çıkış yollarından birini resmetmiştir; oysa iktidarın tahakküm çeşitliliğine karşı direniş yelpazesi de aynı genişlikte seyreder. Validebağ Direnişi cami gibi derin ve güçlü bir yapıyı karşısına almasına rağmen varlığını devam ettirmiş, meşru mücadelenin pastasından payına düşeni alarak, bazı kesimlerce dile getirilmiş olsa dahi “cami karşıtı” bir eylem olarak damgalanmamıştır. Validebağ Direnişi aynı zamanda adaletin eşit tartmayan terazisini ve kamusal alanıma dokunma diyen kamunun çılgınlığını da gözler önüne serer. Unutmamak gerekir ki, karşılanmayan, kulak arkası edilen ve adil olmayan tüm toplumsal talepler, direniş mekanizmalarının birer öncüsü ve habercisidir.

Bu sürecin en etkin oyuncularından olan kadınların yeni toplumsal mücadelelerde de aynı performans ve hızla ilerleyeceği, farklılık ve birlik katacağı; “yeryüzünü ecdadımızdan miras almadık ama onu çocuklarımıza borçluyuz” diyen Küçük Prens’in yazarı Antoine de Saint-Exupéry’in izinden ilerleyerek mücadele vermeye devam edeceklerini biliyoruz. Ve yine biliyoruz ki, yeni toplumsal hareketler, “aşinalık yenilik arayışının ve değiştirme cesaretinin en büyük düşmanıdır” diyen Bauman’dan hareketle, bulduğu tüm boşluklardan sızarak yeni çıkış yollarını aramaya ve aşinalığın üzerine gitmeye devam edecektir.

KAYNAKLAR

2872 Çevre Kanunu (1983). 1. Bölüm, madde 2

Aksu, C. (2011). *Sürdürülebilir Kalkınma ve Çevre* Güney Ege Kalkınma Ajansı <http://geka.org.tr/yukleme/dosya/f6574f6e6b0a8d70a27bfbde52c53a47.pdf> (online kaynak)

Akşit, B., Şentürk, R., Küçükural, Ö., Cengiz, K., (2012). *Türkiye’de Dindarlık: Sosyal Gerilimler Ekseninde İnanç ve Yaşam Biçimleri* İstanbul: İletişim Yayınları

Allagui, I. ve Kuebler, J. (2011). *The Arab Spring and The Role of ICTs* International Journal of Communication (online kaynak) 5. Cilt, s: 1435-1442 <http://ijoc.org/index.php/ijoc/article/view/1392/616>

Althusser, L. (1971). *Ideology and Ideological State Apparatuses* Lenin and Philosophy Londra: New Left Books

Anderson, S. (2006). *Dictionary of Media Studies* London: A&C Black

Arslanoğlu, İ. *Sosyal Bilimlerde Metod ve Araştırma Teknikleri* Erişim Tarihi:27.03.2014 Doc: w3.gazi.edu.tr/~iarslan/arastek.doc

Atauz, A. (2000). *Çevreci Sivil Toplum Hareketinin Yakın Tarihi, Türkiye’de Çevrenin ve Çevre Korumanın Tarihi Sempozyumu* İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları

Atmış, E. ve Günşen, B. (.....). *Türkiye’de Hükümetlerin Ormancılık Politika ve Uygulamaları Üzerine Eleştirel bir Değerlendirme: AKP Örneği* Bartın Üniversitesi, PDF dökümanı, Erişim Tarihi: 01.08.2015 (online: <http://www.foresteconomics.org/atmis.pdf>)

Baker, U. (2012). *Kanaatlerden İmajlara: Duygular Sosyolojisine Doğru* (Çev. Harun Abuşoğlu) İstanbul: Birikim Yayınları:

Bakunin, M. (1966) *Marx, the Bismarck of Socialism* Leonhard I. Krimmerman ve Lewis Perry, der., (*Patterns of Anarchy* içinde) Anchor Books

Bauman, Z. (2000). *Liquid Modernity* Cambridge, Polity,s:11

- Bauman, Z.** (2005). *Bireyselleşmiş Toplum* (Çev. Yavuz Alogan), İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- Bauman, Z.** (2015). *Sosyolojik Düşünmek* (Çev. Abdullah Yılmaz), İstanbul: Ayrıntı
- Bauman, Z. ve Lyon, D.** (2013). *Akışkan Gözetim* (Çev. Elçin Yılmaz), İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- Bookchin, M.** (1996). *Ekolojik Bir Topluma Doğru* (Çev. Abdullah Yılmaz) İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- Bourdieu, P. ve Wacquant, L.** (2012). *Düşünümsel bir Antropoloji için Cevaplar* İstanbul: İletişim Yayınları
- Bourdieu, P.** (2005). *The Social Structures of the Economy* (Çev. Chris Turner), s:163, Polity Press:Cambridge
- Bourdieu, P.** (1998). *Contre-feux. Propos pour Servir à la Résistance contre l'Invasion Néo-liberale* Paris: Liber-Raisons d'Agir
- Blumer, H.** (1955) *Social Movements* in A. McClung Lee, ed., *Principles of Sociology*, New York: Barnes & Noble
- Castells, M.** (2000). *Materials for an Exploratory Theory of the Network Society* British Journal of Sociology. Vol. No. 51. Issue No. 1
- Castells, M.** (2013a). *Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür: Ağ Toplumunun Yükselişi* (Çev. Ebru Kılıç), 1. Cilt, 3. Baskı, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları
- Castells, M.** (2013b). *Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür: Kimliğin Gücü* (Çev. Ebru Kılıç), 2. Cilt, 3. Baskı, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları
- Castells, M.** (2013c). *İsyan ve Umut Ağları: İnternet Çağında Toplumsal Hareketler* İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları
- Castells, M.** (1997). *Kent, Sınıf, İktidar* Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları

- Çalı, H. H.** (2006). *Çevreci Toplumsal Hareketler: Greenpeace Türkiye Hareketi* Doktora Tezi, Ankara: Üniversitesi
- Çayır, K.** (1999). *Yeni Sosyal Hareketler*, İstanbul: Kaknüs Yayınları
- Çimrin, F. K.** (2009). *Sosyal Hareketler Teorileri ve Küreselleşme* (“Küreselleşme, Direniş, Ütopya, Yeni Toplumsal Hareketler: Küreselleşme Çağında Toplumsal Muhalefet” kitabı içerisinde s:147-174)(Ed. Barış Çoban) İstanbul: Kalkedon Yayınları
- Deleuze, G.** (1992). *Postscript on the Societies of Control* October (October the MIT Press basımıdır) , Vol. 59. (Winter, 1992), pp. 3-7, (online: https://cidadesinseguranca.files.wordpress.com/2012/02/deleuze_control.pdf)
- Edgell, S.** (1998). *Sınıf* (Çev. K. İnal) Ankara: Dost Kitabevi
- Ertürk, H.** (2012). *Çevre Bilimleri* Bursa: Ekin Yayınevi
- Fejes, F.** (1994). *Eleştirel Kitle İletişim Araçları ve Medya Etkileri* Ankara: Ark Yayınları
- Foucault, M.** (1991). *Discipline and Punish: The Birth of The Prison* Penguin Books
- Foucault, M.** (1993). *Cinselliğin Tarihi: Bilme İstenci* (Çev: Hülya Tufan), İstanbul: Afa Yayınları
- Foucault, M.** (2005). *Özne ve İktidar* (Çev: Işık Ergüden, Osman Akınhay), İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- Foucault, M.** (1970). *Les Mots et Les Choses* english edition *The Order of Things* New York: Pantheon
- Foucault, M.** (1980). *Power/Knowledge: Selected Interviews and Other Writings 1972-1977*, (Ed. C. Gordon) Brighton: Harvester
- Gezi Raporu** (2014). *Gezi Raporu: Demokrasi ve Totalitarizm Sarkacındaki Türkiye* Gezi Hukuku İnceleme Grubu
- Gülhan, S.** (2014). *Orta Sınıfı Niçin Öldüremeyiz?* Birikim Dergisi, Ekim sayısı, s:42-55

- Habermas, J.** (1981). *New Social Movements* Telos
- Habermas, J.** (2010). *İdeoloji Olarak Teknik ve Bilim* İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
- Hardt, M. & Negri, A.** (2011). *Çokluk* İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- Hardt, M. ve Negri, A.** (2012). *İmparatorluk* İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- Harkness, J.** (2013). *Bu Bir Pipo Değildir* İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
- Harvey, D.** (2002). *Sınıfsal Yapı ve Mekansal Farklılaşma Kuramı 20. Yüzyıl Kenti*, Ankara: İmge Kitabevi
- Harvey, D.** (2013). *Sosyal Adalet ve Şehir* (Çev. Mehmet Moralı), İstanbul: Metis Yayınları
- Hobbes, T.** (2005). *Leviathan veya bir Din ve Dünya Devletinin İçeriği, Biçimi ve Kudreti* İstanbul: Kazım Taşkent Klasik Yapıtlar Dizisi, Yapı Kredi Yayınları
- Işık, G.** (2011). *Toplumsal Hareketler* (Ed. Gülcan Işık) Ankara: Nobel Yayıncılık
- Kaboğlu, Ö. İ.** (1996). *Çevre Hakkı* Ankara: İmge Kitabevi,
- Kaboğlu, Ö. İ.** (2014). *Anayasalarda Çevre Hakkı Güvenceleri Çevre ve Kent Hukuku Kurultayı, 7-8 Haziran* Ankara
- Keleş, R.** (2013). *100 Soruda Çevre: Çevre Sorunları ve Politikası* İzmir: Yakın Kitabevi
- Keleş, R. ve Hamamcı, C.** (1998). *Çevrebilim* Ankara: İmge Kitabevi
- Kümbetoğlu, B.** (2008). *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma* İstanbul: Bağlam Yayınları
- Laclau, E.** (2005). *On Populist Reason* London: Verso
- Laclau, E.** (2012). *Evensellik, Kimlik ve Özgürleşme* İstanbul: Birikim Yayınları
- Layder, D.** (2010). *Sosyal Teoriye Giriş* (Çev. Ümit Tatlıcan), İstanbul: Küre Yayınları,

- Le Bon, G.** (2005). *Kitleler Psikolojisi* (Çev. Selahattin Demirkan), İstanbul: Yağmur Yayınevi
- Lefebvre, H.** (1991). *The Production of Space* Oxford, OX,UK,: Cambridge Mass., USA: Blackwell
- Lefebvre, H.** (1996). *Perspective or Prospective: Writings on Cities*
- Lefebvre, H.** (1968). *Le Droit à la Ville*, Anthropolos
- Lefebvre, H.** (1974). *La Production de l'Espace* Paris: Antropos (2nd edition, 1981; 3rd edition 1986; English translation of 1st French edition,1991)
- Lelandais, E. G.** (2009). *Sosyal Hareketler Teorileri ve Küreselleşme* ("Küreselleşme, Direniş, Ütopya, Yeni Toplumsal Hareketler: Küreselleşme Çağında Toplumsal Muhalefet" kitabı içerisinde s:63-90) (Ed. Barış Çoban) İstanbul: Kalkedon Yayınları
- Marx, K.** (1997). *Hegel'in Hukuk Felsefesinin Eleştirisi* (Çev. Kenan Somer), Ankara: Sol Yayınları
- Marx, K. ve Engels, F.** (1958). *Selected Works* 2 vols Moscow: Foreign Languages Publishing House
- Marx, K. ve Engels, F.** (2012). *Komünist Manifesto: Tarihin En Önemli Siyasi Belgesi için bir Yol Haritası* (Çev. Kemal Ülker), İstanbul: Versus Kitap
- Matelski, M. J.** (1996). *Tv Haberciliğinde Etik*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
- Mead, G. H.** (1967). *Mind, Self and Society* Chicago: Chicago University Press
- Melucci, A.** (1999). *Çağdaş Hareketlerin Sembolik Meydan Okuması* (Çev. Kenan Çayır), Yeni Sosyal Hareketler, (Ed. Kenan Çayır), İstanbul: Kaknüs Yayınları
- Meriç, N.** (2005). *Modernleşme Sekülerleşme ve Protestanlaşma Sürecinde Değişen Kentte Dini Hayat Fetva Soruları* İstanbul: Kapı Yayınları
- Mourgeon, J.** (.....). *İnsan Hakları* (Çev. Ayşen Ekmekçi-Alev Türker) Yeni Yüzyıl Gazetesinin 23.05.1995 yılında verdiği kitap olup baskı yeri ve tarihi yoktur
- Nader, R.** (1974). *Whistle Blowing* Penguin Books

- Offe, C.** (1999). *Yeni Sosyal Hareketler: Kurumsal Politikanın Sınırlarının Zorlanması*, Yeni Sosyal Hareketler, s: 67 (Ed: Kenan Çayır), İstanbul: Kaknüs Yayınları
- Ökçesiz, H.** (2011). *Sivil İtaatsizlik* İstanbul: Legal Kitabevi
- Ökmen, M.** (2004). *Politika ve Çevre Çevre Sorunlarına Çağdaş Yaklaşımlar* (Editör: Mehmet C. Marın), İstanbul: Beta Yayınları
- Öncer, T.** (2003). *Ekoloji, Toplum ve Siyaset* Ankara: Odak Yayınevi
- Özen, H.** (2007). *Located Locally, Disseminated Nationally: Discursive Analysis of the case of Bergama Movement in Turkey* Doktora Tezi, Ankara: ODTÜ
- Özen, H.** (2011). *Çevreci Protesto Hareketleri* pdf dökümanı, Erişim Tarihi: 01.05.2015 acikarsiv.atilim.edu.tr/browse/400/iz-13_hayriyeozen.pdf
- Özen, H. ve Avcı, Ö.** (2013). *Her yer Taksim, her yer Direniş: Kentsel bir Hareketin Ulusal Yayılımı* Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 3, Sayı:1-2, s: 34
- Parsons, T.** (1951). *The Social System* Londra: Routledge
- Poster, M.** (1972). *Objective Knowledge: An Evolutionary and Comparative Approach*. Oxford: Oxford University Press
- Power, M. T.** (2003). *Digging to Development? A Historical Look at Mining and Economic Development*, s: 5, Oxfam America
- Ranciere, J.** (1998). *Aux Bords du Politique* La fabrique-editions
- Rawls, J.** (1979). *Eine Theorie der Gerechtigkeit* (Çev. Hermann Vetter) s: 401 Frankfurt
- Reinart, B. Ü.** (2003) *Biz Toprağı Bilirik!* İstanbul: Metis Yayınları
- Sarup, M.** (1988). *An Introductory Guide to Post-Structuralism and Post Modernism*, Hemel Hempstead: Harvester Wheatsheaf (Post-yapısalcılık ve Post-modernizm (1997), (Çev. A. Baki Güçlü), Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları

- Scott, J. C.** (1987). *Weapons of the weak: Everyday Forms of Peasant Resistance*, s:299, New Heaven: Yale University
- Smelser, N.** (1962). *The Theory of Collective Behaviour* New York: Free Press
- Stein, L. V.** (1959). *Geschichte der Sozialen Bewegung in Frankreich von 1789 bis auf unsere Tag* Hiledesheim: Georg Olms
- Sztompka, P.** (1994). *Sociology of Social Change* s: 296 Cambridge: Blackwell
- Şentürk, R.** (2001). *Yeni Din Sosyolojileri* s:71-73 İstanbul: Gelenek Yayınevi
- Tekeli, İ.** (1994). *Kente Karşı İşlenen Suç mu? Yoksa Kentlinin Gasp edilen Hakkı mı?* Ankara: Kültür Bakanlığı Yayını
- Thoreau, D. H.** (2013). *Sivil İtaatsizlik* (Çev. Melis Olçum) İstanbul: KafeKültür Yayıncılık
- Tıkansak, O.** (2012). *Hidroelektrik Santralleri Karşıtı Hareketler: Çevrecilik algısı üzerine bir çalışma: Fındıklı ve Şavşat Örneği* Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Bilgi Üniversitesi
- Tilly, C.** (2008). *Toplumsal Hareketler 1768-2004* İstanbul: Babil Yayınları
- Touraine, A.** (2014). *Modernliğin Eleştirisi* İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
- Touraine, A.** (1995). *Modernliğin Eleştirisi* (Çev. Hülya Tufan), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
- Touraine, A.** (1985). *An Introduction to the Study of Social Movements* Social Research, vol. 52, s:670
- Touraine, A.** (1978). *La Voix et le Regard* Paris, Seuil
- Touraine, A.** (1999). *Toplumdan Toplumsal Harekete* (Çev. Kenan Çayır), Yeni Sosyal Hareketler, (Ed. Kenan Çayır), İstanbul: Kaknüs Yayınları
- Touraine, A.** (1992). *Beyond Social Movements* Theory, Culture and Society
- Tuna, M.** (2007). *Çevre ve Politika* Ruşen Keleş'e Armağan 5, Ankara: İmge Kitabevi

Tunç, H. ve Göven, Y. (1997). *Çevre Hakkı ve 1982 Anayasası* Erzincan Üniversitesi Hukuk Dergisi, s: 5

Türkdoğan, O. (2013). *Sosyal Hareketlerin Sosyolojisi* İstanbul: Bilge Kültür Sanat Basım

Türkiye Çevre Vakfı (2001). *Ansiklopedik Çevre Sözlüğü*, Ankara

Uğurlu, Ö. (2009). *Çevresel Güvenlik ve Türkiye’de Enerji Politikaları* İstanbul: Örgün Yayınları

Ünal, A. Z. (2011). *Toplumda Tabakalaşma ve Hareketlilik: Olgular, Kavramlar, Kuramlar* Ankara: Cantekin Matbaası

Yıldırım, S. (2014). *Kent Hakkı ve Kentsel Adalet Üstüne* Ankara: Mattek Basın Yayın

Yılmaztürk, S. (2014). *Validebağ Korusu’nda Ne Yapılmak İsteniyor?* (word dökümanı)

İnternet Kaynakları

Arslan, A. (2001). *Sınıf Teorisi, Sınıf Bilinci ve Orta Sınıflar* Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 2004 / 2 : 126-143, Erişim Tarihi: 26.11.2014
<http://kosbed.kocaeli.edu.tr/sayi8/arslan.pdf>

Ayata, S. (2014). *Gezi Raporu*, Erişim Tarihi: 24.10.2014
<http://www.sencerayata.com/content/sencer-ayata-gezi-park%C4%B1-direni%C5%9Fini-yorumluyor-3>

Balta, E. (2014). *İspiyoncular, Muhbirler, Köstebekler, Bir de Derinlerden İfşa Edenler* Erişim Tarihi: 15.05.2015
<http://www.birikimdergisi.com/haftalik/ispiyoncular-muhbirler-kostebekler-bir-de-derinlerden-ifsa-edenler>

- Bianet** (2014). *Validebağ'daki Cami İnşaatına Yürütmeyi Durdurma*
<http://bianet.org/bianet/kent/159355-validebag-daki-cami-insaatina-yurutmeyi-durdurma>
- BGN News**, (2014). *Üsküdar Mayor uproots Validebağ Grove to build a Hyde Park*
Erişim Tarihi: 10.04.2015 <http://national.bgnnews.com/uskudar-mayor-uproots-validebag-grove-to-build-a-hyde-park-haberi/1063>
- Boratav, K.** (2013). *Olgunlaşmış Bir Sınıfsal Başkaldırı*, Erişim Tarihi: 23.10.2014
<http://www.sendika.org/2013/06>
- Cnn Türk**, *360 Derece*, Erişim tarihi: 26.11.2014
<http://www.cnnturk.com/video/2014/10/26/programlar/360-derece/24-ekim-2014-cuma/2014-10-24T1930/>
- Cumhuriyet Gazetesi**, (2014). *Validebağ için Kitlese Eylem Çağrısı: Hukuk İptal, Direnişe Devam* Erişim Tarihi: 10.04.2015
http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/136093/Validebag_icin_kitlese_eylem_cagrısı_Hukuk iptal direnise devam.html
- Evrensel Gazetesi**, (2014). *Validebağ Korusu'nun Kısaltılmış Tarihi*, Erişim Tarihi: 20.03.2015
<http://www.evrensel.net/haber/95511/validebag-korusunun-kisaltilmis-tarihi>
- Frontline**, (2006). *Tankman* Erişim Tarihi:10.08.2015
<http://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/tankman/>
- Göker, E.** (2014). *Emrah Göker'in İstifhanesi*, Erişim Tarihi: 23.10.2014
<http://istifhanem.com/2014/06/10/ortadasinifvar2/>
- Gözler, K.** (2004) *Temel Hak ve Hürriyetler* Anayasa Hukuku Sitesi, Erişim Tarihi: 23.02.2015
<http://www.anayasa.gen.tr/temelhaklar.htm>
- Harare Daily News** (2002). *Civil Society Needs to Build a Social Movements* (Editorial) Erişim Tarihi:10.08.2015
<http://allafrica.com/stories/200212050186.html>
- Hürriyet Gazetesi**, (2014). *Diyanet İşleri Başkanı Mehmet Görmez'den Validebağ Açıklaması*, Erişim Tarihi: 10.07.2015
<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/27456095.asp>

- İHA**, (2014). *Topbaş'tan Validebağ ile ilgili önemli açıklama*, Erişim tarihi: 17.03.2015 <http://www.iha.com.tr/haber-topbastan-validebag-ile-ilgili-onemli-aciklama-405647/>
- İnce, E.** (2014). *Bergama Altın Madeni Direnişi: Toprağın Bekçileri*, Erişim Tarihi: 20.03.2015 <http://www.bianet.org/bianet/siyaset/160766-bergama-altin-madeni-direnisi-topragin-bekcileri>
- Keyder, Ç.** (2013). *Haziran İsyanı Vesilesiyle Orta Sınıf* Erişim Tarihi: 01.11.2014 <http://www.sendika.org/2014/06/haziran-isyani-vesilesiyle-orta-sinif-e-ahmet-tonak/>
- Keyder, Ç.** (2013). *Yeni Orta Sınıf* Erişim Tarihi: 01.11.2014 <http://t24.com.tr/haber/keyder-gezi-olaylarinin-seyrini-turkiyede-yukselmekte-olan-yeni-orta-sinif-degistirmistir,238849>
- L'Express Gazetesi**, (2011). *Turquie: Twitter est plus fort qu'Erdoğan* Erişim Tarihi: 12.06.2015 http://www.lexpress.fr/actualite/monde/turquie-twitter-plus-fort-qu-erdogan_1502044.html
- Le Figaro**, (2014). *Twitter Bloqué en Turquie après un scandale de Corruption* Erişim Tarihi: 12.06.2015 <http://www.lefigaro.fr/secteur/high-tech/2014/03/21/32001-20140321ARTFIG00226-twitter-bloque-en-turquie-apres-un-scandale-de-corruption.php>
- Marksist Leninist Araştırmalar Merkezi** (2014). *Sınıf* Erişim Tarihi: 25.11.2014 <http://mlam.tkp.org.tr/>
- Milliyet Gazetesi**, (2013). *Bunlar Benim Gençliğim Olamaz* Erişim Tarihi: <http://www.milliyet.com.tr/bunlar-benim-gencligim-olamaz-siyaset/detay/1720843/default.htm>
- Mimarist-org**, (2014). *Mimarlar Odası Büyükşehir Şubesi, Üsküdar'da Kalan Son Yeşil Alanımız Validebağ Korusu'na Dokunmayın*, Erişim Tarihi: 20.03.2015 <http://www.mimarist.org/odadan/4067-uskudar-da-kalan-son-yesil-alanimiz-validebag-korusu-na-dokunmayin.html>
- Mimarist-org**, (2014). *Mimarlar Odası Büyükşehir Şubesi, Validebağ için 80.000 İmza Yarın Basın Açıklamasıyla Teslim Edilecek*

<http://www.mimarist.org/gundem/4033-validebag-icin-80-000-imza-yarin-basin-aciklamasiyla-teslim-edilecek.html>

Pannekoek, A. (1909). *The New Middle Class* International Socialist Review (Çev: William E. Bohn), Erişim Tarihi: 23.10.2014

<https://www.marxists.org/archive/pannekoek/1909/new-middle-class.htm>

Sorularla İslamiyet, *Hz Peygamberin Çevre Korumaya Yönelik Tedbir ve Uygulamaları* Erişim Tarihi: 01.07.2015

<http://m.sorularlaislamiyet.com/index.php?oku=173766>

TBMM 1982 Anayasası, Erişim Tarihi: 19.05.2015

<https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa82.htm>

TBMM, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu, Erişim Tarihi: 10.02.2014

https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc046/kanuntbmmc046/kanuntbmmc04600171.pdf

The Guardian, (2011). *Hillary Clinton Adviser Compares Internet to Che Guevara*, Erişim Tarihi: 15.01.2015 <http://www.theguardian.com/media/2011/jun/22/hillary-clinton-adviser-alec-ross>

Validebag Blogspot, (2014). *Validebağ Korusu'nda Olup Bitenler ve Son bir Yılın Özeti*, Erişim Tarihi: 25.04.2015 <http://validebag.blogspot.com.tr/>

Validebağ Gönüllüleri, Erişim Tarihi: 01.02.2015

<http://www.validebag.org/p/validebag-korusu.html>

Wacquant, L. (2014) *Bourdieu, Wacquant ve Gezi Parkı'nın Küçük Burjuvaları*, Wacquant'ın Ayşe Çavdar ile söyleşisi, (Bu kaynağa, Emrah Göker'in İstifhanem sitesinden ulaşılmıştır) Erişim Tarihi: 04.05.2015

<https://istifhane.files.wordpress.com/2014/05/aysecavdar-wacquant.pdf>

Wikileaks, Erişim Tarihi: 02.05.2015 <https://tr.wikipedia.org/wiki/WikiLeaks>

Yeni Akit Gazetesi, (2014). *Ezan Sesi Duymak İstemiyoruz* Erişim Tarihi: 02.07.2015 (<http://www.yeniakit.com.tr/haber/ezan-sesi-duymak-istemiyoruz-34070.html>)

Zaman Gazetesi, (2014). *Bu Memlekette Fazla Tolerans Karşındakini Azdırıyor*, Erişim Tarihi: 10.07.2015 http://www.zaman.com.tr/gundem_uskudar-belediye-baskani-hilmi-turkmen-bu-memlekette-fazla-tolerans-karsindakini-azdiriyor_2252443.html

Zizek, S. (2013). *Edward Snowden, Chelsea Manning, Julian Assange: our new heroes* Erişim Tarihi: 12.06.2015 <http://www.theguardian.com/commentisfree/2013/sep/03/snowden-manning-assange-new-heroes>

EKLER

Tablo 2: Katılımcılar Listesi⁴⁵

	Kodu	İsmi	Cinsiyet	Yaş	Medeni Durumu	D.yeri	Eğitim Durumu	Mesleği	Yaşadığı semt
1	ET1	Sema	Kadın	23	Bekar	İstanbul	Üniversite	Öğrenci	Kadıköy
2	ET2	Seda	Kadın	32	Evli	İstanbul	Üniversite	Yönetici	Üsküdar
3	ET3	Pervin	Kadın	33	Evli	İstanbul	Üniversite	Öğrenci	Kadıköy
4	ET4	Güliden	Kadın	63	Evli	Sivas	Üniversite	Sosyolog	Altunizade
5	ET5	Hacer	Kadın	45	Evli	İstanbul	Üniversite	Ev Hanımı	Altunizade
6	ET6	Özden	Kadın	37	Evli	İstanbul	Üniversite	Tasarımcı	Koşuyolu
7	ET7	Serpil	Kadın	43	Evli	İstanbul	Üniversite	Ev Hanımı	Kadıköy
8	ET8	Mert	Erkek	32	Bekar	Adana	Lise	Aktivist	Beyoğlu
9	ET9	İlkay	Erkek	22	Bekar	Bitlis	Üniversite	Öğrenci	Kadıköy
10	ET10	Mehmet	Erkek	35	Evli	Tunceli	Üniversite	Mühendis	Ataşehir
11	ET11	Özcan	Erkek	40	Evli	Elazığ	Y.Lisans	Bilişim Uzmanı	Ümraniye
12	ET12	Abdullah	Erkek	40	Evli	Afyon	y.Lisans	Kamu görevlisi	Kadıköy
13	ET13	Arda	Erkek	57	Evli	İstanbul	Üniversite	Emekli	Altunizade
14	EK1	Ayşe	Kadın	47	Evli	Artvin	Lise	Ev Hanımı	Florya
15	EK2	Filiz	Kadın	35	Evli	İstanbul	Lise	Ev Hanımı	Acıbadem
16	EK3	Meryem	Kadın	35	Evli	İstanbul	İlköğretim	Ev Hanımı	Üsküdar
17	EK4	Nilay	Kadın	32	Evli	Samsun	Üniversite	Öğretmen	Beykoz
18	EK5	Adnan	Erkek	34	Evli	Trabzon	Lise	Memur	Üsküdar
19	EK6	Serkan	Erkek	31	Bekar	Rize	Lise	Serbest Meslek	Üsküdar
20	EK7	Hüseyin	Erkek	44	Evli	Kastamonu	Lise	Pazarlamacı	Üsküdar
21	EK8	Mustafa	Erkek	44	Evli	İstanbul	Üniversite	Yönetici	Ataşehir
22	EK9	Abdullah	Erkek	48	Evli	İstanbul	Üniversite	Yönetici	Tuzla
23	BK1	İbrahim	Erkek	65	Evli	Artvin	Doktora	Öğretim Üyesi	Koşuyolu
24	BK2	Cenk	Erkek	38	Bekar	İstanbul	Üniversite	Avukat	Gümüşsuyu
25	BK3	Emre	Erkek	28	Bekar	İstanbul	Üniversite	Çevre Müh.	Maltepe
26	BK4	Sami ⁴⁶	Erkek	57	Evli	İstanbul	Üniversite	Mimar	Koşuyolu
27	BK5	Tuğçe	Kadın	40	Evli	İstanbul	Doktora	Öğretim Üyesi	Koşuyolu

⁴⁵ Prof. Dr. İbrahim Kabloğlu ve Sami Yılmaztürk haricindeki tüm katılımcıların isimleri değiştirilmiştir.

⁴⁶ Katılımcının yazılı beyanlarına başvurulmuş; diğer katılımcılar ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır.

Ek 3
Derinlemesine Görüşme Formu

**YENİ TOPLUMSAL HAREKETLER/Çevre Hareketleri – Validebağ Direnişi
BK1**

DERİNLEMESİNE GÖRÜŞME ÇERÇEVESİ

DG Kodu: BK1

Görüşmenin kiminle yapıldığı:

Görüşmenin kimler tarafından yapıldığı:

Moderatörün adı ve Soyadı: Sibel AKYILDIZ

Gözlemcinin adı ve Soyadı: XXXXXXXXXXXXXXXX

Görüşmenin yapıldığı yer:

Görüşmenin tarihi:

Görüşmenin saati ve süresi:

Görüşmenin teybe kaydedilmesini uygun buluyor mu? 1. Uygun 2. Uygun değil.

Tanışma

Bilgi veren kişinin:

Cinsiyeti:

Yaşı:

Eğitim Durumu:

Yaptığı işi/Mesleği:

Doğum Yeri:

Medeni durumu:

Varsa çocukları: Cinsiyetleri ve yaşları

Görüşme akışı

1- VALİDEBAĞ KONUSU HAKKINDA

A) Daha önceden Validebağ Korusunu biliyor muydunuz?

- Daha önce koruya gelindi mi? Koruyu daha çok hangi amaçla kullanıyordunuz ?
- Korunun tarihsel ve doğal özelliklerini biliyor musunuz?
- Gelinmedi ise, sadece eylem sürecinde mi gelindi?

2- KORUYA YÖNELİK HAREKETLER ÜZERİNE

A) Koruda yapılmak istenen nedir?

- 2012 yılında yapılan yerel seçimler öncesi Üsküdar Belediyesi'nin seçim vaatlerini duydunuz mu?
- Sizce Üsküdar Belediyesi Validebağ Korusu'nu neden Hyde Park yapmak istiyor?

B) Yapılaşmaya karşı direniş

- Cami inşaatı ile ilgili eylemlerden nasıl ve hangi araçla haberdar oldunuz?
- Sizce bölgede ibadethaneye ihtiyaç var mıdır?
- Sizce o alana neden bir ibadethane yapılmak isteniyor?
- Sizi direnişe dahil eden sebepleri sizin için en önemli olandan başlayarak sıralar mısınız?
- Cami yerine okul yapılırsa tepkiniz aynı olur mu?

Anayasa Maddeleri :

- Sağlık Hizmetleri ve Çevrenin Korunması

(md:63) "Tarih, kültür ve tabiat varlıklarını korumaktan..."

(md:169) "Ormanların korunması ve geliştirilmesinden..." bahseden bir anayasamız var.

Özellikle (md: 56) da "Herkes sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir" maddesi çevreyi geliştirmek ve korumak için önce devlete sonra vatandaşlara hak ve yükümlülükler yükler. Verilen çevre hakkı mücadelelerine bakarak, bu maddeyi nasıl yorumlarsınız?

- (md:56) nın bir diğer bendinde;

"Devlet, herkesin hayatını, beden ve ruh sağlığı içinde sürdürmesini sağlamak; insan ve madde gücünde tasarruf ve verimi artırarak, işbirliğini gerçekleştirmek amacıyla sağlık kuruluşlarını tek elden planlayıp hizmet vermesini düzenler."

- Yeşil alanların yapılaşmaya açılması sizde nasıl bir hissiyat uyandırıyor?

3- ÇEVRE HAREKETLERİ ÜZERİNE

A) Türkiye’de çevreci faaliyetler

- Sizce çevre hareketleri Türkiye genelinde ve İstanbul özelinde, son 5 yıla göre artmış mıdır? Yoksa daha mı görünür olmuştur?
- İstanbul’da bu hareketlerin artmasının sebebi sizce nedir?
- Sizce Gezi Parkı Direnişi bir çevre hareketi midir?
- Gezi öncesi ve sonrası olarak ayırmak mümkün müdür?

Görüşülmesinin/fikrinin alınmasını önerdiğiniz birileri olur mu?:

Ekleme istedikleriniz:

Ek 4
Validebağ Korusu ve Validebağ Direniş Alanı Görselleri

Ek 5
Validebağ Direnişî Görseleeri

ÖZGEÇMİŞ

1983 yılında İstanbul'da doğdu. İlk-orta-lise eğitimini İstek Vakfı Acıbadem Lisesi'nde tamamladı. Uludağ Üniversitesi Fransızca Öğretmenliği Bölümü'nden 2005 yılında mezun oldu. 2006 yılında İngiltere'de Uluslararası Anlaşmalı İşletmecilik okudu. 2015 yılında Maltepe Üniversitesi Sosyoloji Anabilim Dalı'ndan Prof. Dr. Bahattin Akşit danışmanlığında yazdığı yüksek lisans teziyle mezun oldu.